

วารสารหาดใหญ่วิชาการ

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2559

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์
2. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการด้านการวิจัย และบทความวิชาการรูปแบบต่างๆ ของอาจารย์ และนักวิชาการทั่วไป
3. เพื่อเป็นสื่อกระตุ้นและสนับสนุนให้เกิดการวิจัย ค้นคว้า อย่างต่อเนื่อง

เจ้าของ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

คณะที่ปรึกษา

อาจารย์ประณีต คิยะศรีน
ศาสตราจารย์ ดร.ไพศาล เหล่าสุวรรณ
ผศ.ดร.วิวัฒน์ คิยะศรีน สัตยารักษ์
ดร.ธารพรรณ สัตยารักษ์

ประจำกองบรรณาธิการ

ศ.ดร.ธีระ เอกสมทราเมษฐ์	ม.สงขลานครินทร์
รศ.ดร.ขวัญกมล ดอนขวา	ม.เทคโนโลยีสุรนารี
รศ.ดร.สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล	ม.สงขลานครินทร์
ผศ.ดร.บุญอริ ยี่หะ	ม.ราชภัฏสงขลา
ผศ.ดร.กฤษฎา กุณฑล	ม.ราชภัฏยะลา
ผศ.ดร.อนุ เจริญวงศ์ระยับ	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.อาภรณ์ ดีนาน	ม.บูรพา
รศ.ดร.ชมพูนุช โกสลากร เพิ่มพูนวิวัฒน์	ม.ศรีนครินทรวิโรฒ
ผศ.ดร.อนิวัช แก้วจันทัก	ม.ทักษิณ
ผศ.ดร.นิคม นาคอ้าย	ม.ราชภัฏพิบูลสงคราม
รศ.ดร.รพีพรรณ สุวรรณณัฐโชติ	ม.หาดใหญ่
รศ.ดร.วัน เดชพิชัย	ม.หาดใหญ่
รศ.ทักษิณี ประธาน	ม.หาดใหญ่
ดร.ปกรณ ลิมโยธิน	ม.หาดใหญ่
ดร.สิริลักษณ์ ทองพูน	ม.หาดใหญ่

บรรณาธิการ

ผศ.ดร.กอแก้ว จันทร์กิตทอง

บรรณาธิการฝ่ายบริหารจัดการ

อาจารย์สุชาดา สุวรรณจำ

รองบรรณาธิการ

ดร.ชรรยง กษัตริ์

กองจัดการธุรการ

อาจารย์ยุทธกาน ดิสกุล
นางสาวอริสรา พุกภัยกรณณ์
นายมะรอส์ดี อาแว

กองบรรณาธิการด้านภาษา

อาจารย์เอริก แกรี่อัลลิน
อาจารย์ฮากิม สะมะแอ

ติดต่อสอบถาม ส่งบทความเพื่อลงตีพิมพ์ บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ศูนย์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 E-mail : huniversity_journal@hotmail.com

① บทความทุกเรื่องจะได้รับการตรวจสอบความถูกต้องทางวิชาการโดยผู้ทรงคุณวุฒิ ② ข้อความและบทความในวารสารหาดใหญ่วิชาการเป็นแนวคิดของผู้เขียน มิใช่เป็นความคิดเห็นของคณะผู้จัดทำ และมิใช่ความรับผิดชอบของมหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ③ กองบรรณาธิการไม่สงวนสิทธิ์การคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

วารสารหาคใหญ่วิชาการ

ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2559

สารบัญ

บทความวิจัย

การศึกษาคำความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง

จิรายุ เถาว์โท อนุ เจริญวงศ์ระยัย และปณณวิชญ์ ใบกุหลาบ.....1

การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

อภิวรรณ ยอดมงคลและสุจิตรา จรจิตร.....15

กลยุทธ์การจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทย: กรณีศึกษาอุตสาหกรรมอาหารทะเล

ปิยะพงศ์ เสนีย์รัตนประยูร นิกร ศิริวงศ์ไพศาล และเสกสรร สุธรรมานนท์.....27

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล

สาธิต วิกรานต์ธนากุล และสมยศ อวเกียรติ.....43

กระบวนการและเส้นทางพาณิชย์น้ำมันเถื่อนข้ามชาติในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ไทย-มาเลเซีย

นุกุล ชื่นพัก.....57

บทความวิชาการ

สิทธิชุมชนกับการพิทักษ์เขาควหา

นรเชษฐ ขุนทองเพชร และนฤทธิ์ ดวงสุวรรณ.....63

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

จิรัชยา เจียวกั๊ก และสันติชัย แยมใหม่.....79

การบริหารสถานศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

ทิมมพร สมพงษ์ วุฒิชัย เนียมเทศ เอกรินทร์ สังข์ทอง และเรชา ชูสุวรรณ.....97

HATYAI ACADEMIC JOURNAL

Vol.14 No.1 January - June 2016

CONTENTS

Research Article

- A Study of the Reliability of Mathematics Essay Test Score for Matayomsuksa 2 Students: the Different Number of Raters and Scoring Patterns Using Generalizability Theory
Jirayu Taoto, Anu Jarernvongrayab, and Punnawit Baikularb.....1
- A Synthesis of Research Concerning Management Practices for the Improvement the Quality of Small Schools
Apiwan Yodmongkol and Sujitra Jorajit.....15
- The Halal Supply Chain Strategies for the Thai Halal Food Industry: A Case Study of the Seafood Industry
Piyapong Saneratanaproyul, Nikorn Sirivongpaisal, and Sakesun Suthummanon...27
- Causal Factors Influencing Central Shopping Center Employee Organizational Commitment
Sathit Wikhantanakul and Somyos Avakiat.....43
- Procedure and Trade Route of Illegal Transnational Petrol Smuggling in Thai and Malaysian Border Customhouses
Nukool Chinfuk.....57

Academic Article

- Community Rights and the Protection of Khao Khuha
Narached Khunthongphet and Narit Doungsuwan.....63
- Participatory Action Research for Community Development
Jirachaya Jeawkok and Santichai Yammai.....79
- School Administration for a Multicultural Society in Three Southern Border Provinces
Tikamporn Sompong, Wuttichai Niemted, Ekkarin Sungtong, and Reecha Chusuwan..97

การศึกษาค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง

A Study of the Reliability of Mathematics Essay Test Score for Matayomsuksa 2 Students: the Different Number of Raters and Scoring Patterns Using Generalizability Theory

จิรายุ เถาว์โท^{1*} อณุ เจริญวงศ์ระยัย¹ และปณณวิชญ์ ไบกุลลาบ²

Jirayu Taoto, Anu Jarernvonggrayab, and Punnawit Baikularb

Abstract

The purpose of this research was to study the size of the variance components and compare the reliability of Mathematics essay test scores from different numbers of raters (4, 3, and 2 raters) by the use of three scoring patterns. The scoring patterns were done by the raters' rating of: 1) all items of all students, 2) all items of some students, and 3) some items of all students. The samples, chosen by a multi-stage random sampling, were 60 Matayomsuksa 2 Students of Salokbatvitaya school administered by the office of Secondary Education Area 41. The research tool was 12-items of Mathematics essay test whose key contents about ratios and percentage were based on the 2008 basic education curriculum.

The results of the study were as follows:

- 1) the maximum value of the variance in all conditions, different numbers of raters and scoring patterns, was in the examinees, the items, and the raters respectively.
- 2) different numbers of the raters, 2 and 3, had a significant difference to the reliability value at 0.01 level with the same scoring patterns used by the raters. However, different scoring patterns, rating all test items of some students of rating some test items of all students, showed no significance.

¹ สาขาวิชาวิจัยและประเมินผลการศึกษา, ² สาขาวิชาพื้นฐานการศึกษา ^{1,2} คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม ต.พลาชุมพล อ.เมือง จ.พิษณุโลก 65000

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: am.acc.nu@gmail.com)

3) The reliability, with different scoring patterns and the same numbers of raters, was significantly different at 0.01 level.

Keywords: *the reliability, essay mathematics, generalizability theory, the size of the variance components*

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวนและเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ที่มีจำนวนผู้ตรวจต่างกัน คือ 4 คน 3 คน และ 2 คน และมีรูปแบบการตรวจให้คะแนน 3 รูปแบบ คือ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน และตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 โรงเรียนสกลบาตรวิทยา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 41 จำนวน 60 คน ซึ่งได้จากการสุ่มแบบหลายขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง อัตราส่วนและร้อยละ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จำนวน 12 ข้อ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า

1. ค่าความแปรปรวนในทุกเงื่อนไขจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนน ความแปรปรวนของผู้สอบมีค่ามากที่สุด รองลงมาคือ ความแปรปรวนของข้อสอบ และความแปรปรวนของผู้ตรวจมีค่าน้อยที่สุด
2. ค่าความเชื่อมั่นที่มีจำนวนผู้ตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อรูปแบบการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน มีค่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ยกเว้น การตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน และตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน เมื่อใช้จำนวนผู้ตรวจ 3 คน กับ 2 คน มีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่างกัน
3. ค่าความเชื่อมั่นที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อจำนวนผู้ตรวจเท่ากัน มีค่าความเชื่อมั่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

คำสำคัญ: *ค่าความเชื่อมั่น, แบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์, ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง, ขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวน*

บทนำ

การจัดการศึกษาคณิตศาสตร์จะมีประสิทธิภาพหรือประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยการตรวจสอบผลที่ได้จากการจัดการเรียนการสอน โดยมีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของผู้เรียน เพื่อให้สะท้อนคุณภาพที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งคุณภาพของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ความเข้าใจ ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ ผลจากการประเมินการเรียนรู้สามารถนำมาปรับปรุง และพัฒนาการจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ให้ดียิ่งขึ้น การวัดและ

ประเมินผลคณิตศาสตร์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาการเรียนรู้คณิตศาสตร์ของผู้เรียน (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2555)

การวัดและประเมินผลคณิตศาสตร์ควรใช้แบบทดสอบที่มุ่งให้ผู้เรียนได้แสดงออกถึงความรู้ความสามารถ ทักษะและกระบวนการทางคณิตศาสตร์ อธิบายวิธีการหรือขั้นตอนที่เลือกใช้ในการแก้ปัญหา (สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี,

2555; ยุภาดี ปณะราช, 2557) ดังนั้น แบบทดสอบที่จะช่วยในการวัดและประเมินผลทางคณิตศาสตร์ได้ดีควรเป็นแบบทดสอบอัตนัย ซึ่งเป็นแบบทดสอบที่สร้างได้ง่าย ประหยัดค่าใช้จ่ายสามารถวัดพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ทุกด้านโดยเฉพาะด้านกระบวนการคิดวิเคราะห์และการสังเคราะห์ได้ดี ผู้เรียนไม่มีโอกาสในการเดาหรือเดาได้น้อยมาก (พิชิต ฤทธิจรูญ, 2552) แต่การสร้างแบบทดสอบให้มีคุณภาพควรมีการวางแผนให้ครอบคลุมพฤติกรรมการเรียนรู้และมีการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนที่ชัดเจน (ยาวดี วิบูลย์ศรี, 2549) เพราะมีผลกระทบต่อตรวจให้คะแนนที่ส่งผลต่อค่าความเชื่อมั่นของการให้คะแนนค่อนข้างต่ำ แม้จะมีเกณฑ์การให้คะแนนที่แน่นอนและชัดเจน โดยเฉพาะผู้ตรวจคนเดียวตรวจให้คะแนนอาจเกิดความลำเอียงในการตรวจให้คะแนน ถ้ามีผู้ตรวจหลายคนอาจแบ่งกันตรวจคนละข้อหรือตรวจคนละกลุ่ม และควรตรวจให้คะแนนทีละข้อจนครบหมดทุกข้อแล้วจึงตรวจข้อใหม่ เพื่อเปรียบเทียบระหว่างคำตอบของแต่ละคน (พิชิต ฤทธิจรูญ, 2552)

การตรวจให้คะแนนที่ยุติธรรมที่สุดคือให้ผู้ตรวจทุกคนตรวจแบบทดสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน แต่ต้องใช้เวลาในการตรวจค่อนข้างมากและมีค่าใช้จ่ายสูง หากสามารถวางแผนการตรวจหรือหาวิธีการตรวจเพื่อลดภาระเวลาในการตรวจมีความน่าเชื่อถือของคะแนนและให้ค่าสถิติที่ยอมรับได้ (Linacre and Wright, 2002 อ้างถึงใน น้ำผึ้ง อินทเนตร, 2554) โดยพิจารณาถึงความเป็นไปได้หรือความสามารถที่จะปฏิบัติได้จริง (น้ำผึ้ง อินทเนตร, 2554) ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง (Generalizability Theory) เป็นสถิติที่สามารถวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของการวัดพฤติกรรมในสถานการณ์การวัดผลลักษณะต่าง ๆ ได้ นำเสนอวิธีการขจัดความแปรปรวนจาก

แหล่งต่าง ๆ ที่เกิดจากการวัด (อนุ เจริญวงศ์ระยับ, 2549) และยังส่งผลให้ความน่าเชื่อถือของการวัดสูงขึ้นเพื่อนำผลไปใช้เป็นสารสนเทศสำหรับการตัดสินใจได้อย่างมีประสิทธิภาพ (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2545)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องอัตราส่วนและร้อยละ โดยมีผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน โดยใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง ผู้วิจัยศึกษาขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวนและเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของการตรวจให้คะแนน เพื่อนำผลที่ได้มาควบคุมแหล่งความคลาดเคลื่อนของแบบทดสอบอัตนัย และเป็นแนวทางให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องนำไปเลือกใช้จำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ที่มีความเชื่อมั่นของคะแนน สามารถประหยัดเวลาแรงงานในการตรวจและลดค่าใช้จ่ายในการทดสอบแต่ละครั้ง และสามารถนำแบบทดสอบอัตนัยไปใช้พัฒนาด้านทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ได้

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวนของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน
2. เพื่อเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีจำนวนผู้ตรวจต่างกัน เมื่อมีรูปแบบการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน
3. เพื่อเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อมีจำนวนผู้ตรวจเท่ากัน

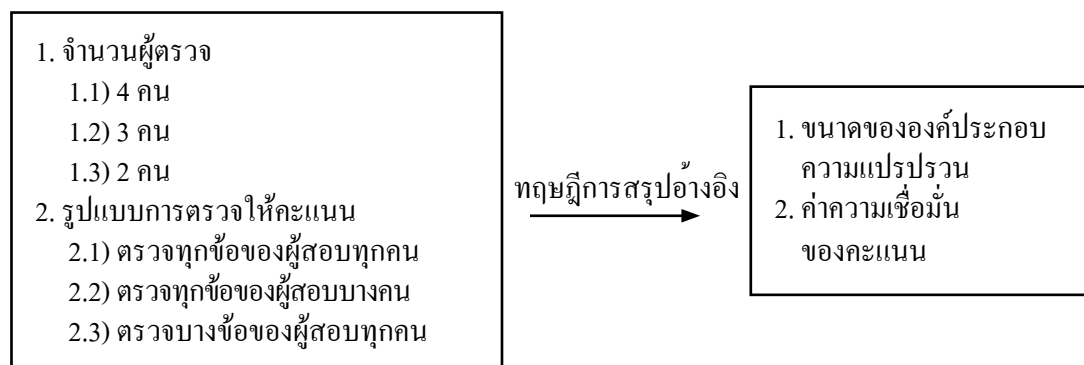
สมมติฐานของการวิจัย

1. ค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบ
อรรถนัยวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 2 ที่มีจำนวนผู้ตรวจต่างกัน เมื่อมีรูปแบบการ
ตรวจให้คะแนนเหมือนกันให้ค่าแตกต่างกัน
2. ค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบ

อรรถนัยวิชาคณิตศาสตร์ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา
ปีที่ 2 ที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อมี
จำนวนผู้ตรวจเท่ากันให้ค่าแตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผู้วิจัยได้คัดเลือกตัวแปรมาใช้ในการวิจัย
และสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

รูปที่ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอรรถนัยวิชาคณิตศาสตร์ ของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่มีจำนวนและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน โดยใช้ทฤษฎี
การสรุปอ้างอิง

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2557 ของโรงเรียน
สลกบาตรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษา เขต 41 โดยมี 4 ห้องเรียน จำนวน 180
คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียน
ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ปีการศึกษา 2557 ของโรงเรียน
สลกบาตรวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
มัธยมศึกษา เขต 41 จำนวน 60 คน โดยวิธีการสุ่ม
อย่างง่าย โดยการจับสลากจากนักเรียน 4 ห้องเรียน
ห้องละ 15 คน เท่า ๆ กัน จำนวน 60 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรอิสระมี 2 ตัว ได้แก่

- 1.1 จำนวนผู้ตรวจ มี 3 ลักษณะ คือ 2 คน
3 คน และ 4 คน

1.2 รูปแบบการตรวจให้คะแนนมี 3 ลักษณะ
คือ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน ตรวจข้อสอบ
ทุกข้อของผู้สอบบางคน โดยตรวจผู้สอบไม่ซ้ำกัน
ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน โดยตรวจ
ข้อสอบไม่ซ้ำกัน

2. ตัวแปรตามมี 2 ตัว ได้แก่

2.1 ขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวน
ของคะแนนแบบทดสอบอรรถนัย

2.2 ค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบ
อรรถนัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบ

ทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจำนวน 12 ข้อ เป็นการวัดความสามารถด้านทักษะและกระบวนการทางวิชาคณิตศาสตร์ เรื่องอัตราส่วนและร้อยละ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สร้างกฎเกณฑ์การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบเพื่อเป็นแนวทางการตรวจให้คะแนน มีการวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด วิเคราะห์ข้อสอบให้ตรงกับเนื้อหาและจุดประสงค์การเรียนรู้ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของแบบทดสอบ มีค่าเท่ากับ 1.00 ทุกข้อ และกฎเกณฑ์การให้คะแนน มีค่าอยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00 แล้วนำแบบทดสอบไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยจำนวน 20 คน โดยให้นักเรียนทำข้อสอบทีละข้อเพื่อตรวจสอบเวลาที่เหมาะสมในการทำข้อสอบ โดยพิจารณาจากจำนวนนักเรียนที่ทำเสร็จเรียบร้อยประมาณร้อยละ 80 ของนักเรียนที่เข้าสอบ แล้วนำผลการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่าง มาตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่กำหนดโดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเองเพื่อสำรวจข้อบกพร่องทางด้านภาษา คำชี้แจงในการทำแบบทดสอบ ตรวจสอบเวลาที่เหมาะสมในการทำแบบทดสอบ และกฎเกณฑ์การให้คะแนน โดยพิจารณาคำตอบของนักเรียนมาประกอบเพื่อนำมาปรับปรุงและเป็นตัวแบบในการพิจารณากฎเกณฑ์การตรวจให้คะแนนเพิ่มเติม ดำเนินการจัดพิมพ์แบบทดสอบและคู่มือการตรวจให้คะแนน แล้วนำแบบทดสอบไปทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 60 คน นำผลการตรวจให้คะแนนมาวิเคราะห์หาค่าความยากและค่าอำนาจจำแนก โดยใช้สูตรการคำนวณของวิทนีและซาเบอร์ (Whitney and Sabers) (พิชิตฤทธิ์จรูญ, 2552) ซึ่งค่าความยากของแบบทดสอบมีค่าตั้งแต่ 0.40 - 0.68 และค่าอำนาจจำแนกของแบบ

ทดสอบมีค่าตั้งแต่ 0.68 - 1.00 และตรวจสอบค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบโดยใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง โดยให้นำแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ไปทดสอบกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง นำกระดาษคำตอบของผู้สอบทั้งหมด จัดให้ผู้ตรวจ จำนวน 4 คน ซึ่งเป็นครูผู้สอนวิชาคณิตศาสตร์มีระดับวุฒิทางการศึกษาตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไปทางด้านสาขาวิชาคณิตศาสตร์และมีประสบการณ์ในการสอนวิชาคณิตศาสตร์ ไม่น้อยกว่า 3 ปี ตรวจให้คะแนนข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน ตามคู่มือการตรวจให้คะแนนที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้น แล้วนำผลการตรวจให้คะแนนที่ได้มาจัดกระทำข้อมูลตามเงื่อนไขที่ศึกษาที่ต้องการ ดังนี้

1. กรณีผู้ตรวจ จำนวน 4 คน นำผลการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจทั้ง 4 คน มาดำเนินการจัดกระทำตามรูปแบบการตรวจให้คะแนน ดังนี้

1.1 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน ใช้ผลการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจให้คะแนนทั้ง 4 คน ที่ตรวจข้อสอบทั้ง 12 ข้อของผู้สอบทั้งหมด 60 คน

1.2 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน โดยนำผลการตอบของผู้สอบทั้ง 60 คน มาสุ่มด้วยการสุ่มอย่างง่าย เพื่อสุ่มผลการตอบของข้อสอบออกเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน ได้กลุ่มละ 15 คน จากนั้นสุ่มผลการตรวจให้คะแนนข้อสอบทั้ง 12 ข้อ ของผู้ตรวจ 1 คนต่อ 1 กลุ่ม โดยผู้สอบไม่ซ้ำกัน ด้วยการสุ่มอย่างง่าย

1.3 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน โดยแบ่งข้อสอบเป็น 4 กลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน จากข้อสอบทั้งหมด 12 ข้อ ได้กลุ่มละ 3 ข้อ จากนั้นสุ่มผลการตรวจให้คะแนนข้อสอบของผู้ตรวจ 1 คน

ต่อ 1 กลุ่ม โดยข้อสอบไม่ซ้ำกัน ด้วยการสุ่มอย่างง่าย

2. กรณีผู้ตรวจจำนวน 3 คน และ 2 คน นั้น ใช้การสุ่มจากผู้ตรวจ 4 คน โดยการสุ่มอย่างง่ายและนำผลการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจจำนวน 3 คน และ 2 คน มาจัดกระทำตามรูปแบบการตรวจให้คะแนนที่ต่างกัน เช่นเดียวกับข้อ 1.1 - 1.3 โดยจำนวนผู้สอบในแต่ละกลุ่ม (ข้อ 1.2) จะได้กลุ่มละ 20 คน และ 30 คน ตามลำดับ จำนวนข้อสอบในแต่ละกลุ่ม (ข้อ 1.3) จะได้กลุ่มละ 4 ข้อ และ 6 ข้อ ตามลำดับ จำนวนผู้สอบและข้อสอบจะแตกต่างกันไปตามจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนที่ต่างกัน

การวิเคราะห์ข้อมูล

นำผลที่ได้จากการตรวจให้คะแนนในแต่ละเงื่อนไขมาวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของคะแนนสอบ โดยคำนวณค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด ความเบ้ และความโด่ง เมื่อจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

2. วิเคราะห์องค์ประกอบของความแปรปรวน โดยใช้ทฤษฎีการสรุปอ้างอิง เมื่อจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน ซึ่งหน่วยวิเคราะห์ความแปรปรวนของผู้สอบ ข้อสอบ และผู้ตรวจ คือ กลุ่มผู้สอบ กลุ่มข้อสอบ และกลุ่มผู้ตรวจตามลำดับ และวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม GENOVA (Crick and Brennan, 1983)

3. ประเมินค่าและเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง ที่มีจำนวนผู้ตรวจต่างกัน เมื่อมีรูปแบบการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน ทดสอบความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงโดยใช้สูตร UX_1 ของวูดรอฟฟ์และเฟลด์ท์ (Woodruff and Feldt, 1986)

4. ประเมินค่าและเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน

เมื่อมีจำนวนผู้ตรวจเท่ากัน ทดสอบความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงโดยใช้สูตร UX_1

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยสรุปได้ ดังนี้

1. ขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวนของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งพิจารณาแหล่งของความแปรปรวนหลัก คือ ผู้สอบ ข้อสอบ และผู้ตรวจ พบว่า การตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 1 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน ค่าความแปรปรวนมากที่สุดในทุกจำนวนผู้ตรวจ คือ ความแปรปรวนของผู้สอบ รองลงมาคือ ความแปรปรวนของข้อสอบ และความแปรปรวนของผู้ตรวจ มีค่าน้อยที่สุด เมื่อใช้การตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 2 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน ค่าความแปรปรวนมากที่สุดในทุกจำนวนผู้ตรวจ คือ ความแปรปรวนของผู้สอบ รองลงมาคือ ความแปรปรวนของผู้ตรวจ และความแปรปรวนของข้อสอบ มีค่าน้อยที่สุด และการตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 3 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน ค่าความแปรปรวนมากที่สุดในทุกจำนวนผู้ตรวจ คือ ความแปรปรวนของผู้สอบ รองลงมา คือ ความแปรปรวนของผู้ตรวจ และความแปรปรวนของข้อสอบในแต่ละผู้ตรวจ มีค่าน้อยที่สุด ปรากฏดังตารางที่ 1

2. ค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ที่มีจำนวนผู้ตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อรูปแบบการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน พบว่า ส่วนใหญ่ในรูปแบบการตรวจให้คะแนนที่เหมือนกัน เมื่อใช้จำนวนผู้ตรวจต่างกัน มีค่าความเชื่อมั่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เฉพาะการตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ ใช้จำนวนผู้ตรวจ 3 คน กับ 2 คน และการตรวจให้คะแนน

ตารางที่ 1 ขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวนของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ที่มีจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน

รูปแบบการตรวจให้คะแนน	แหล่งความแปรปรวน	จำนวนผู้ตรวจ		
		4 คน	3 คน	2 คน
		ความแปรปรวน	ความแปรปรวน	ความแปรปรวน
ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน	P	50.0097	50.2982	48.2087
	I	2.6079	2.0204	2.1878
	R	0.5861	0.8789	1.1496
	PI	34.4777	34.3369	34.4891
	PR	0.3452	0.4255	0.4119
	IR	1.0496	0.6505	0.4122
	PIR, e	10.9235	11.3896	13.1408
ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน	I	2.4526	2.2449	2.2793
	R	5.7251	5.5966	0.3816
	P:R	48.0609	49.4234	48.8300
	IR	0.6245	0.7383	0.0000
	IP:R, e	43.1369	41.9968	48.5091
ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน	P	50.9036	52.3789	48.3245
	R	1.2940	2.7958	1.3505
	I:R	4.5076	1.5331	3.2765
	PR	0.0000	1.5234	0.0000
	PI:R, e	43.2948	41.7688	47.0485

รูปแบบที่ 3 เมื่อใช้จำนวนผู้ตรวจ 3 คน กับ 2 คน มีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่างกัน ปรากฏดังตารางที่ 2

3. ค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อจำนวนผู้ตรวจให้คะแนนเท่ากัน พบว่าในทุกจำนวนผู้ตรวจให้คะแนนที่เท่ากัน เมื่อใช้รูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน มีค่าความเชื่อมั่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และมีค่าความแตกต่างรายคู่ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ทุกคู่ ปรากฏดัง

ตารางที่ 3

อภิปรายผลการวิจัย

1. การศึกษาขนาดขององค์ประกอบความแปรปรวนของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน และจำนวนผู้ตรวจต่างกัน พบว่า แหล่งความแปรปรวนของผู้สอบ เป็นแหล่งความแปรปรวนที่มีค่ามากที่สุด เมื่อเทียบกับความแปรปรวนรวม แสดงว่า ความสามารถในการใช้ทักษะและ

ตารางที่ 2 การทดสอบความแตกต่างรายคู่ของค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงที่มีจำนวนผู้ตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อรูปแบบการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน

รูปแบบการตรวจให้คะแนน	จำนวนผู้ตรวจ	ค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง	UX _i
ตรวจสอบทุกข้อ ของผู้สอบทุกคน	4	0.9401	32.3477**
	3	0.9381	
	4	0.9401	155.9845**
	2	0.9300	
	3	0.9381	136.8764**
	2	0.9300	
ตรวจสอบทุกข้อ ของผู้สอบบางคน	4	0.7370	17.6562**
	3	0.7036	
	4	0.7370	6.8554**
	2	0.7090	
	3	0.7036	0.3190
	2	0.7090	
ตรวจสอบบางข้อ ของผู้สอบทุกคน	4	0.9332	13.8853**
	3	0.9292	
	4	0.9332	24.2382**
	2	0.9246	
	3	0.9292	1.6359
	2	0.9246	

**p < 0.01

กระบวนการทางคณิตศาสตร์ในการแก้โจทย์ปัญหาในแต่ละสถานการณ์ต่าง ๆ ของแบบทดสอบของผู้สอบแต่ละคนมีความแตกต่างกัน เนื่องจากผู้วิจัยมีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างจากผู้สอบ 4 ห้องเรียน ซึ่งแต่ละห้องเรียนมีแผนการเรียนที่มีความแตกต่างกัน จึงอาจทำให้ความสามารถทางคณิตศาสตร์ของผู้สอบแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน มีทั้งผู้สอบกลุ่มเก่ง และกลุ่มอ่อน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ น้ำผึ้ง อินทะเนตร (2554) พบว่า แหล่งความแปรปรวนของผู้สอบมีค่า

สูงกว่าแหล่งความแปรปรวนของแหล่งอื่น ๆ ในทุกเงื่อนไขจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนน แสดงถึงความสามารถทางคณิตศาสตร์ของผู้สอบแต่ละคนมีความแตกต่างกัน

ส่วนความแปรปรวนของข้อสอบและความแปรปรวนของผู้ตรวจ เป็นแหล่งความแปรปรวนที่มีค่าค่อนข้างน้อย เมื่อเทียบกับความแปรปรวนรวม แสดงว่าข้อสอบสามารถวัดได้ครอบคลุมกับพฤติกรรมที่ต้องการวัด และความแตกต่างของความยากของ

ตารางที่ 3 การทดสอบความแตกต่างรายคู่ของค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง ที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อจำนวนผู้ตรวจให้คะแนนเท่ากัน

จำนวนผู้ตรวจ	รูปแบบการตรวจให้คะแนน	ค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิง	UX _i
4 คน	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน	0.9401	532.1686**
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน	0.7370	
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน	0.9401	63.7246**
	ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน	0.9332	
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน	0.7370	442.6497**
	ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน	0.9332	
3 คน	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน	0.9381	410.0018**
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน	0.7036	
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน	0.9381	75.3561**
	ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน	0.9292	
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน	0.7036	354.2264**
	ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน	0.9292	
2 คน	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน	0.9300	301.3915**
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน	0.7090	
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน	0.9300	18.8225**
	ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน	0.9246	
	ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน	0.7090	274.5695**
	ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน	0.9246	

**p < 0.01

ข้อสอบในแต่ละข้อมีไม่มากนัก สอดคล้องกับเขาวดี วิบูลย์ศรี (2549) ได้กล่าวว่า แบบทดสอบควรมีจำนวนข้อให้เหมาะสมกับความรู้ของผู้สอบ ควรมีคำถามตั้งแต่ 12-15 ข้อ ซึ่งปกติแบบทดสอบอัตนัยมักจะมีเพียง 5-6 คำถามเท่านั้น เพราะแบบทดสอบที่มีจำนวนข้อมากจะวัดพฤติกรรมที่ต้องการวัดได้เพียงพอ คะแนนที่ได้จากการเดาจึงลดน้อยลง และ

ผู้ตรวจแต่ละคนมีการตรวจให้คะแนนที่มีความสอดคล้องกัน มีความแตกต่างในการตรวจให้คะแนนค่อนข้างน้อย เนื่องจากผู้ตรวจทุกคนได้ใช้กฎเกณฑ์การตรวจให้คะแนนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยกำหนดเกณฑ์ให้คะแนนที่ชัดเจน และฝึกอบรมผู้ตรวจให้คะแนนเพื่อให้ผู้ตรวจมีความเข้าใจตรงกัน แสดงถึงความเป็นปรนัยของเกณฑ์การตรวจให้

คะแนน (อุษณีย์ บัวศิริพันธ์, 2543) สอดคล้องกับผลการวิจัยของ สมคิด เทียรพิสุทธิ์ (2550) พบว่าความแปรปรวนของผู้ตรวจมีค่าน้อยมากเกือบจะเป็นศูนย์ เนื่องจากผู้ตรวจได้ตรวจให้คะแนนตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กนกวรรณ เอี่ยมชัย (2539) ที่พบว่า ผู้ตรวจเป็นแหล่งความแปรปรวนที่มีผลต่อค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของแบบทดสอบความเรียงประยุกต์น้อยที่สุด

จากผลการศึกษา พบว่า แหล่งความแปรปรวนของผู้สอบมีค่ามากที่สุด ในทุกจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนน ส่วนแหล่งความแปรปรวนของข้อสอบและผู้ตรวจมีค่าความแปรปรวนที่ค่อนข้างน้อยซึ่งในการตรวจให้คะแนนของแบบทดสอบอัตนัย ผู้ตรวจเป็นแหล่งความแปรปรวนที่มีผลต่อค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของแบบทดสอบมากที่สุด (ไพรัตน์ วงษ์นาม, 2533) แต่ถ้าหากมีการควบคุมแหล่งความคลาดเคลื่อนทั้งจาก ผู้สอบ ข้อสอบ และผู้ตรวจไว้ล่วงหน้า จะทำให้ช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการบริหารการสอบครั้งต่อไปได้

2. การเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ที่มีจำนวนผู้ตรวจต่างกัน เมื่อใช้รูปแบบการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน พบว่าการตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 1 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน มีค่าความเชื่อมั่นแตกต่างกันทุกคู่ ซึ่งสอดคล้องตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า ในทุกรูปแบบการตรวจให้คะแนนที่เหมือนกัน และจำนวนผู้ตรวจต่างกัน มีผลทำให้ค่าความเชื่อมั่นแตกต่างกัน และถ้าใช้จำนวนผู้ตรวจหลาย ๆ คน ในการตรวจให้คะแนนผู้สอบแต่ละคน แล้วหาคะแนนเฉลี่ยแทนความสามารถของผู้สอบจะช่วยลดความแปรปรวนอัน

เนื่องมาจากผู้ตรวจและความคลาดเคลื่อนที่เหลือนซึ่งจะทำให้ค่าความเชื่อมั่นสูงขึ้น (ศิริชัย กาญจนวาสี, 2550) สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุษณีย์ บัวศิริพันธ์ (2543) ที่พบว่า เมื่อใช้วิธีการตรวจให้คะแนนเหมือนกัน และจำนวนผู้ตรวจต่างกัน ยิ่งจำนวนผู้ตรวจมาก ค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบจะมีค่าสูงขึ้น

แต่เมื่อเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ที่มีจำนวนผู้ตรวจ 3 คน กับ 2 คน เมื่อใช้รูปแบบการตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 2 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน และรูปแบบที่ 3 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน (0.9292 กับ 0.9246) เหมือนกัน พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นไม่แตกต่างกัน ซึ่งไม่สอดคล้องตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ แสดงว่า ผู้ตรวจให้คะแนนมีความสอดคล้องในการตรวจให้คะแนนกันสูง จึงส่งผลให้ค่าความเชื่อมั่นที่มีจำนวนผู้ตรวจ 3 คน และ 2 คน มีค่าไม่แตกต่างกัน อาจเนื่องมาจากประสบการณ์และความชำนาญในการสอนวิชาคณิตศาสตร์ของผู้ตรวจไม่แตกต่างกัน ผู้ตรวจทุกคนได้ใช้เกณฑ์การตรวจให้คะแนนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยการสร้างกฎเกณฑ์การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ ซึ่งมีค่าความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหาของกฎเกณฑ์การให้คะแนน ตั้งแต่ 0.67 - 1.00 เพื่อเป็นแนวทางการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจ และมีการฝึกอบรมการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจให้มีความเข้าใจตรงกัน มีแนวปฏิบัติที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ นิสารัตน์ คงสวัสดิ์ (2544) พบว่า วิธีการตรวจให้คะแนนที่เหมือนกัน มีค่าความเชื่อมั่นของผู้ตรวจแบบทดสอบความเรียงที่มีจำนวนผู้ตรวจ 4 คน 3 คน และ 2 คน มีค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความเรียงไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ งานวิจัยของ พรณี เจริญสุนทร (2543) ยังพบว่า การตรวจแบบทดสอบความเรียงที่ใช้

จำนวนผู้ตรวจมากกว่า 2 คน จะให้ค่าความเชื่อมั่นไม่แตกต่างกัน

ดังนั้น ในแต่ละรูปแบบการตรวจให้คะแนนที่เหมือนกัน เมื่อใช้จำนวนผู้ตรวจให้คะแนนมากขึ้น ค่าความเชื่อมั่นจะมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้น แต่ค่าที่ได้ นั้นมีความแตกต่างกันไม่มากนัก ซึ่งการใช้ผู้ตรวจหลาย ๆ คน ตรวจให้คะแนนนั้น ควรมีการกำหนดเกณฑ์การตรวจให้คะแนนที่ชัดเจน สามารถตรวจให้คะแนนได้สอดคล้องกัน และลักษณะของรายวิชาคณิตศาสตร์ เป็นวิชาที่มีลักษณะการตอบแบบทดสอบที่ค่อนข้างมีความชัดเจนมากกว่าการสอบแบบทดสอบอัตนัยในรายวิชาอื่น เช่น วิชาสังคม วิชาภาษาไทย วิชาวิทยาศาสตร์ เป็นต้น เพราะจะมีผลต่อการตรวจให้คะแนนในด้านการตีความของภาษา ดังนั้น จึงสามารถเลือกใช้จำนวนผู้ตรวจ 3 คน หรือ 2 คน ซึ่งเป็นการวางแผนการตรวจให้คะแนนที่เหมาะสม สามารถปฏิบัติได้จริง ลดเวลาและภาระงานในการตรวจของผู้ตรวจได้ และเมื่อพิจารณาในการตรวจให้คะแนนในระดับโรงเรียน ครูผู้ตรวจให้คะแนนที่มีความเชี่ยวชาญมีจำนวนจำกัดและมีภาระงานค่อนข้างมาก จึงไม่จำเป็นต้องใช้จำนวนผู้ตรวจให้คะแนนมากเกินไป (ชัยฤทธิ์ ศิลาลเดช, 2540)

3. การเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของคะแนนแบบทดสอบอัตนัยวิชาคณิตศาสตร์ ที่มีรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน เมื่อจำนวนผู้ตรวจเท่ากัน พบว่า มีค่าความเชื่อมั่นแตกต่างกันทุกคู่ ซึ่งสอดคล้องตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ อาจเนื่องจากรูปแบบการตรวจให้คะแนนในแต่ละรูปแบบ มีจำนวนผู้สอบและข้อสอบแตกต่างกันไปตามจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนที่ต่างกัน โดยผู้วิจัยนำผลการตรวจให้คะแนนมาจัดกระทำข้อมูลตามรูปแบบการตรวจที่ต่างกัน โดยใช้วิธีการ

สุ่มอย่างง่ายผู้สอบและข้อสอบออกเป็นกลุ่ม กลุ่มละเท่า ๆ กัน ตามเงื่อนไขที่ศึกษา จึงอาจสุ่มได้ผู้สอบที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์ที่ใกล้เคียงกันหรือแตกต่างกันมากอยู่ในกลุ่มเดียวกัน จึงส่งผลต่อการกระจายของคะแนนสอบในแต่ละรูปแบบการตรวจให้คะแนน ส่งผลให้ค่าความเชื่อมั่นของแต่ละรูปแบบมีค่าแตกต่างกัน ดังที่ อนันต์ ศรีโสภ (2525) กล่าวว่า ถ้ารูปแบบการตรวจใดมีการกระจายของคะแนนของผู้สอบมากจะทำให้ค่าความเชื่อมั่นมีค่าสูง ถ้าการกระจายของคะแนนผู้สอบน้อย ค่าความเชื่อมั่นจะมีค่าต่ำ ส่งผลให้ค่าความเชื่อมั่นมีค่าแตกต่างกันในเชิงสถิติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชาญวิทย์ จรัสสุทธิอิสร (2545) พบว่า รูปแบบการตรวจให้คะแนนที่ผู้ตรวจทุกคนตรวจแบบทดสอบทุกทักษะของผู้เข้าสอบทุกคนและผู้ตรวจทุกคนตรวจแบบทดสอบทุกทักษะของผู้สอบเป็นรายกลุ่ม ๆ ละ 10 คน โดยไม่ซ้ำกัน มีค่าความเชื่อมั่นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

จากผลการศึกษา พบว่า การตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 1 ผู้ตรวจตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคนกับรูปแบบที่ 3 ผู้ตรวจตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน โดยรูปแบบที่ 1 กับรูปแบบที่ 3 มีเงื่อนไขการตรวจให้คะแนนที่ต่างกัน คือ ผู้ตรวจแต่ละคนตรวจข้อสอบทุกข้อ กับผู้ตรวจแต่ละคนตรวจข้อสอบบางข้อ โดยตรวจข้อสอบไม่ซ้ำกัน ซึ่งทั้ง 2 รูปแบบมีค่าความเชื่อมั่นใกล้เคียงกัน อาจเนื่องจากข้อสอบที่ใช้วัดคุณลักษณะของผู้สอบมีความเป็นเอกพันธ์ ข้อสอบสามารถวัดเนื้อหาสาระเดียวกัน สามารถวัดพฤติกรรมได้ครอบคลุมกับพฤติกรรมของผู้สอบ และเมื่อพิจารณาการตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 1 ผู้ตรวจตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบทุกคน และรูปแบบที่ 3 ผู้ตรวจตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน กับรูปแบบที่ 2 ผู้ตรวจ

ตรวจสอบข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน จะเห็นว่าเงื่อนไขที่ต่างกันคือ ผู้ตรวจแต่ละคนตรวจข้อสอบของผู้สอบทุกคนกับผู้ตรวจแต่ละคนตรวจข้อสอบของผู้สอบบางคน จึงอาจส่งผลให้ค่าความเชื่อมั่นของรูปแบบที่ 2 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน มีค่าความเชื่อมั่นต่ำกว่ารูปแบบอื่น ๆ เนื่องจากผู้สอบมีความสามารถทางคณิตศาสตร์แตกต่างกัน จึงทำให้อาจสับสนกลุ่มผู้สอบที่มีความสามารถทางคณิตศาสตร์สูงอยู่ในกลุ่มเดียวกันหรือมีความสามารถทางคณิตศาสตร์ต่ำอยู่ในกลุ่มเดียวกัน และพฤติกรรมกรรมการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจบางคน ตรวจให้คะแนนผู้สอบไม่สม่ำเสมอ ผู้ตรวจบางคนอาจมีความเข้มงวดต่างกันในการตรวจให้คะแนนกับผู้สอบ

ดังนั้น เมื่อพิจารณาการตรวจให้รูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 3 มีค่าความเชื่อมั่นใกล้เคียงกัน ในการทดสอบสามารถเลือกใช้รูปแบบการตรวจให้คะแนนที่เหมาะสมกับการปฏิบัติได้ แม้ว่ารูปแบบที่ 1 จะเป็นการตรวจที่ยุติธรรมที่สุดแต่รูปแบบการตรวจลักษณะนี้ ต้องใช้เวลาในการตรวจค่อนข้างมาก เพิ่มภาระการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจ และมีความใช้จ่ายสูง ดังนั้น จึงควรเลือกใช้การตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 3 ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่นของคะแนนที่น่าเชื่อถือและยอมรับได้ มีความสะดวก ลดภาระในการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจ ประหยัดเวลาค่าใช้จ่ายค่อนข้างมาก และสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัย พบว่า ในทุกรูปแบบการตรวจให้คะแนนที่เหมือนกัน เมื่อใช้จำนวนผู้ตรวจที่ต่างกัน มีค่าความเชื่อมั่นไม่ต่างกันมากนัก

ดังนั้น จึงควรเลือกใช้จำนวนผู้ตรวจให้คะแนน 2-3 คน ซึ่งเป็นจำนวนที่เหมาะสม ประหยัดเวลา ลดภาระงานในการตรวจให้คะแนน และสามารถนำไปใช้กับโรงเรียนที่มีครูผู้ตรวจให้คะแนนที่มีความเชี่ยวชาญในจำนวนจำกัด และมีภาระงานค่อนข้างมาก

1.2 จากผลการวิจัย พบว่า การตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 1 และรูปแบบที่ 3 ในทุกจำนวนผู้ตรวจ มีค่าความเชื่อมั่นที่ใกล้เคียงกันมาก ดังนั้น จึงควรเลือกใช้การตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 3 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบบางข้อของผู้สอบทุกคน ซึ่งมีความสะดวก ประหยัดเวลา ค่าใช้จ่าย ลดภาระงานในการตรวจให้คะแนน มีความเชื่อมั่นที่น่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไปใช้กับการตรวจข้อสอบเพื่อสอบคัดเลือกผู้สอบในการศึกษาต่อหรือคัดเลือกผู้ที่มีความรู้เฉพาะด้าน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 จากผลการวิจัย พบว่า แหล่งความแปรปรวนของผู้สอบมีค่ามากที่สุด ในทุกจำนวนผู้ตรวจ และรูปแบบการตรวจให้คะแนน เนื่องจากผู้สอบมีความสามารถทางคณิตศาสตร์แตกต่างกัน ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบอัตนัย โดยมีการควบคุมแหล่งความแปรปรวนของผู้สอบไว้ล่วงหน้า โดยจัดกระทำกับผู้สอบที่มีคะแนนการสอบทางคณิตศาสตร์ที่ใกล้เคียงกัน

2.2 จากผลการวิจัย พบว่า ค่าความเชื่อมั่นของการตรวจให้คะแนนรูปแบบที่ 2 ผู้ตรวจ ตรวจข้อสอบทุกข้อของผู้สอบบางคน มีค่าน้อยกว่ารูปแบบอื่น ๆ อาจเนื่องจากพฤติกรรมกรรมการตรวจให้คะแนนของผู้ตรวจบางคนตรวจให้คะแนนผู้สอบไม่สม่ำเสมอ ผู้ตรวจบางคนอาจมีความเข้มงวดต่างกันในการตรวจให้คะแนนกับผู้สอบ ดังนั้น ในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการควบคุมพฤติกรรมผู้

ตรวจให้มีความเข้มงวดในการตรวจตามคู่มือการ ตรวจให้คะแนนอย่างเคร่งครัด

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ เอี่ยมชัย. 2539. การศึกษาค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบ เอ็ม อี คิว วิชาแนวคิดพื้นฐานและหลักการพยาบาลที่ตรวจให้คะแนนต่างกัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชาลววิทย์ จรัสสุทธิอิสร์. 2545. การพัฒนาเกณฑ์การให้คะแนนทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ชั้นบูรณาการ. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ชัยฤทธิ์ ศิลาเดช. 2540. การพัฒนาเพิ่มสะสมงานในการประเมินผลการเรียนวิชาภาษาอังกฤษระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3. วิทยานิพนธ์ศึกษานิพนธ์ สาขาวิชาการทดสอบและการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- นิสาร์ณี คงสวัสดิ์. 2544. ผลการวิเคราะห์ค่าความเชื่อมั่นของผู้ตรวจแบบทดสอบความเรียงที่มีจำนวนผู้ตรวจ และวิธีการตรวจต่างกัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- น้ำผึ้ง อินทะเนตร. 2554. การศึกษาคุณลักษณะของคะแนนแบบทดสอบปลายเปิดวิชาคณิตศาสตร์ เมื่อจำนวนผู้ตรวจและรูปแบบการตรวจให้คะแนนต่างกัน โดยใช้โมเดลการสรุปอ้างอิงและโมเดลหลายองค์ประกอบของราล์ฟ. วิทยานิพนธ์ศึกษานิพนธ์ สาขาวิชาการทดสอบและการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พรรณี เจริญสุขบุตร. 2543. การเปรียบเทียบความเชื่อมั่นของแบบทดสอบวัดความสามารถในการแก้โจทย์ปัญหาทางคณิตศาสตร์ที่มีจำนวนผู้ตรวจและวิธีการตรวจต่างกัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- พิชิต ฤทธิ์จรูญ. 2552. หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: เฮาส์ ออฟ เคอร์มิสท์.
- ไพรัตน์ วงษ์นาม. 2533. สัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของแบบทดสอบความเรียง. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษานิพนธ์ สาขาวิชาการวิจัยการศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ยุภาติ ปณธราช. 2557. การเสริมสร้างมโนทัศน์ทางคณิตศาสตร์ด้วยภาษาอังกฤษ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้คู่ความสนุกสนาน (5T Model). วารสารครุพิบูล 1(1): 12-21.
- เยาวดี วิบูลย์ศรี. 2549. การวัดผลและการสร้างแบบสอบผลสัมฤทธิ์. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. 2550. ทฤษฎีการทดสอบแนวใหม่. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. 2545. ทฤษฎีการทดสอบแนวใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สถาบันส่งเสริมการสอนวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี. 2555. การวัดผลประเมินผลคณิตศาสตร์. กรุงเทพฯ: วี.พริ้นท์ (1991).

- สมคิด เทียรพิสุทธิ์. 2550. การเปรียบเทียบค่าความเชื่อมั่นของแบบทดสอบความเรียงประยุกต์วิชาคณิตศาสตร์ที่มีวิธีการตรวจและจำนวนผู้ตรวจต่างกัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- อนันต์ ศรีโสภณ. 2525. การพัฒนาการทดสอบ. กรุงเทพฯ: จุฬารัตน์การพิมพ์.
- อนุ เจริญวงศ์ระยับ. 2549. ทฤษฎีสรุปอ้างอิง. วารสารการวัดผลการศึกษา 28(83): 33-42.
- อุษณีย์ บัวศิริพันธุ์. 2543. การเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์การสรุปอ้างอิงของแบบทดสอบวิชาคณิตศาสตร์ที่มีวิธีการตรวจ จำนวนผู้ตรวจ และประสบการณ์ของผู้ตรวจ แตกต่างกัน. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการวัดผลการศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- Crick, J. E., and Brennan, R. L. 1983. Manual for GENOVA: A generalized analysis of variance system (ATC Technical Bulletin no. 43). Iowa: American College Testing Program.
- Woodruff, D. J. and Feldt, L. S. 1986. Test for equality of several alpha coefficients when their sample estimates are dependent. Psychometrika 51(2): 393-41.

การสังเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก

A Synthesis of Research Concerning Management Practices for the Improvement the Quality of Small Schools

อภิวรรณ ยอดมงคล^{1*} และสุจิตรา จรจิตร¹

Apiwan Yodmongkol^{1*} and Sujitra Jorajit¹

Abstract

The objective of this research was to study and analyze basic information and synthesize doctoral dissertations on the management practices to improve the quality of small schools. The conceptual framework was based on public sector Quality Management Award (PMQA)'s criteria. Nineteen dissertations in the field of education administration and related fields published during 2007 to 2013 were included in the study. Purposive sampling was used to search for specific parts from the database of ThaiLIS. Data were recorded in its recording form. The statistics used were frequency, percentage, and content analysis. The results showed that:

1. The majority of the dissertations used the mixed-method approach, published in 2011 and 2012, and studied at Office of the Basic Education Commission. Hypothesis setting was not directional. The sample size was 20 per one predicted variable. The multi-stage sampling method was mostly used. The quality of the research instrument was tested by using Cronbach's alpha coefficient.

2. Guidelines for the management to improve the quality of school education, in small schools were: (1) the organization at steering, (2) strategic planning, (3) concentrating on services and stakeholders, (4) measurement, analysis and knowledge management, (5) focusing resources and personnel, and (6) the management process.

Keyword: *management, development quality education, small schools*

¹ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม อ.มหาสารคาม จ.สกลนคร 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: apiwany@gmail.com)

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน และการสังเคราะห์วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาเอกเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก กรอบแนวคิด โดยใช้เกณฑ์พัฒนาคุณภาพการบริหารของภาครัฐ ประชากรในการศึกษาเป็นวิทยานิพนธ์สาขาการบริหารการศึกษา และสาขาที่เกี่ยวข้อง จำนวน 19 ชื่อเรื่อง ซึ่งตีพิมพ์ในช่วงปี พ.ศ.2550-2555 ใช้วิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง เฉพาะส่วนที่สืบค้นได้ จากฐานข้อมูลของ ThaiLIS เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบบันทึกข้อมูล สถิติที่ใช้คือ ความถี่ ร้อยละ และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า

1. ส่วนใหญ่เป็นวิจัยแบบผสมผสาน พื้นที่ศึกษาเป็นสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนใหญ่พิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ.2554 และ พ.ศ.2555 มีการกำหนดสมมติฐานแบบไม่มีทิศทาง กำหนดตัวอย่างใช้วิธี 20 หน่วยต่อตัวแปรทำนาย 1 ตัว วิธีการสุ่มตัวอย่างที่เลือกใช้มากที่สุด คือ การสุ่มแบบหลายขั้นตอน และตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือโดยใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค

2. แนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบด้วย (1) การนำองค์กร (2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ (3) การให้ความสำคัญกับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ (5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล (6) การจัดการกระบวนการ

คำสำคัญ : การบริหารจัดการ, การพัฒนาคุณภาพการศึกษา, โรงเรียนขนาดเล็ก

บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 กำหนดความมุ่งหมายและหลักการจัดการศึกษาในมาตราที่ 6 ที่กำหนดไว้ว่า “การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติ ปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” และมาตรา 8 ได้กำหนดหลักการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก 3 ประการ คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง และกระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดนโยบายการปฏิรูปการศึกษาในทศวรรษที่สอง (พ.ศ.2552-2561) ภายใต้วิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” โดยประเด็นหลักของเป้าหมายปฏิรูปการ

ศึกษามี 3 ประเด็น คือ การพัฒนาคุณภาพมาตรฐานการศึกษาและการเรียนรู้ของคนไทย เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและการเรียนรู้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารและจัดการศึกษา ทั้งนี้ ได้กำหนดกรอบแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบไว้ 4 ประการ คือ การพัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ที่มิได้มีนิสัยใฝ่เรียนรู้ สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาครูยุคใหม่ การพัฒนาสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่และการพัฒนาการบริหารจัดการใหม่

รายงานการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) (สมศ.) พบว่า ผลการประเมินคุณภาพภายนอกสถานศึกษารอบสอง ระดับประถม

ศึกษาถึงมัธยมศึกษา มีสถานศึกษาเข้ารับการประเมินทั้งหมด 22,456 แห่ง ผ่านการรับรอง 17,892 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 79.68 โดยโรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร เข้ารับประเมิน 435 แห่ง ผ่านการรับรองสูงสุดคือ 417 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 95.86 สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ประเภทโรงเรียนสาธิต เข้ารับประเมิน 14 แห่ง ผ่านการรับรอง 13 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 92.86 สังกัดเทศบาลเข้ารับการประเมิน 421 แห่ง ผ่านการรับรอง 375 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 89.07 สังกัด สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน เข้ารับประเมิน 1,048 แห่ง ผ่านการรับรอง 933 และสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เข้ารับประเมิน 18,088 แห่ง ผ่านการรับรอง 14,316 แห่ง คิดเป็นร้อยละ 79.15 จากผลการประเมินดังกล่าวชี้ให้เห็นว่า ในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โรงเรียนที่ไม่ผ่านการรับรองส่วนใหญ่เป็นโรงเรียนขนาดเล็ก โดยเฉพาะโรงเรียนในสังกัด สพฐ. ที่มีนักเรียนต่ำกว่า 120 คน ซึ่งโรงเรียนขนาดเล็กส่วนใหญ่มีคุณภาพและมาตรฐานต่ำกว่าโรงเรียนขนาดกลางและขนาดใหญ่ เนื่องจากพื้นฐานความขาดแคลน ทั้งงบประมาณ วัสดุ ครุภัณฑ์ ขาดแคลนครูทั้งปริมาณและคุณภาพ ขาดการสนับสนุนอย่างต่อเนื่องจากชุมชน บางแห่งตั้งอยู่เขตชนบทจึงมีความเสี่ยงเปรียบด้านปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลต่อความไม่เสมอภาคในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและสังเคราะห์ลักษณะข้อมูลพื้นฐานงานวิจัยระดับคุยภูมิจัดเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

2. เพื่อสังเคราะห์งานวิจัยระดับคุยภูมิจัดเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก

วิธีการวิจัย

ประชากรที่ใช้คืองานวิจัยระดับปริญญาเอกของนักศึกษา สาขาบริหารการศึกษาและสาขาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ในสถาบันอุดมศึกษา จำนวน 5 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยขอนแก่น และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จำนวน 19 ชื่อเรื่อง ที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ ระหว่างปี พ.ศ.2550-2555 เข้าสืบค้นโดยใช้ฐานข้อมูล ThaiLIS (tdc.thailis.or.th/tdc/) ระหว่างวันที่ 20-30 พฤศจิกายน พ.ศ.2557

ขั้นตอนการดำเนินการวิจัยประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดปัญหาและวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนที่ 2 กัดเลือกงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จำนวน 19 ชื่อเรื่อง จากฐานข้อมูล ThaiLIS และศึกษาแต่ละเรื่องอย่างละเอียด พร้อมบันทึกข้อมูลลงในแบบบันทึก ขั้นตอนที่ 3 สรุปผลการสังเคราะห์ ภายใต้แนวคิดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ และขั้นตอนที่ 4 อภิปรายผลและเสนอแนะ

ข้อตกลงเบื้องต้น งานวิจัยที่รวบรวมทั้งหมด 19 ชื่อเรื่อง เป็นงานวิจัยระดับปริญญาเอกของนักศึกษาที่มีการตีพิมพ์เผยแพร่ระหว่างปี พ.ศ. 2550-2555 ซึ่งผ่านกระบวนการควบคุมมาตรฐานและคุณภาพ โดยคณาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญของแต่ละมหาวิทยาลัย จึงถือว่าเป็นงานวิจัยที่มีคุณภาพและมีมาตรฐาน ดังนั้น ไม่ต้องประเมินคุณภาพงานวิจัยทั้งหมดอีก

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบบันทึกข้อมูลที่คัดแปลงมาจากแบบบันทึกข้อมูลในการสังเคราะห์งานวิจัยของจิราภรณ์ เรืองยิ่ง และคณะ (2554) ประกอบด้วยสาระสำคัญ 9 ประการ ได้แก่ (1) ชื่อเรื่อง (2) ชื่อผู้วิจัย (3) ชื่อสถาบันการศึกษา (4)

ระดับสถานศึกษา (5) ปีที่พิมพ์ (6) ประเภทของงานวิจัย (7) การกำหนดสมมติฐาน (8) วิธีการสุ่มตัวอย่าง (9) วิธีตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผลการวิจัย

จากการสังเคราะห์งานวิจัยผลการวิจัยพบว่า

1. ลักษณะข้อมูลพื้นฐานของงานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก จากจำนวน 19 ชื่อเรื่อง พบว่า (1) เป็นวิทยานิพนธ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ร้อยละ 42 รองลงมาของมหาวิทยาลัยศิลปากรและมหาวิทยาลัยมหาสารคาม ร้อยละ 21 (2) พื้นที่ศึกษาเป็นสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร้อยละ 100 (3) เป็นวิทยานิพนธ์ที่เผยแพร่ในปี พ.ศ.2554 และ พ.ศ.2555 คิดเป็นร้อยละ 31.5 (4) เป็นงานวิจัยแบบผสมผสานระหว่างงานวิจัยเชิงปริมาณและงานวิจัยเชิงคุณภาพ ร้อยละ 73.68 (5) วิทยานิพนธ์กำหนดสมมติฐานแบบไม่มีทิศทาง ร้อยละ 94.74 (6) กำหนดตัวอย่างใช้วิธี 20 หน่วยต่อตัวแปรทำนาย 1 ตัว วิธีการสุ่มตัวอย่างที่เลือกใช้มากที่สุด คือ การสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ร้อยละ 52.63 (7) วิธีการหาค่าความเชื่อมั่นของเครื่องมือ งานวิจัยบางเรื่องใช้มากกว่า 1 วิธี ส่วนใหญ่ใช้วิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach'Alpha Coefficient)

2. ผลการสังเคราะห์และวิเคราะห์งานวิจัยระดับปริญญาเอกเกี่ยวกับการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ภายใต้แนวคิดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐโดยภาพรวม ดังนี้

(1) การนำองค์กร พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องจัดทำวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ระยะสั้น ระยะยาว เพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินการ มอบอำนาจในการตัดสินใจให้บุคลากร ทำแผนกำกับติดตามความก้าวหน้า

และประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำผลมาทบทวนและปรับปรุงการดำเนินการ รวมทั้งจัดทำระบบการควบคุมภายในเรื่องความรับผิดชอบการปฏิบัติงานและการเงิน

(2) การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องทำแผนปฏิบัติการ การนำผลการวิเคราะห์ SWOT มาใช้ประกอบการทำแผนปฏิบัติการ การวางแผนด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ มาสนับสนุนแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การสื่อสารเกี่ยวกับยุทธศาสตร์ การถ่ายทอดตัวชี้วัดและเป้าหมายของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่บุคลากร การจัดทำรายละเอียดโครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา รวมทั้งการให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ เพื่อเพิ่มคุณภาพขององค์กร

(3) การให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กควรมีช่องทางการรับฟังและเรียนรู้ความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา การสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สถานศึกษาควรจัดทำระบบวิธีการหรือกลไกการเก็บรวบรวม และจัดการเกี่ยวกับข้อร้องเรียน/ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น/คำชมเชย การสร้างเครือข่ายและจัดกิจกรรม การเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ และการวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำผลไปปรับปรุงการดำเนินการ

(4) การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ พบว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องมีการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดที่

ครอบคลุม ถูกต้อง และทันสมัย การใช้ฐานข้อมูล มาสนับสนุนการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา บุคลากรจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในระบบงาน และเทคนิคงาน สามารถใช้เทคโนโลยีและสื่อ ในการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการบริหาร ฐานข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ สร้างและ ถ่ายโอนข้อมูลจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ ตลอดจนความพร้อมของสื่อ เทคโนโลยี ข้อมูล และ การระดมทรัพยากร

(5) การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล พบว่า การ สร้างบรรยากาศการทำงาน ความผาสุก และความ พึงพอใจแก่บุคลากร โดยการจัดโครงสร้างขององค์กร ที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เป็นการสร้าง แรงจูงใจในการปฏิบัติงานให้เกิดความผูกพันต่อ สถานศึกษาและมีระบบการประเมินผลการปฏิบัติ งานของบุคลากรที่มีประสิทธิผลและเป็นธรรม มี การส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาด้านศักยภาพและ ทักษะที่ใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อ ดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

(6) การจัดการกระบวนการ พบว่า โรงเรียน ขนาดเล็ก ต้องมีการกำหนดกระบวนการทำงานใน การพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามยุทธศาสตร์ พันธกิจ ความต้องการของผู้รับบริการ และผู้มีส่วนได้ส่วน เสีย มีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของ กระบวนการ เพื่อให้บุคลากรนำไปปฏิบัติเพื่อให้ บรรลุผลตามข้อกำหนดที่สำคัญ และการปรับปรุง กระบวนการเพื่อให้ผลการดำเนินงานดีขึ้น ตลอดจน ป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด การทำงานซ้ำ และ ความสูญเสียจากผลการดำเนินงาน

อภิปรายผล

จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์งานวิจัย ระดับปริญญาเอกเกี่ยวกับแนวทางการบริหารจัดการ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก โดย

ภาพรวม พบว่า แนวทางการบริหารจัดการเพื่อ พัฒนาคุณภาพการศึกษาโรงเรียนขนาดเล็ก ตาม แนวคิดการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ มีดังนี้

1. การนำองค์กร ในการวิจัย พบว่า สถาน ศึกษาต้องจัดทำวิสัยทัศน์ เป้าประสงค์ระยะสั้น ระยะยาว เพื่อเป็นทิศทางในการดำเนินการ ผู้บริหาร สถานศึกษาควรมอบอำนาจในการตัดสินใจให้ บุคลากร ส่งเสริมให้มีกระบวนการและกิจกรรมการ เรียนรู้ให้แก่บุคลากร การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และทำแผนกำกับติดตามความก้าวหน้าและประเมิน ผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำผลมาทบทวนและปรับปรุง การดำเนินการ รวมทั้งการจัดทำระบบการควบคุม ภายในเรื่องความรับผิดชอบการปฏิบัติงานและ การเงิน เพื่อเป็นแนวทางการบริหารจัดการ อันเนื่อง มาจากการมีวิสัยทัศน์ร่วมกันและปรับเปลี่ยนวิสัย- ทัศน์อย่างต่อเนื่อง เป็นคุณลักษณะของโรงเรียน ที่ประสบผลสำเร็จในการบริหารงาน (Glickman et al., 2001) ซึ่งวิสัยทัศน์เป็นทิศทางการพัฒนาที่หน่วย งานต้องการเป็นในอนาคตภายในระยะเวลาที่ กำหนด สะท้อนถึงความมุ่งมั่นเกี่ยวกับทิศทางและ จุดยืนที่ต้องการผลักดันให้เกิดขึ้น (พสุ เดชะรินทร์ และชัยวัฒน์ หลุทัยพันธ์, 2553) ส่วนการมอบอำนาจ ในการตัดสินใจ เพื่อแลกเปลี่ยนกับความรับผิดชอบ ต่อผลการปฏิบัติงาน ให้แก่บุคลากรนั้นเป็นปัจจัยที่ ส่งผลต่อความสำเร็จของการบริหารงานแบบมุ่ง ผลสัมฤทธิ์ (ทิพาดี เมฆสุวรรณ, 2543) เพราะทำให้ บุคลากรได้มีอำนาจและตัดสินใจ ยังเป็นปัจจัยหลัก แห่งความสำเร็จในการจัดการศึกษา (วีระยุทธ ชาติเอกาญจน์, 2551) สำหรับการเป็นองค์กรแห่งการ เรียนรู้เป็นองค์ประกอบที่ส่งผลถึงความสำเร็จหรือ ความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน เพราะการพัฒนา บุคลากรให้มีการเรียนรู้และความรับผิดชอบ ทำให้ บุคคลในองค์กรได้เพิ่มขีดความสามารถของตนเอง

และองค์การบรรลู่ในสิ่งที่ต้องการ (อนิวัช แก้วจันทน์, 2552) และการทบทวนคุณภาพสถานศึกษาเพื่อปรับปรุงพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำมาใช้ในการกำกับติดตามความก้าวหน้า เป็นปัจจัยที่สนับสนุนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง (สมศักดิ์สินธุระเวช, 2542) ซึ่งแผนในการดำเนินการกำกับติดตามความก้าวหน้าและประเมินผลการปฏิบัติงาน เพื่อนำผลมาทบทวนและปรับปรุงการดำเนินการดังกล่าว เป็นกระบวนการในการบริหารงานให้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ (เสาวนิตย์ชัยมุสิก, 2545) การกำหนดนโยบายในการกำกับดูแลสถานศึกษาที่ดี และการจัดทำระบบควบคุมภายในเรื่องความรับผิดชอบการปฏิบัติงานและการเงิน เป็นแนวทางในการบริหารจัดการอันเนื่องมาจากการเป็นส่วนหนึ่งของการนำหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือธรรมาภิบาลเข้ามาประยุกต์ใช้ ส่วนระบบการควบคุมเป็นการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนและมุ่งเป้าหมายตามมาตรฐานที่วางไว้ (William, 2000) นอกจากนี้ หลักคำคัญของการควบคุมภายในยังเป็นกระบวนการในการบริหารที่ทำให้การดำเนินงานขององค์กรเป็นไปตามทิศทางและเป้าหมายที่กำหนดไว้หากมีปัญหาเกิดขึ้น ก็มีการดำเนินการแก้ไขอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อให้มั่นใจได้ว่าการดำเนินงานขององค์กรมีความก้าวหน้าไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ (สมาน อัสวภูมิ, 2549)

2. การวางแผนเชิงยุทธศาสตร์ ในการวิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องทำแผนปฏิบัติการ โดยการนำผลการวิเคราะห์ SWOT มาใช้ประกอบการทำแผนปฏิบัติการและมีการวางแผนด้านการบริหารทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่น ๆ มาสนับสนุนแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการสื่อสารเกี่ยวกับยุทธศาสตร์การถ่ายทอดตัวชี้วัดและเป้าหมายของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาสู่บุคลากร และ

จัดทำรายละเอียดโครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับแผนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตลอดจนให้บุคลากรมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์ ช่วยเพิ่มคุณภาพขององค์กร เนื่องมาจากการจัดทำแผนปฏิบัติการเป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการคาดหวัง เพราะถ้าองค์กรมีการวางแผนที่ดี มีความชัดเจนว่าต้องการอะไร มีตัวบ่งชี้ความสำเร็จอะไร จะทำให้มีแนวทางการปฏิบัติงาน กำกับ ติดตามตัวบ่งชี้ความสำเร็จ ทำให้ผลที่ได้ตรงเป้าหมายที่วางไว้ (Dessler, 1999) นอกจากนี้ แผนปฏิบัติการที่ดียังทำให้ผู้บริหารและบุคลากรทุ่มเทและมุ่งมั่นในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กรมากขึ้น (William, 2000) สำหรับการวิเคราะห์ SWOT ทำให้ผู้บริหารสามารถจัดวางยุทธศาสตร์ของสถานศึกษาได้อย่างถูกต้องกับเป้าหมายในอนาคตได้อย่างมีประสิทธิภาพ (จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ, 2553) ส่วนการวางแผนการบริหารจัดการทรัพยากรขององค์กรทำให้เกิดประสิทธิผลและประสิทธิภาพ เป็นการเพิ่มความสำเร็จขององค์กรอันเนื่องมาจากการใช้ทรัพยากรขององค์กรเพื่อตอบสนองต่อเป้าหมาย (ชัยเสฏฐ์ พรหมศรี, 2551) และก่อให้เกิดประโยชน์ในการปฏิบัติงานตามนโยบายที่กำหนดไว้ ทำให้องค์กรสามารถดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพในอนาคต (อนิวัช แก้วจันทน์, 2552) ส่วนการสื่อสารทำให้บุคลากรรับทราบและทำความเข้าใจข้อมูลเกี่ยวกับกลยุทธ์ วัตถุประสงค์ที่สำคัญ และใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติเพื่อให้กลยุทธ์ที่วางไว้ประสบผลสำเร็จ (Kaplan and Norton, 2004) เพราะงานใดที่ไม่ประสบผลความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ล้วนมาจากการสื่อสารที่ไม่เป็นจริง (ศิริพงษ์ เสาภาน, 2552) สำหรับการถ่ายทอดตัวชี้วัดและเป้าหมาย เป็นการมอบหมายให้บุคลากรรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการดำเนินการ ทำให้การทำงานเกิดความคล่องตัว และทำให้บุคลากร

ในองค์การเกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมในการทำงาน ปรับปรุงงาน และตัดสินใจ (เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคมกริบ ชีรานุกัย, 2553) ส่วนการจัดทำแผนปฏิบัติการหรือรายละเอียดตามโครงการ/กิจกรรม เป็นเครื่องมือในการวัดความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เพราะทำให้บุคลากรมีทิศทางในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2544)

3. การให้ความสำคัญกับกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในการวิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กควรมีช่องทางการรับฟังและเรียนรู้ความต้องการของกลุ่มผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีประสิทธิภาพ เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา การสร้างความสัมพันธ์กับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย สถานศึกษาควรจัดทำระบบวิธีการ หรือกลไกการเก็บรวบรวมและจัดการเกี่ยวกับข้อร้องเรียน/ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็น/คำชมเชย การสร้างเครือข่ายและจัดกิจกรรม การเปิดโอกาสให้ผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีส่วนร่วมผ่านกิจกรรมต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ และการวัดความพึงพอใจของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อนำผลไปปรับปรุงการดำเนินการ เนื่องจากการดำเนินการดังกล่าวข้างต้นเป็นการจัดกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมและสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีประสิทธิภาพเป็นไปตามความต้องการของท้องถิ่น (ทัศนาศาสตรศักดิ์, 2547) และช่วยสร้างสรรค์และส่งเสริมองค์การให้มีศักยภาพและประสิทธิภาพ ทำให้บุคลากรภายนอกมีความศรัทธาและเชื่อมั่นในองค์การนั้นๆ อันจะทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2552)

4. การวัด การวิเคราะห์ และการจัดการความรู้ ในการวิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องมีการจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดของแผนที่ครอบคลุม ถูกต้อง ทันสมัยและใช้ฐานข้อมูลมาสนับสนุนการดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา บุคลากรต้องมีความรู้ความเข้าใจในระบบงานและเทคนิคงาน สามารถใช้เทคโนโลยีและสื่อในการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการบริหารฐานข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ สร้างและถ่ายโอนข้อมูลจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ตลอดจนความพร้อมของสื่อเทคโนโลยี ข้อมูลและการระดมทรัพยากร เนื่องมาจากฐานข้อมูลเป็นการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบ ทำให้ผู้ใช้สามารถใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องในระบบงานต่าง ๆ ร่วมกันได้ไม่เกิดความซ้ำซ้อนและความขัดแย้งของข้อมูล ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ มีมาตรฐานเดียวกัน และมีระบบความปลอดภัยของข้อมูล นอกจากนี้ระบบฐานข้อมูลยังช่วยในการตอบสนองต่อวัตถุประสงค์เป้าหมายขององค์การที่ตั้งไว้ความรู้ความเข้าใจในระบบงานและเทคนิคงานสามารถใช้เทคโนโลยีและสื่อในการบริหารได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีการบริหารฐานข้อมูลและเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ สร้างและถ่ายโอนข้อมูลจนเกิดเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้ จะช่วยส่งผลต่อประสิทธิผลของสถานศึกษา สอดคล้องกับการศึกษาของปิยะนาถ บุญมีพิพิธ (2551) พบว่า รูปแบบการจัดการความรู้ ของสถานศึกษาจะประกอบด้วย การเตรียมการกระบวนการจัดการความรู้ทั้งบุคลากร ข้อมูลและเทคโนโลยี มีระบบการจัดข้อมูลที่เป็นระบบ โดยบุคลากรต้องมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการทำงานจนกลายเป็นวัฒนธรรม การแบ่งปันและการแลกเปลี่ยนความรู้ ปัจจัยแห่งความสำเร็จของการจัดการความรู้ในองค์การ คือ ความรู้ความสามารถ การสื่อสาร และการปฏิสัมพันธ์ของคนใน

องค์การเพื่อให้เกิดแรงจูงใจก่อนเป็นสิ่งแรกแล้วจึงนำมาด้วยการเก็บสารสนเทศ (Information) อย่างเป็นระบบ ก่อนถูกนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ความล้มเหลวของการจัดความรู้ คือการไม่ให้ความสำคัญกับบุคลากรในองค์การ กลับไปเน้นที่ ซอฟต์แวร์ ฮาร์ดแวร์ (บดินทร์ วิจารณ์, 2549) ดังนั้น ทั้งองค์การภาครัฐและภาคเอกชน จึงได้พยายามสร้างองค์การให้เป็นองค์การแห่งการเรียนรู้ เพื่อเป็นเครื่องมือช่วยให้องค์การเกิดการเรียนรู้ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและสามารถเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจะถูกนำมาเก็บรวบรวมและนำไปใช้ประโยชน์อย่างเป็นระบบ

5. การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล ในการวิจัยพบว่า การสร้างบรรยากาศการทำงาน ความผาสุกและความพึงพอใจให้แก่บุคลากร โดยการจัดโครงสร้างขององค์กรที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างแรงจูงใจในการปฏิบัติงาน และให้เกิดความผูกพันต่อสถานศึกษาและมีระบบการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรม มีการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาด้านศักยภาพและทักษะ ที่ใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากร เพื่อดำเนินการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ส่วนการจัดโครงสร้างขององค์กรที่ไม่เป็นทางการสามารถปรับตัวบุคลากรให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นและฉลาดที่จะเลือกใช้วิธีการอย่างถูกต้องและเหมาะสมกับองค์การ ทำให้องค์การมีประสิทธิภาพสำหรับการจัดบรรยากาศสถานศึกษาในทางที่ดี โดยการสร้างความผาสุกและการสร้างความพึงพอใจให้แก่บุคลากร ส่งผลให้ผลการดำเนินการดี มีประสิทธิภาพและช่วยพัฒนาองค์การ (ชัยญา ผลอนันต์, 2546) นอกจากนี้ยังทำให้บุคลากรมีความสามารถทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ และยังช่วยสร้าง

ภาพพจน์ที่ดีขององค์การสู่สายตาบุคคลภายนอก เพราะถ้าบุคลากรมีความสุขใจ พอใจในการทำงาน องค์การเองก็ได้รับประโยชน์ (พยอม วงศ์สารศรี, 2551) ส่วนผลการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรต่อการบริหารงานนั้น ทำให้ผลการปฏิบัติงานมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่วางไว้ (ประเวศน์ มหารัตน์สกุล, 2544) เพราะผลสำเร็จขององค์การก็มาจากการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรแต่ละคน หากบุคลากรมีผลการปฏิบัติงานในระดับดี ย่อมส่งผลต่อองค์การดีด้วยเช่นกัน (อนิวัช แก้วจันทน์, 2552) ส่วนการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพและทักษะที่ใช้ในการปฏิบัติงานของบุคลากรเป็นส่วนหนึ่งของการบริหารงานบุคคลในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อเตรียมความพร้อมให้เรียนรู้สิ่งที่จำเป็นต่อทักษะการปฏิบัติงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต (Werner and DeSeimone, 2006) โดยการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้มีความสามารถในการปฏิบัติงานที่องค์กรต้องการให้ทำ จำเป็นต้องเพิ่มพูนกิจกรรมด้านการพัฒนาให้บุคลากร จึงทำให้องค์การประสบผลสำเร็จ (พยอม วงศ์สารศรี, 2551)

6. การจัดกระบวนการ ในการวิจัยพบว่า โรงเรียนขนาดเล็กต้องมีการกำหนดกระบวนการทำงานในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ตามยุทธศาสตร์พันธกิจ และความต้องการของผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย มีการกำหนดมาตรฐานการปฏิบัติงานของกระบวนการ เพื่อให้บุคลากรนำไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผลตามข้อกำหนดที่สำคัญและการปรับปรุงกระบวนการ เพื่อให้ผลการดำเนินงานดีขึ้น และป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด การทำงานซ้ำและความสูญเสียจากผลการดำเนินงานทำให้กระบวนการทำงานเป็นกระบวนการทำงานแบบใหม่ทั้งระบบที่ทำให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมาย (สุริยะ วิริยะสวัสดิ์, 2544) นอกจากนี้

การสร้างสรรค์กระบวนการที่มุ่งความสำคัญไปที่ ผลผลิตและผลลัพธ์ มีความเชื่อมโยงถึงวิสัยทัศน์ พันธกิจ และวัตถุประสงค์ขององค์กรนั้นเป็นเกณฑ์ ในการกำหนดปัจจัยหลักแห่งความสำเร็จขององค์กร (วีระยุทธ ชาตะกาญจน์, 2551) โดยการจัดทำ กระบวนการที่มีการระบุถึงรายละเอียดสอดคล้องกับ แผนงานที่ได้มาจากวิสัยทัศน์ พันธกิจ และ วัตถุประสงค์ขององค์กร เป็นการติดตามผลการ ดำเนินงานให้ได้ผลลัพธ์ตามเป้าหมายที่วางไว้ (Forsberg et al., 1996) ในส่วนของการกำหนด มาตรฐานการปฏิบัติงานจะทำให้เกิดประโยชน์ ต่อองค์กรคือ 1) ด้านประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน 2) ด้านการสร้างแรงจูงใจ 3) ด้านการปรับปรุงงาน 4) ด้านการควบคุมงาน และ 5) ด้านการประเมินผล การปฏิบัติงาน (อลงกรณ์ มีสุทธาและสมิต สัษฐกุล, 2551) นอกจากนี้ ความสำคัญของการกำหนด มาตรฐานนั้น ยังเป็นแนวทางหรือทิศทางที่นำไปสู่ การบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ ทำให้ผลการดำเนินการ มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพ (William, 2000) ส่วนการปรับปรุงกระบวนการ ทำให้ผลการดำเนินการ ดีขึ้น เป็นกระบวนการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง มีขั้นตอนที่ชัดเจน ทำให้ผลการดำเนินการดีขึ้นและ ป้องกันไม่ให้เกิดข้อผิดพลาด การทำงานซ้ำ และ ความสูญเสียจากการดำเนินการ ซึ่งส่งผลให้ได้เป้ าหมายตามที่องค์กรต้องการ (สุริยะ วิริยะสวัสดิ์, 2544)

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารสถานศึกษา

1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรู้ความ เข้าใจเกี่ยวกับหลักการบริหารจัดการตามเกณฑ์ คุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ โดยทำความเข้าใจหลักการบริหารอื่น ๆ ที่ผู้บริหารได้มีความรู้

ความสามารถและทักษะต่าง ๆ ในการบริหารจัดการ ภายในสถานศึกษา

2. ผู้บริหารควรกำหนดค่านิยมขององค์กร ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะขององค์กร โดยสร้าง เป็นแนวคิด แนวทางในทางปฏิบัติของบุคลากร ให้ เป็นเกณฑ์ของการดำเนินงานที่ส่งผลต่อการพัฒนา คุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และทำงานอย่างมี ความสุข ซึ่งนำไปสู่การปฏิบัติและสืบทอดกลายเป็น วัฒนธรรมองค์กร การกำหนดค่านิยมอาจเป็นการ สร้างวัฒนธรรมคุณภาพในองค์กร หรือการสร้างคน เพื่อพัฒนาประเทศชาติ

3. การกำหนดผู้รับบริการและผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษา และตอบสนองความต้องการของทุกกลุ่ม โดย ผู้บริหารต้องทำการสำรวจพันธกิจของโรงเรียน เพื่อ วิเคราะห์หาผลผลิตและบริการที่สำคัญของแต่ละ พันธกิจ แล้วนำมากำหนดกลุ่มผู้รับบริการและผู้มี ส่วนได้ส่วนเสีย จากนั้นทำการจำแนกกลุ่มผู้รับ บริการและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยใช้หลักเกณฑ์ที่ เหมาะสมตามประเภทของผลผลิตและบริการ

4. มีการกำหนดมาตรฐาน คู่มือ แนวทาง การปฏิบัติของบุคลากร ระยะเวลาแล้วเสร็จของการ ให้บริการ โดยมีการประกาศให้ผู้รับบริการและ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทราบ เพื่อให้เกิดความพึงพอใจ ในการรับบริการ รวมถึงวิธีการติดตามคุณภาพเพื่อ นำมาใช้ในการปรับปรุง โดยมีแนวทาง ดังนี้ 4.1) ให้ โรงเรียนทำการสรุปผลการดำเนินการตามโครงการ/ กิจกรรม โดยภาพรวมทั้งหมดแยกหมวดหมู่ตาม ผู้มารับบริการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเพื่อหาแนวทาง ในการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข กระบวนการดังกล่าว ที่ไม่ได้ผลตามตัวชี้วัดของโครงการ/กิจกรรมนั้น ๆ 4.2) นำผลสรุปดังกล่าว มาสร้างเป็นคู่มือปฏิบัติการ ของบุคลากรตามโครงการ/กิจกรรม 4.3) นำคู่มือที่

ได้เสนอเข้าที่ประชุมเพื่อให้บุคลากรแสดงความคิดเห็นและทำความเข้าใจในคู่มือดังกล่าว รวมถึงให้แนวทางในการปฏิบัติการต่อไป

5. ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กควรจัดทำเว็บไซต์แนะนำโรงเรียน และกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านโซเชียล ที่ไม่เสียค่าใช้จ่าย โดยไม่ต้องใช้ทักษะในการสร้างและใช้ระยะเวลาในการจัดทำน้อย เพื่อให้ประชาชนสามารถติดต่อและติดตามการดำเนินงานของโรงเรียนได้อีกแนวทางหนึ่ง

6. ผู้บริหารควรมีการจัดทำระบบประกันคุณภาพเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากร รวมถึงระบบการประเมินผลที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพมีการควบคุม การกำกับติดตามและการประเมินผลที่ใช้แนวทางหรือเครื่องมือที่หลากหลายในการประเมิน

ข้อเสนอแนะสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

1. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสร้างเครือข่ายร่วมพัฒนาและพัฒนาทักษะการสร้างเครือข่ายให้กับผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็ก รวมถึงสร้างระบบพิจารณาผลตอบแทนที่เหมาะสมกับโรงเรียนขนาดเล็ก

2. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและหน่วยงานที่เป็นเครือข่ายและภาคีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่ต้องการใช้ข้อมูลจากโรงเรียนขนาดเล็ก ควรมีการประชุมและจัดทำแบบฟอร์มข้อมูลสารสนเทศพื้นฐานให้เป็นรูปแบบเดียวกัน เพื่อให้ครอบคลุมลดปัญหาข้อมูลซ้ำซ้อน ลดระยะเวลาในการกรอกข้อมูล สามารถนำข้อมูลทุกอย่างมาใช้ในการประมวลผล เพื่อนำมาใช้ในการบริหารจัดการโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ควรมีการเพิ่มโครงสร้างองค์กรด้านการจัดการเทคโนโลยีสารสนเทศ และความรู้เพื่อให้มีบุคลากรที่มีหน้าที่ในการรับผิดชอบระบบข้อมูลสารสนเทศของโรงเรียนขนาดเล็ก

4. สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรจัดทำแผนการจัดการความรู้จากฐานข้อมูลและถ่ายทอดความรู้สู่บุคลากรครูในโรงเรียนได้ด้วยวิธีต่าง ๆ เช่น การจัดประชุม ปรึกษาหารือ เพื่อวางแผนส่งเสริมการจัดการความรู้จากฐานข้อมูล การจัดประชุมเชิงวิชาการ นำแผนการจัดการความรู้ไปบูรณาการเข้าสู่งานประจำ โดยการนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติ

เอกสารอ้างอิง

- จิราภรณ์ เรืองยิ่ง, สุจิตรา จรจิตร และกานดา จันทร์แย้ม. 2554. แบบบันทึกข้อมูล. มหาวิทยาลัยหาดใหญ่. เอกสารถ่ายสำเนา.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน, ปันรส มาลากุล ณ อยุธยาและอดิสรณ์ วงษ์วัง. 2553. การวิเคราะห์บริบท: ความท้าทายของการบริหารการศึกษาในอนาคต. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชัยเสถียร พรหมศรี. 2551. คัมภีร์การจัดการสมัยใหม่. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- ทัศนาศ แสงศักดิ์. 2547. ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนตามแนวปฏิรูปการศึกษา. วารสารบริหารการศึกษา 3(7):12-18.
- ทิพาดี เมฆสุวรรณ. 2543. การบริหารมุ่งผลสัมฤทธิ์. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ธัญญา ผลอนันต์. 2546. การมุ่งเน้นทรัพยากรบุคคล: แนวทางสร้างความพึงพอใจแก่บุคลากร. กรุงเทพฯ: อินโนกราฟิกส์.

- บดินทร์ วิจารณ์. 2549. การจัดการความรู้สู่ปัญญาปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- ประเวศน์ มหารัตน์สกุล. 2544. การบริหารทรัพยากรมนุษย์แนวทางใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: แชนพอร์.
- ปิยะนาถ บุญมีพิพิธ. 2551. การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้ของสถานศึกษา. ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พสุ เดชะรินทร์ และชัยวัฒน์ หฤทัยพันธ์. 2553. การวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พยอม วงศ์สารศรี. 2551. การบริหารทรัพยากรมนุษย์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.
- วีระยุทธ ชาทะกาญจน์. 2551. เทคนิคการบริหารสำหรับนักบริหารการศึกษามืออาชีพ. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริพงษ์ เสาภายน. 2552. หลักและกระบวนการบริหารการศึกษา: ทฤษฎีและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: บั๊กพอยท์.
- สมศักดิ์ สินธุระเวชชัย. 2542. มุ่งสู่คุณภาพอย่างมืออาชีพ. กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- สมาน อัสวภูมิ. 2549. การบริหารสถานศึกษาสมัยใหม่: แนวคิด ทฤษฎี และการปฏิบัติ. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุบลราชธานี: คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สุริยะ วิริยะสวัสดิ์. 2544. มุ่งความเป็นเลิศการบริหารในทศวรรษใหม่. กรุงเทพฯ: บั๊กเบงก์.
- เสวนินต์ ชัยมุสิก. 2545. การจัดทำแผนยุทธศาสตร์ระดับสถานศึกษา. กรุงเทพฯ: บั๊กพอยท์การพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. 2552. คู่มือการจัดระดับการกำกับดูแลองค์การภาครัฐตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Rating). กรุงเทพฯ: บริษัท พรีเมียร์ โพร จำกัด.
- อนิวัช แก้วจันทน์. 2552. การจัดการทรัพยากรมนุษย์. สงขลา: นำคิดป๊อโฆษณา.
- อลงกรณ์ มีสุทธา และสมิต สัจฉกร. 2551. การประเมินผลการปฏิบัติงาน (ฉบับปรับปรุง). พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ: สมาคมส่งเสริมเทคโนโลยี (ไทย-ญี่ปุ่น).
- เอกชัย กี่สุขพันธ์ และคมกริบ ชีรานุกัย. 2553. การนำองค์การและเทคโนโลยีการบริหารการศึกษา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Dessler, G. 1999. Essentials of management. Upper Saddle River. New Jersey: Prentice Halls.
- Forsberg, K., Mooz, H., and Cotterman, H. 1996. Visualizing project management. New York: John Wiley & Sons.
- Glickman, C.D., Gordon, S.P., and Ross-Gordon, J.M. 2001. Supervision and instructional leadership: a developmental approach. Boston: Allyn and Bacon.
- Kaplan, S. R., and Norton, D. P. 2004. Strategy maps: converting intangible assets into tangible outcomes. Boston: Harvard Business School Press.

- Werner, M. J., and DeSimone, L. R. 2006. Human resource development. 4th ed. Thomson Southwestern, Indian: Edition Akash Press Delhi India.
- William, C. 2000. Management. Australia: Southern –Western College.

กลยุทธ์การจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทย: กรณีศึกษา อุตสาหกรรมอาหารทะเล

The Halal Supply Chain Strategies for the Thai Halal Food Industry: A Case Study of the Seafood Industry

ปิยะพงศ์ เสนีย์รัตนประยูร¹ นิกอร์ ศิริวงศ์ไพศาล¹ และเสกสรร สุธรรมมานนท์^{1*}

Piyapong Saneratanaproyul, Nikorn Sirivongpaisal, and Sakesun Suthummanon

Abstract

At present, the halal food industry is a crucial business. Since the population of Muslim who consume the halal food is more than 1,654 million, accounting for US\$150,000 million per year. Thailand, a leading food manufacturing country, exports only 0.1% of the halal food. Therefore, it is an opportunity to increase the market share for Thai halal food. This research is attempted to analyze the strengths, weaknesses, threats and opportunities of Thailand's seafood industry logistically by comparing its halal food industry with Malaysia's halal food industry. Finally, significant halal supply- chain strategies are proposed to improve the Thai seafood industry.

Keywords: *halal logistics, halal food, strategy*

บทนำ

อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลเป็นภาคธุรกิจที่มีความสำคัญอย่างมากในปัจจุบันเนื่องจากทั่วโลกมีชาวมุสลิมมากกว่า 1,654 ล้านคน มีความต้องการอาหารฮาลาลมูลค่าสูงถึง 150,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ซึ่งนับว่าเป็นจำนวนเงินมหาศาล แต่ประเทศไทยซึ่งเป็นผู้นำด้านการผลิตอาหาร ส่งออกอาหารฮาลาลเพียงปีละ 0.1% ของ

¹ ทีมวิจัย Business Logistic and Supply Chain ภาควิชาวิศวกรรมอุตสาหกรรม คณะวิศวกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90112

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: sakesun.s@psu.ac.th)

มูลค่าทั้งหมดซึ่งเป็นสัดส่วนที่น้อยมาก จึงนับได้ว่าผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลของไทยยังมีศักยภาพในการขยายตลาดต่างประเทศ งานวิจัยนี้เป็นการวิเคราะห์ถึงจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และโอกาส ของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทยในมุมมองของกิจกรรมโลจิสติกส์ โดยทำการเปรียบเทียบกับกรณีงานฮาลาลโลจิสติกส์ของประเทศมาเลเซีย รวมถึงพัฒนากลยุทธ์ในการปรับตัวของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทยให้เติบโตอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ฮาลาล โลจิสติกส์, อาหารฮาลาล, กลยุทธ์

บทนำ

ฮาลาลโลจิสติกส์เป็นกระบวนการจัดการไหลของสินค้าและข้อมูลตลอดห่วงโซ่อุปทานให้เป็นไปตามกระบวนการที่ไม่ขัดกับหลักการที่กำหนดในวิธีมุสลิม การไหลของสินค้าที่ครอบคลุมตั้งแต่ผู้ผลิตจนถึงมือผู้บริโภค มีการไหลของข้อมูลที่ครอบคลุมในห่วงโซ่อุปทาน เช่น ข้อมูลผลิตภัณฑ์ ข้อมูลความต้องการและระบบการขนส่งสินค้า โดยต้องมีป้ายชื่อหรือรหัสติดไว้ที่สินค้าฮาลาลนั้น ๆ ซึ่งเป็นระบบพื้นฐานที่มีการตรวจสอบแหล่งที่มาของสินค้าได้ (นันทยา กัมพลานนท์, 2543) แนวคิดของฮาลาล โลจิสติกส์ มี 2 องค์ประกอบ คือ 1) ผู้ผลิตสามารถตรวจสอบให้แน่ใจว่าได้มีการออกแบบห่วงโซ่อุปทาน (Supply Chain) ถูกต้องตามข้อกำหนดด้านฮาลาล และ 2) ผู้บริโภคสามารถตรวจสอบห่วงโซ่อุปทานได้จากมุมมองของฮาลาล เช่นเดียวกับการตรวจสอบอื่น ๆ (เถวียน วิทยา และคณะ, 2552)

กิจกรรมสนับสนุนกระบวนการไหลของสินค้าฮาลาลตามแนวคิดของฮาลาลโลจิสติกส์ คือ กิจกรรมที่มีกระบวนการกระจายสินค้าฮาลาล ได้แก่ การจัดการคลังสินค้า การขนส่ง การบรรจุหีบห่อ การจัดซื้อจัดหา การจัดการราคาสินค้า และการจัดการด้านสินค้า ซึ่งมีการแยกสินค้าฮาลาลและสินค้าไม่ฮาลาลออกจากกัน เพื่อที่จะรักษามาตรฐานของสินค้าไม่ให้เกิดการปนเปื้อนกับสินค้าไม่ฮาลาลทำให้ในปัจจุบันการขนส่งฮาลาลจึงมีความสำคัญ

และเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นมุสลิม จึงมีการเปิดตัวรถขนส่งสินค้าฮาลาลเกิดขึ้น (ไพรัช วัชรพันธุ์ และคณะ, 2554)

สิ่งสำคัญในฮาลาลโลจิสติกส์ควรคำนึงถึงผลิตภัณฑ์ฮาลาล ที่ต้องมีการแยกจากผลิตภัณฑ์ที่ไม่ฮาลาล เพื่อหลีกเลี่ยงการปนเปื้อน (วินัย ตะห์ลัก และคณะ, 2542) เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภคที่เป็นมุสลิม ซึ่งการปนเปื้อน หมายถึง การจัดการขนส่งและการจัดการผลิตภัณฑ์ฮาลาลไม่เหมาะสม คือ นำสินค้าฮาลาลมาดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในบริเวณเดียวกันกับสินค้าไม่ฮาลาล ซึ่งมีนะยิสปนเปื้อนอยู่โดยไม่มีการดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักศาสนาอิสลาม (วนิดา ศักดิ์, 2550)

จิตติมา วงศ์อินตาและคณะ (2558) ได้เสนอแนวทางในการยกระดับห่วงโซ่คุณค่าของอาหารฮาลาลไทย โดยผู้ประกอบการควรมีการรวมกลุ่มเพื่อเพิ่มจำนวนผู้ประกอบการที่ได้รับการรับรองตราฮาลาล และมีการใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพตลอดห่วงโซ่ ส่วนหน่วยงานที่ให้การรับรอง หน่วยงานที่ทำหน้าที่ตรวจสอบและผู้กำกับตรวจตราควรแยกกันทำงานอย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความโปร่งใสรวดเร็วและเพิ่มความน่าเชื่อถือ นอกจากนี้ ระบบวิทยาศาสตร์ฮาลาล เป็นระบบที่มีส่วนสำคัญในการเพิ่มความน่าเชื่อถือ ทั้งในระดับชาติและระดับนานาชาติ

ในช่วงระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมา มูลค่าการ

ส่งออกสินค้าอาหารฮาลาลของไทยมีการขยายตัวในอัตราเฉลี่ยร้อยละ 10.89 โดยเพิ่มขึ้นจาก 7.2 หมื่นล้านบาท ในปี พ.ศ.2546 เป็น 10.73 หมื่นล้านบาท ในปี พ.ศ.2550 ซึ่งสินค้าอาหารฮาลาลส่งออกที่สำคัญของไทย ได้แก่ อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป ผัก ผลไม้กระป๋อง และแปรรูปผลิตภัณฑ์ข้าวสาลี และอาหารสำเร็จรูปอื่น ๆ (สถาบันฮาลาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2558) นอกจากนี้ทิศทางและแนวโน้มสินค้าอาหารฮาลาลไทย และตลาดฮาลาลโลก ในปี พ.ศ.2563 ประเมินว่าอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลมีขนาดใหญ่มากในตลาดโลก ซึ่งมีขนาด 1 ใน 4 ของประชากรโลก และหากรวมถึงกลุ่มประชากรที่ไม่นับถือศาสนาอิสลามแต่มีความเชื่อมั่นว่าอาหารฮาลาลนั้นสะอาดปลอดภัยซึ่งเป็นกลุ่มลูกค้าแฝงก็เชื่อได้ว่าตลาดอาหารฮาลาลนั้นน่าจะมีมูลค่ามากกว่า 1 ใน 3 ของตลาดอาหารโลก (สถาบันอาหาร, 2558) ดังนั้น เพื่อเป็นการเพิ่มศักยภาพการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปของไทยจึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและ โอกาส รวมถึงกำหนดกลยุทธ์ โดยทำการศึกษาเปรียบเทียบกับอุตสาหกรรมอาหารทะเลของประเทศมาเลเซีย ซึ่งเป็นผู้นำด้านอาหารฮาลาล และมีลักษณะภูมิประเทศใกล้เคียงกับประเทศไทย

วัตถุประสงค์

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาส รวมถึงกำหนดกลยุทธ์สำหรับอุตสาหกรรมอาหารทะเลฮาลาลของไทย

วิธีการดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาสำหรับอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเลและอุตสาหกรรมที่เกี่ยวข้อง โดยทำการเปรียบเทียบระหว่างอุตสาหกรรมของประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย เนื่องจากมาเลเซีย

เป็นประเทศมุสลิมที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศไทย และมีศักยภาพในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารทะเลฮาลาลสูง งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1) ศึกษาการจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมอาหารทะเลของประเทศไทย ซึ่งทำการศึกษาข้อมูล การแปรรูป กระบวนการผลิต การจัดการท่าเรือ และระบบการขนส่งสินค้า โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการจัดทำประชุมกลุ่มย่อยกับสถานประกอบการผู้ผลิตอาหารฮาลาล 7 แห่ง ผู้ประกอบการการขนส่ง 1 แห่ง และ ผู้ประกอบการท่าเรือ 1 แห่ง

2) ศึกษาการจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมอาหารทะเลของประเทศมาเลเซีย โดยทำการศึกษาข้อมูลพื้นฐานของประเทศ ข้อมูลอุตสาหกรรม การจัดการท่าเรือ และระบบการขนส่งสินค้า โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ผลิตอาหารฮาลาล 2 แห่ง ผู้ประกอบการการขนส่ง 1 แห่ง และ ผู้ประกอบการท่าเรือ 1 แห่ง และนักวิชาการด้านอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล 1 ท่าน

3) วิเคราะห์ความแตกต่าง (Gap Analysis) ระหว่างการจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมอาหารทะเลประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย โดยทำการศึกษาครอบคลุมตั้งแต่การจัดการวัตถุดิบ การผลิต กิจกรรมฮาลาล โลจิสติกส์ การตลาด และด้านการวิจัย โดยหลักการวิเคราะห์ความแตกต่างเริ่มจากการกำหนดตัวชี้วัดสมรรถภาพการดำเนินงานในแต่ละประเด็น แล้วทำการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของทั้งสองประเทศ เมื่อพบผลการดำเนินงานที่แตกต่างกัน จะทำการวิเคราะห์ถึงสาเหตุที่ทำให้เกิดการแตกต่าง และกำหนดมาตรการในการดำเนินการเพื่อลดช่องว่างดังกล่าว

4) วิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค และ โอกาส (SWOT Analysis) ข้อมูลที่รวบรวมมาจากการสืบค้นข้อมูลทุติยภูมิ การสำรวจจากสนาม และ

การวิเคราะห์ความแตกต่าง นำมาประกอบการประชุมกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรคและโอกาสของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดยุทธศาสตร์ต่อไป

5) กำหนดยุทธศาสตร์การจัดการโซ่อุปทานอาหารฮาลาล และนำเสนอหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจัดทำเป็นข้อเสนอแนวทางการดำเนินงานให้แก่ภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง เพื่อจะช่วยเสริมสร้างให้อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทยสามารถปรับตัวเพื่อรองรับการแข่งขันได้อย่างยั่งยืน

ในการศึกษานี้มีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารทะเลของประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วย ผู้ผลิตอาหาร 2 แห่ง ผู้ประกอบการการขนส่ง 1 แห่ง ผู้ประกอบการท่าเรือ 1 แห่ง และนักวิชาการด้านอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล 1 ท่าน ในส่วนของประเทศมาเลเซีย ประกอบด้วย ผู้ผลิตอาหาร 2 แห่ง ผู้ประกอบการการขนส่ง 1 แห่ง ผู้ประกอบการท่าเรือ 1 แห่ง และนักวิชาการด้านอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล 1 ท่าน ซึ่งเป็นการกำหนดตัวอย่างแบบเจาะจง ทั้งนี้เนื่องจากข้อจำกัดด้านการติดต่อประสานงานเพื่อขอความร่วมมือ อย่างไรก็ตามผลการวิเคราะห์ในงานวิจัยนี้สามารถสะท้อนภาพรวมของอุตสาหกรรมได้ เนื่องจากบุคคลที่เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นในการประชุมกลุ่มย่อยและการสัมภาษณ์เชิงลึกเป็นผู้บริหารระดับสูงขององค์กร ที่มีประสบการณ์ในการดำเนินงานสูงและนักวิชาการที่มีความเชี่ยวชาญในอุตสาหกรรมนี้ ซึ่งในการรวบรวมข้อมูลดังกล่าวเน้นการวิเคราะห์ภาพรวมของอุตสาหกรรม

ผลการศึกษา

ผลการดำเนินงานแบ่งออกเป็น 3 ส่วนคือ

1) การวิเคราะห์ช่วงห่างผลการดำเนินงานของการ

จัดการโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย 2) การวิเคราะห์ SWOT อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลในประเทศไทย และ 3) การกำหนดกลยุทธ์สำหรับอุตสาหกรรมอาหารทะเลฮาลาลของไทย

การวิเคราะห์ช่วงห่างผลการดำเนินงานของการจัดการโซ่อุปทานอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลระหว่างประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย

จากการศึกษาข้อมูลและเปรียบเทียบอุตสาหกรรมอาหารทะเลแปรรูปในประเทศไทยกับประเทศมาเลเซีย มีประเด็นที่สำคัญทำให้การดำเนินงานของทั้งสองประเทศมีความแตกต่างกันดังนี้

1. ด้านวัตถุดิบ ประเทศไทยยังต้องอาศัยการนำเข้าปลาจากต่างประเทศเป็นหลัก เนื่องจากไม่มีกองเรือในการจับปลาเป็นของตัวเองและไม่ได้พัฒนาแหล่งเพาะพันธุ์ปลา ในขณะที่ประเทศมาเลเซียมีการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา ซึ่งสามารถควบคุมต้นทุนการผลิตและคุณภาพได้ดีกว่าประเทศไทย

2. ด้านองค์ความรู้ ผู้ประกอบการไทยมีความรู้ความสามารถในการผลิตสูง เนื่องจากมีการพัฒนาองค์ความรู้และปรับปรุงเทคโนโลยีการผลิตที่มีประสิทธิภาพมาเป็นเวลานาน ซึ่งได้รับการยอมรับจากต่างประเทศถึงคุณภาพสินค้าจากประเทศไทย ในขณะที่รัฐบาลมาเลเซีย มีการสนับสนุนให้เกิดการวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ด้านฮาลาลและปรับปรุงเพิ่มมาตรฐานอาหารฮาลาลให้ครอบคลุมตลอดห่วงโซ่อุปทานตั้งแต่การรับวัตถุดิบ การผลิต การเก็บรักษา จนถึงการส่งมอบให้ลูกค้า ทำให้ประเทศมาเลเซียเกิดความเชื่อมั่นในมาตรฐานอาหารฮาลาลของประเทศมาเลเซีย

3. ด้านการลงทุน ไทยและมาเลเซียมีความสามารถในการระดมทุนไม่แตกต่างกัน เงิน

ลงทุนของไทยเป็นการลงทุนของผู้ประกอบการรายใหญ่และการระดมทุนจากตลาดหลักทรัพย์ ส่วนในมาเลเซียนอกจากสามารถระดมทุนจากภายในประเทศแล้ว ยังมีการลงทุนจากนักลงทุนต่างประเทศหากปัญหาความไม่สงบชายแดนภาคใต้ของไทยไม่สามารถแก้ไขได้จะส่งผลให้ภาคเอกชนไม่สนใจลงทุนประกอบกิจการอาหารฮาลาลในพื้นที่ ทำให้เสียโอกาสในการขยายฐานการผลิตอาหารฮาลาลเพื่อการส่งออก

4. ด้านการขนส่งสินค้าอาหารฮาลาล ประเทศไทยยังเป็นรองประเทศมาเลเซีย ด้วยประชากรส่วนใหญ่ในมาเลเซียเป็นชาวมุสลิมและมีการผลิตอาหารฮาลาลเป็นส่วนใหญ่ทำให้มีบริษัทขนส่งสินค้าฮาลาลโดยเฉพาะ ซึ่งเป็นการขนส่งสินค้าฮาลาลในตู้คอนเทนเนอร์เดียวกัน แม้ประเทศไทยจะมีบริษัทขนส่งสินค้าฮาลาลโดยเฉพาะ แต่ก็ยังไม่ได้รับความนิยมจากผู้ประกอบการเท่าที่ควร จึงทำให้ความเสี่ยงที่จะเกิดการปนเปื้อนในระหว่างการขนส่งมีมากกว่าในประเทศมาเลเซีย

5. ด้านการพัฒนาท่าเรือ รัฐบาลมาเลเซียมีการสนับสนุนการพัฒนาท่าเรือ เพื่อรองรับสินค้าฮาลาลตามยุทธศาสตร์ฮาลาลโลจิสติกส์ โดยมีการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกมีการแยกพื้นที่จัดเก็บสินค้าฮาลาลซึ่งท่าเรือ North Port ถือว่าเป็นท่าเรือที่ผ่านการรับรองฮาลาลแล้ว ทำให้ได้รับความเชื่อถือถือเป็นฮาลาลจากลูกค้าชาวมุสลิม ในขณะที่ประเทศไทยยังไม่มี การกำหนดแผนพัฒนาท่าเรือเพื่อรองรับสินค้าฮาลาลที่ชัดเจน

6. ด้านคุณภาพและมาตรฐานอาหารฮาลาล สินค้าอาหารฮาลาลของมาเลเซียถือว่าได้รับความน่าเชื่อถือจากลูกค้าประเทศมุสลิมมากกว่าไทย เนื่องจากเป็นประเทศมุสลิม และผู้ประกอบการ

มีความตระหนักถึงความสำคัญของมาตรฐานฮาลาล

การวิเคราะห์ SWOT อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลในประเทศไทย

การวิเคราะห์ปัจจัยภายใน (จุดแข็งและจุดอ่อน) และวิเคราะห์ปัจจัยภายนอก (โอกาสและอุปสรรค) ของการดำเนินการของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทย สรุปได้ดังนี้

จุดแข็ง

1. ประเทศไทยเป็นแหล่งผลิตและส่งออกสินค้าเกษตรและอาหารที่สำคัญของโลก ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยและวัตถุดิบที่สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลที่สำคัญ

2. ผู้ประกอบการของไทยมีความเชี่ยวชาญในการผลิตอาหารทะเลแปรรูปมาเป็นเวลานาน มีประสบการณ์และองค์ความรู้ จึงทำให้สามารถผลิตสินค้าที่มีคุณภาพ

3. มีการจัดตั้งองค์กรที่สนับสนุนการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล เพื่อทำหน้าที่ดูแลและกำกับการดำเนินงานในด้านการผลิตและการตลาด และการกำหนดมาตรฐานฮาลาลแห่งชาติ ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และองค์กรศาสนา ในการดำเนินงานร่วมกันอย่างบูรณาการ เช่น คณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล และสถาบันมาตรฐานอาหารฮาลาล สถาบันฮาลาลมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น

4. ภาคใต้เป็นพื้นที่ที่มีความเหมาะสมในการประกอบอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล โดยเฉพาะจังหวัดปัตตานีซึ่งมีประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวมุสลิม และมีวิถีชีวิตที่สอดคล้องกับประเทศมุสลิม มีภูมิประเทศที่เหมาะสมเนื่องจากอยู่ใกล้ชายทะเล และมีโครงสร้างพื้นฐานรองรับการพัฒนาซึ่งจะช่วยการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของประเทศไทย

ให้มีศักยภาพมากขึ้น

5. มีความร่วมมือในการพัฒนาฮาลาลร่วมกับประเทศเพื่อนบ้านและประเทศต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง ได้แก่ ศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาลและสถาบันมาตรฐานฮาลาลแห่งประเทศไทย กับองค์กรมุสลิมในต่างประเทศเช่น องค์กรมุสลิมของประเทศเยอรมัน ภายใต้ Association Culturelle des Musulmans d'Ile de France – Mosque D'Evry และ Muslim Council of Britain – MCB ของ สหราชอาณาจักร

จุดอ่อน

1. ความไม่มั่นใจในอาหารฮาลาลของไทย เนื่องจากประเทศไทยมีประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงถูกมองว่าเป็นเมืองพุทธ ทำให้ผู้บริโภคในต่างประเทศไม่เชื่อถือความเป็นอาหารฮาลาลของไทย ประกอบกับประเทศไทยมีระบบคุ้มครองผู้บริโภคที่ไม่เข้มแข็ง จึงมีปัญหาการปนเปื้อนสิ่งต้องห้ามในอาหารฮาลาลไทยที่เกิดขึ้นบ่อยครั้ง ซึ่งส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นของอาหารฮาลาลไทยในสายตาของลูกค้าต่างประเทศ โดยเฉพาะประเทศมุสลิม

2. การประชาสัมพันธ์อาหารฮาลาลให้กับตลาดต่างประเทศยังไม่แพร่หลายและทั่วถึง เพื่อทำให้เกิดความเข้าใจและรู้จักผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลของไทยมากยิ่งขึ้น รวมทั้งยังขาดการสร้างตราสินค้า (Brand Name) อาหารฮาลาลของไทย

3. การพัฒนาอาหารฮาลาลของไทยยังอยู่ในระยะเริ่มต้น ผู้ประกอบการและผู้ที่เกี่ยวข้องยังขาดความรู้ความเข้าใจในการประกอบธุรกิจอาหารฮาลาลให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้บริโภค และไม่ได้ตระหนักถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น

4. ขาดบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญในการตรวจรับรองมาตรฐานอาหารฮาลาลเนื่องจากในการตรวจรับรองอาหารฮาลาลจำเป็นต้องให้ผู้มีความรู้

เกี่ยวกับหลักการทางศาสนาอิสลามและหลักการทางวิทยาศาสตร์เป็นผู้ตรวจสอบ ซึ่งปัจจุบันยังไม่มีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบด้านการพัฒนาองค์ความรู้ฮาลาลและหลักการทางศาสนาอิสลามให้แก่บุคลากรผู้ทำหน้าที่ตรวจสอบรับรองอาหารฮาลาลอย่างชัดเจน

5. ขาดการจัดการข้อมูลอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลที่เป็นระบบ และยังไม่มีมีการบูรณาการข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับองค์ความรู้ด้านอาหารฮาลาลเข้าด้วยกัน ความรู้ต่าง ๆ จึงกระจัดกระจายตามหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรฐานข้อกำหนดอาหารฮาลาลของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย การวิเคราะห์อันตรายและจุดควบคุมวิกฤตในอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล (HAL-Q) ของศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาลจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หรือหลักการพัฒนาอาหารฮาลาลของคณะกรรมการเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ เป็นต้น ทำให้ผู้ประกอบการและผู้ที่เกี่ยวข้องไม่สามารถค้นหาข้อมูลได้จากแหล่งเดียวกัน

6. มีองค์กรศาสนาและหลายหน่วยงานเข้ามาเกี่ยวข้องกับการบริหารอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล แต่ขาดการเชื่อมโยงประสานงานและกำกับดูแล จึงทำให้การดำเนินงานไม่มีประสิทธิภาพ ในปัจจุบันมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องหลายองค์กร เช่น สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด สถาบันมาตรฐานฮาลาลแห่งประเทศไทย กรมปศุสัตว์ กรมประมง สำนักคุณภาพและความปลอดภัยอาหาร กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย เป็นต้น ซึ่งแต่ละหน่วยงานดำเนินการกิจของตนเอง โดยไม่มีการประสานงานที่ดีระหว่างหน่วยงาน ทำให้

การดำเนินธุรกิจในอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

7. ประเทศไทยไม่มีบทบาทเชิงรุกในด้านการกำหนดมาตรฐานฮาลาลในเวทีการค้าโลก (WTO) การมีเวทีการค้า WTO ทำให้ประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเทศมุสลิมให้ความสนใจด้านมาตรฐานอาหารฮาลาล เพื่อให้ถูกต้องตามหลักศาสนา จึงส่งผลกระทบโดยตรงต่อผู้นำเข้าจากต่างประเทศและผู้ส่งออกของไทย เพราะสินค้าที่ส่งไปยังประเทศผู้นำเข้าเหล่านั้น จะถูกตรวจสอบอย่างเข้มข้น การตอบโต้มาตรการต่าง ๆ เหล่านี้ของไทยก็ยังไม่อยู่ในระดับที่น่าพอใจสำหรับกลุ่มผู้ผลิตเนื่องจากขาดเจ้าภาพที่ชัดเจนในการแก้ปัญหา มีกระบวนการทำงานที่ล่าช้า เช่น ขาดการวิจัยและพัฒนาในเรื่องอาหารฮาลาล ความปลอดภัยของอาหาร และขาดความร่วมมือในการสร้างระบบฐานข้อมูล และจัดเก็บหลักฐานทางวิทยาศาสตร์ของผลิตภัณฑ์ส่งออก

8. ขาดการสร้างตราผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลไทย ผู้ประกอบการไม่มีประสิทธิภาพในการทำการตลาดเชิงรุกเนื่องจากที่ผ่านมารูปแบบการผลิตเพื่อการส่งออกโดยมากจะอยู่ในรูปของการรับจ้างผลิต จากการที่ผู้ประกอบการไทยไม่สามารถสร้างตราสินค้าเป็นของตนเอง ทำให้สินค้าที่ส่งออกทั่วไปไม่มีเอกลักษณ์ของไทย

9. ธุรกิจสนับสนุนอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลขาดแคลนวัตถุดิบและปัจจัยสนับสนุนบางประการ เนื่องจากความต้องการวัตถุดิบของอุตสาหกรรมอาหารที่เพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณวัตถุดิบไม่เพียงพอต่อความต้องการและเกิดการขาดแคลนวัตถุดิบบางอย่าง ทำให้อุตสาหกรรมฮาลาลต้องมีการพึ่งพาการนำเข้าวัตถุดิบดังกล่าวจากต่างประเทศ ทำให้ต้นทุนทั้งจากการขนส่งและภาษีนำเข้า การ

บริหารปริมาณและต้นทุนวัตถุดิบจึงยากขึ้น เช่น ปลาทูน่า ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักที่ใช้ในการผลิตทูน่ากระป๋องปัจจุบันนำเข้าจากต่างประเทศร้อยละ 80 ส่งผลให้การบริหารต้นทุนมีความยากลำบาก

10. ความยุ่งยากซับซ้อนในกระบวนการและขั้นตอนของหน่วยงานราชการ การผลิตอาหารฮาลาลในประเทศไทยปัจจุบันอยู่ภายใต้การควบคุมของกฎหมายหลายฉบับ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้มีข้อกำหนดครอบคลุมในเรื่องที่ต่างกันออกไป โดยกฎหมายหลักของอุตสาหกรรมนี้คือ พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ.2522 ซึ่งมีบทบาทในการคุ้มครองผู้บริโภคด้านอาหาร การควบคุมอาหารเริ่มตั้งแต่การจัดตั้งโรงงานผลิตตลอดจนการนำเข้าและการส่งออกสินค้าของประเทศไทย โดยเฉพาะกระบวนการขอหนังสือรับรองแต่ละประเภทจากแต่ละหน่วยงาน ซึ่งส่วนใหญ่จะต้องผ่านหลายหน่วยงาน เกิดการซ้ำซ้อนในบางขั้นตอน อันส่งผลให้ผู้ประกอบการเสียเวลา และต้นทุนไปกับการติดต่อหน่วยงานราชการ นอกเหนือจากพระราชบัญญัติอาหารแล้วประเทศไทยยังมีมาตรการ กฎระเบียบข้อบังคับสำหรับอุตสาหกรรมอาหารอยู่มาก เช่น GMP HACCP เป็นต้น แต่กฎระเบียบเหล่านี้ยังไม่เคร่งครัด อีกทั้งยังค่อนข้างล้าสมัยไม่ทันต่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและการเติบโตของตลาดอาหารทั่วโลก ทำให้บทบัญญัติในกฎหมายนั้นไม่ทันต่อสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว นอกจากนี้กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับอาหารแต่ละฉบับนั้นไม่มีความเชื่อมโยงกันและไม่มีการประสานงานที่ดีระหว่างกัน

11. ขาดการติดตามตรวจสอบผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานแล้วเมื่อคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยได้รับรองมาตรฐานฮาลาลแก่ผู้ผลิตแล้ว ไม่ได้ดำเนินการติดตาม

ตรวจสอบผลิตภัณฑ์อย่างต่อเนื่อง ทำให้เมื่อเกิดความผิดพลาดในกระบวนการผลิต ผลิตภัณฑ์ที่ปนเปื้อนสิ่งที่ไม่ใช่ฮาลาลอาจถึงมือผู้บริโภค ส่งผลให้ลูกค้าลดความน่าเชื่อถือมาตรฐานฮาลาลของไทย

12. หน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบเพื่อออกเครื่องหมายรับรองฮาลาล ไม่เพียงพอต่อความต้องการของผู้ประกอบการ โดยเฉพาะในสถานะที่มีการแข่งขันและต้องขยายตลาดเพื่อการส่งออกอาหารฮาลาลสูง

13. การพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลแบบครบวงจรที่จังหวัดปัตตานียังไม่สามารถดำเนินการได้มีความก้าวหน้าได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นผลมาจากความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ทั้งนี้ การตั้งฐานการผลิตในปัตตานีอาจส่งผลที่ดีต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของผลิตภัณฑ์เนื่องจากปัตตานีเป็นที่รู้จักอย่างดีในกลุ่มลูกค้าชาวมุสลิมว่าเป็นอาณาจักรที่ยิ่งใหญ่ตั้งแต่อดีตกระทั่งปัจจุบันก็ยังคงเป็นชุมชนมุสลิมอย่างเคร่งครัด

14. ความไม่มีเอกภาพของสถาบันศาสนาในด้านการรับรองอาหารฮาลาล ทำให้ผู้ประกอบการดำเนินการได้ล่าช้า และเกิดความซับซ้อน เช่น คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยให้การรับรองตราฮาลาล ซึ่งจะพิจารณาเฉพาะตัวผลิตภัณฑ์ ส่วนศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทำหน้าที่รับรองกระบวนการฮาลาล (HAL-Q) ในขณะที่คณะอุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ให้การสนับสนุนงานวิจัยผลิตภัณฑ์ฮาลาล

15. การบริหารห่วงโซ่อาหาร (Food Chain Management) ขาดประสิทธิภาพการบริหารห่วงโซ่อาหาร ซึ่งเป็นการจัดการการไหลของผลิตภัณฑ์และข้อมูลข่าวสาร ตั้งแต่ผู้จัดหาวัตถุดิบ โรงงานแปรรูป ผู้กระจายสินค้าและผู้บริโภค ซึ่งจะ

ครอบคลุมผู้ที่เกี่ยวข้องมากมาย ตั้งแต่ชาวประมง แพปลา โรงงานผลิต ผู้กระจายสินค้า ผู้ขนส่ง ท่าเรือ และผู้บริโภค พบว่า ปัญหาของอุตสาหกรรมอาหารส่วนใหญ่ที่เกิดขึ้นนั้นมักเกิดจากการบริหารจัดการห่วงโซ่อาหารที่ไม่ดีพอ ขาดการประสานงาน หรือมีความร่วมมือกันระหว่างกลุ่มกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมตนเอง ทำให้เกิดผลกระทบต่ออุตสาหกรรมอาหารโดยรวม เช่น ต้นทุนการขนส่งสินค้าตลอดห่วงโซ่อาหารที่มีราคาที่สูงเกินไป คุณภาพของวัตถุดิบที่ไม่ได้มาตรฐานหรือไม่มีความแน่นอน เป็นต้น

16. การบริหารโรงงานผู้ผลิตอาหาร การวางแผนและควบคุมการผลิต การควบคุมคุณภาพและความปลอดภัย การกำจัดและทิ้งของเสีย และสินค้าย้อนกลับ (Return Goods) ยังไม่มีประสิทธิภาพเพียงพอ เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นสถานประกอบการขนาดกลางถึงเล็ก หรือมีรูปแบบธุรกิจในการครอบครัวยังมีการผลิตรับช่วงกัน การปรับรูปแบบของโรงงานเพื่อให้ได้มาตรฐานสากล เช่น Halal GMP จึงเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดต้นทุนสูงและต้องใช้ระยะเวลาในการปรับตัว นอกจากนี้ การเลือกซื้อวัตถุดิบของโรงงานเหล่านี้จะไม่มีสัญญาโดยตรงกับผู้ผลิต (Contract Farming) แต่จะเป็นการจัดซื้อตามราคาตลาดที่เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล และการจัดซื้อเหล่านี้ ทำให้ผู้ผลิตตรวจสอบย้อนกลับไปถึงแหล่งวัตถุดิบได้ยาก

17. การคุ้มครองผู้บริโภคยังไม่เข้มแข็งเนื่องจากกฎหมายข้อบังคับในการคุ้มครองผู้บริโภคไม่เข้มงวด ทำให้ผู้ผลิตไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญในการป้องกันการปนเปื้อนระหว่างกระบวนการผลิต จึงเกิดปัญหาการปนเปื้อนสิ่งไม่ฮาลาล ซึ่งส่งผลกระทบต่อระดับความเชื่อมั่นของชาวมุสลิมในต่างประเทศต่ออาหารฮาลาลของไทย

18. ระบบการนำเข้า และส่งออกของ

ประเทศไทยยังขาดเขตปลอดภาษีและการจัดการคลังสินค้าฮาลาล ซึ่งจำเป็นต้องมีเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ผู้ประกอบการ

โอกาส

1. สินค้าอาหารฮาลาลไทยยังมีโอกาสทางการตลาดสูง เนื่องจากมีผู้บริโภคที่เป็นประชากรมุสลิมทั่วโลกถึงร้อยละ 25 ของประชากรโลก และมีความต้องการอาหารฮาลาลคิดเป็นมูลค่าสูงถึง 150,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี แต่ประเทศไทยส่งออกอาหารฮาลาลเพียงปีละ 0.1% ของมูลค่าทั้งหมด (คณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล, 2550) ดังนั้น หากไทยมีการวางแผนการพัฒนาอย่างบูรณาการและเป็นระบบ ย่อมจะส่งผลให้ไทยมีโอกาสในการเพิ่มส่วนแบ่งตลาดโลกได้มากขึ้น

2. มีเครือข่ายการค้ากับประเทศมุสลิมที่เกิดจากการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยไทยมีการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลไปยังประเทศมุสลิมทั่วโลก และมีแนวโน้มขยายตัวอย่างต่อเนื่อง

3. จากตัวเลขและประเภทอาหารที่ส่งออกไปยังประเทศมุสลิม พบว่า ผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลของไทยมีหลายชนิดที่เป็นที่ต้องการและได้รับการยอมรับจากประเทศมุสลิมหลายประเทศ ได้แก่ อาหารแช่แข็งต่าง ๆ อาหารทะเลแปรรูปบรรจุกระป๋องผลไม้กระป๋อง ผลไม้สด เป็นต้น ซึ่งอาหารเหล่านี้ไทยมีความได้เปรียบในเรื่องวัตถุดิบ ดังนั้น โอกาสในการขยายตลาดรวมถึงการรักษาดุลการค้าไว้จึงมีอยู่สูงมาก

4. ความร่วมมือในระดับภูมิภาคภายใต้กรอบ ASEAN IMT-GT จะทำให้กลุ่มประเทศสมาชิกได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลและการขยายตลาดในต่างประเทศ ซึ่งจะเอื้อประโยชน์ต่อประเทศไทย

5. ประเทศไทยมีบทบาทด้านอาหารฮาลาล

ใน IMT-GT เนื่องจากประเทศไทยได้รับการยอมรับด้านวิทยาศาสตร์ฮาลาลและเทคโนโลยีการผลิตจากประเทศอินโดนีเซีย และประเทศมาเลเซีย ทำให้เกิดแรงผลักดันในการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลและการสร้างความร่วมมือระหว่างประเทศ

6. ภาครัฐให้การสนับสนุนอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลและมีการส่งเสริมให้ไทยเป็นครัวของโลก ประกอบกับตามยุทธศาสตร์ฮาลาลของจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่กำหนดให้มีการพัฒนาธุรกิจและอุตสาหกรรมฮาลาล เพื่อเพิ่มขีดความสามารถการส่งออกครบวงจร ผลักดันให้เป็นผลิตภัณฑ์หลักที่สำคัญของภาคใต้

อุปสรรค

1. การที่ประเทศไทยไม่ใช่ประเทศมุสลิมส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์และความน่าเชื่อถือของสินค้า รวมทั้งการยอมรับจากประเทศมุสลิมบางกลุ่ม ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ผลิตที่เป็นประเทศชาวมุสลิมแล้วจะมีความเสียเปรียบ

2. ความไม่สงบในพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนาและการลงทุนในอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล โดยเฉพาะบริเวณ 3 จังหวัดภาคใต้

3. การกำหนดหลักเกณฑ์มาตรฐานอาหารนำเข้าของผู้นำเข้าแตกต่างกัน ทำให้มาตรฐานฮาลาลที่ใช้ได้กับประเทศหนึ่ง ไม่สามารถใช้กับอีกประเทศหนึ่งได้ จำเป็นต้องมีการปรับการผลิตให้สอดคล้องกับมาตรฐานฮาลาลของแต่ละประเทศ

4. การแข่งขันด้านอาหารฮาลาลมีแนวโน้มรุนแรงเนื่องจากหลายประเทศให้ความสนใจตลาดอาหารฮาลาล จึงมีกลยุทธ์สร้างความแตกต่างเพื่อเป็นจุดแข็งของประเทศของตน โดยเฉพาะประเทศมาเลเซียที่มียุทธศาสตร์ที่จะเป็น Halal Logistics Hub และดำเนินการด้านตลาดในเชิงรุก ดังนั้น หากประเทศไทยต้องการแข่งขันในตลาดอาหาร

ฮาลาล ก็จำเป็นต้องพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลอย่างจริงจัง

การกำหนดกลยุทธ์เพื่อการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล

การพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนและผลักดันให้เกิดระบบฮาลาลโลจิสติกส์ขึ้นใน

ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องมีการปรับตัวตามกลยุทธ์และแนวทางการดำเนินงานเพื่อรองรับสถานการณ์ที่จะเกิดขึ้น จากการวิเคราะห์สถานการณ์และแนวโน้มของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลข้างต้นสามารถกำหนดยุทธศาสตร์ระดับอุตสาหกรรมสำหรับการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลในระยะต่อไปได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 กลยุทธ์สำหรับอุตสาหกรรมอาหารทะเลฮาลาลของไทย

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ด้านวัตถุดิบ	เผยแพร่ข้อมูลและอบรมความรู้ความเข้าใจมาตรฐานอาหารฮาลาลให้ชาวประมงผู้ประกอบการบริษัทขนส่ง และผู้ที่เกี่ยวข้องรับทราบและตระหนักถึงความสำคัญ ผลกระทบต่ออุตสาหกรรมอาหารฮาลาล	- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย - กรมประมง - สถาบันอาหาร - สมาคมด้านอาหาร - สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร - กระทรวงอุตสาหกรรม
	ปรับปรุงแพปลา องค์การสะพานปลา ดำเนินการให้สามารถรองรับสินค้าฮาลาล	- กรมประมง - สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
	ควบคุมการนำเข้าวัตถุดิบ โดยกำหนดหลักเกณฑ์การตรวจคุณภาพวัตถุดิบ และผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำตามหลักการของศาสนาอิสลาม พร้อมทั้งจัดทำระบบฐานข้อมูลตลอดห่วงโซ่อุปทาน เพื่อรองรับการจัดทำระบบติดตามสินค้า	- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ - กระทรวงอุตสาหกรรม - กระทรวงสาธารณสุข - กระทรวงเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร - สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
	ลดภยันตรายนำเข้าวัตถุดิบสำหรับผลิตอาหารสัตว์เพื่อลดต้นทุนการผลิตของผู้ประกอบการ	- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง - คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
	พัฒนาระบบฐานข้อมูลและระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อตรวจสอบข้อมูลย้อนกลับไปยังแหล่งวัตถุดิบ	- ผู้ประกอบการ

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ด้านการผลิตและแปรรูป	พัฒนาระบบตรวจสอบโรงงานผลิตอาหารที่ไม่ได้มาตรฐานฮาลาล และสนับสนุนด้านการเงินในการพัฒนาและปรับปรุงโรงงานแก่ภาคเอกชนให้ได้รับมาตรฐานฮาลาล	- กระทรวงอุตสาหกรรม - สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย - สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง - สถาบันอาหาร
	ลดภาษีนำเข้าเครื่องจักรและอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิต และส่งเสริมการผลิตเครื่องจักรเพื่อทดแทนแรงงาน	- สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง - สภาอุตสาหกรรมฯ - คณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน
	ควบคุมมาตรฐานฮาลาลและคุณภาพการผลิตให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ประเทศมุสลิมยอมรับ	- กรมประมง - สถาบันอาหาร - สมาคมอาหาร - สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร - กรมโรงงานอุตสาหกรรม - สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
	จัดระบบน้ำใช้ในอุตสาหกรรมให้เพียงพอ การควบคุมและกำหนดกระแสไฟฟ้าให้เหมาะสมกับอุตสาหกรรม	- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร - การประปาส่วนภูมิภาค - การไฟฟ้าฝ่ายผลิต - กระทรวงอุตสาหกรรม - สภาอุตสาหกรรมฯ
	อบรมความรู้ด้านมาตรฐานฮาลาลแก่ภาคเอกชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และตระหนักถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นในกรณีที่ดินค้าไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดของมาตรฐานฮาลาล	- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย - สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร - กระทรวงอุตสาหกรรม
	สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีระหว่างผู้ผลิตอาหารฮาลาลภายในประเทศและต่างประเทศ และการสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษา กับบริษัทผู้ผลิตเครื่องจักรและพัฒนาเครื่องจักรเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต	- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร - สถาบันอาหาร - สภาอุตสาหกรรมฯ - สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย - สถาบันการศึกษา

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ด้านการผลิตและแปรรูป (ต่อ)	ผู้บริหารระดับสูงของสถานประกอบการควรมีการกำหนดนโยบายขยายตลาดอย่างชัดเจนโดยมีการจัดอบรมองค์ความรู้ด้านตลาดให้แก่พนักงานที่เกี่ยวข้อง	- ผู้ประกอบการ
	สนับสนุนการพัฒนาและการลงทุนด้านระบบขนส่ง การเก็บรักษาสินค้า การกระจายสินค้าและบริการบรรจุภัณฑ์สำหรับสินค้าอาหารตลาด	- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย - สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง - สภาอุตสาหกรรมฯ
ด้านตลาดโลจิสติกส์	สนับสนุนให้เกิดองค์การร่วมระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน เพื่อเพิ่มศักยภาพในการสร้างอำนาจต่อรองกับประเทศลูกค้าชาวมุสลิม	- สภาอุตสาหกรรมฯ - สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม
	เร่งการพัฒนาท่าเรือน้ำลึกเพื่อรองรับการขนส่งสำหรับผลิตภัณฑ์อาหารตลาด	- กรมประมง - คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย - กรมเจ้าท่า
	สนับสนุนงบประมาณให้องค์การสะพานปลาในการจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกและโครงสร้างพื้นฐานเพื่อทำการปรับปรุงแพปลาให้สอดคล้องตามมาตรฐานตลาด	- กรมประมง - กรมเจ้าท่า - สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
	พัฒนาตลาดชายแดนใต้ให้เป็นเมืองการค้าชายแดน มีการจัดการพื้นที่ตลาด คลังสินค้า และระบบการขนส่งที่เป็นสากลสอดคล้องตามหลักการตลาดโลจิสติกส์	- กรมการค้าภายใน - สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
	พัฒนาเทคโนโลยีการติดตามสินค้า (Cargo Traceability) เพื่อให้ทราบเส้นทาง การเดินทาง และสถานะของสินค้า ซึ่งจะสามารถติดตามและสืบทราบผู้ที่มีส่วนรับผิดชอบในแต่ละจุดที่สินค้ามีการเคลื่อนไหวตั้งแต่ผู้ผลิต วัตถุดิบ ผู้บริโภค	- ผู้ประกอบการ - บริษัทขนส่ง - ผู้กระจายสินค้า

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ด้านฮาลาล โลจิสติกส์ (ต่อ)	พัฒนาด้านระบบขนส่ง กระจายสินค้าและบริการ	- ผู้ประกอบการ
	บรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการขนส่งอาหารฮาลาล	- บริษัทขนส่ง
		- ผู้กระจายสินค้า
	พัฒนาหลักสูตรและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารโลจิสติกส์สำหรับอาหารฮาลาล	- สถาบันการศึกษา
		- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
	ผลักดันการสร้างตราผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลแห่งชาติขึ้น โดยจุดเด่นของตราสัญลักษณ์ คือ ถูกต้องตามบทบัญญัติของศาสนาอิสลามตลอดห่วงโซ่อาหาร	- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
ด้านการตลาด	ส่งเสริมการส่งออกอาหารฮาลาล โดยการจัดคณะผู้แทนทางการค้าซึ่งประกอบด้วยภาครัฐและเอกชนไปแสวงหาตลาด และคู่ทางการค้าในประเทศเป้าหมาย	- กรมส่งเสริมการส่งออก
		- สำนักงานผู้แทนการค้า
		- กรมการค้าระหว่างประเทศ
	การพัฒนาการตลาดอาหารฮาลาลในประเทศมุสลิม โดยมีการวิจัยตลาดเพื่อศึกษาพฤติกรรมผู้บริโภคของลูกค้า	- สถาบันการศึกษา
		- ผู้ประกอบการ
	มีการขยายตลาดภายในประเทศ และสนับสนุนให้เกิดระบบการขนส่งสินค้าอาหารฮาลาลอย่างแพร่หลาย	- กรมส่งเสริมการส่งออก
		- สำนักงานผู้แทนการค้า
		- สมาคมขนส่งสินค้าและโลจิสติกส์ไทย
	สร้างภาพลักษณ์ตราฮาลาลของไทยให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย	- กรมส่งเสริมการส่งออก
		- สำนักงานคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
		- ผู้ประกอบการ
	การสร้างตลาดถาวร โดยความร่วมมือกับประเทศที่เป็นตลาดส่งออกที่สำคัญของไทย	- กรมส่งเสริมการส่งออก
		- สำนักงานผู้แทนการค้า
	สนับสนุนให้เกิดการลดหย่อนภาษี โดยดำเนินการเจรจาลดภาษีนำเข้ากลุ่มประเทศที่มีภาษีนำเข้าสูง	- กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์
		- สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ด้านการตลาด (ต่อ)	มีการกำหนดค่าบริการขนส่งที่เหมาะสม ดำเนินการ ผลักดันให้กฎหมายพาณิชย์นาวีมีอำนาจต่อรอง การเก็บค่าใบตราสาร เก็บภาระหน้าที่ตามความจริง และสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองพาณิชย์ของไทย	- สำนักงานพาณิชย์นาวี - สถานีส่งออกสินค้าทางเรือ
	เพิ่มศักยภาพในการสร้างอำนาจต่อรองในเวทีโลก โดยร่วมกันสร้างเครือข่ายที่เข้มแข็งในการวิจัย พัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และจัดตั้ง หน่วยงานเจรจาการค้าระหว่างประเทศ	- สถาบันอาหาร - สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม - กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ - กรมประมง - กระทรวงพาณิชย์ - สมาคมอาหารที่เกี่ยวข้อง
	ดำเนินการศึกษาวิจัยพัฒนาและรวบรวมข้อมูล ทางวิชาการ เพื่อเป็นฐานสนับสนุนการเจรจาการค้า โลกและเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ในการดำเนิน ธุรกิจ	- สถาบันการศึกษา - สถาบันอาหาร - สำนักงานคณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทย
	จัดตั้งศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับมาตรฐานอาหารฮาลาล และกฎระเบียบของประเทศต่างๆ โดยสนับสนุน ให้มีหน่วยงานกลางที่ให้บริการด้านการแลกเปลี่ยน ข้อมูลและให้ความรู้ และทำการเชื่อมโยงข้อมูล ของหน่วยงานต่าง ๆ ในลักษณะเครือข่าย โดย ผู้ใช้ข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลที่ทันสมัยได้ ตลอดเวลาในทุกหน่วยงาน	- สถาบันอาหาร - สำนักงานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม - กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ - องค์การอาหารและยา - สำนักงานมาตรฐานสินค้าเกษตร - สำนักงานคณะกรรมการกลาง อิสลามแห่งประเทศไทย - สถาบันการศึกษา
	สร้างความร่วมมือการทำงานร่วมระหว่างภาครัฐ และเอกชนให้เกิดความเข้าใจกัน เพื่อสนับสนุน บทบาทของภาครัฐที่มีต่อภาคธุรกิจเพื่อการแก้ไข ปัญหาและการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล ของประเทศ	- สถาบันอาหาร - กระทรวงอุตสาหกรรม - กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ - กระทรวงพาณิชย์
	เน้นการสร้างผลิตภัณฑ์อาหารฮาลาลให้มีความ แตกต่างและมีคุณลักษณะเฉพาะให้มากขึ้น	- ผู้ประกอบการ - สถาบันการศึกษา

กลยุทธ์	แนวทางการดำเนินงาน	หน่วยงานที่รับผิดชอบ
ด้านการพัฒนา งานวิจัยและ ฐานข้อมูล	สนับสนุนด้านวิชาการในการศึกษาวิจัย สภาพ ปัญหาและแนวทางการแก้ไข รวมทั้งมีการวาง รากฐานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมฮาลาล	- สถาบันการศึกษา
	ติดตามตรวจสอบสารตกค้างในผลิตภัณฑ์เพื่อ ส่งออก การเสนอแนะปัญหาและข้อจำกัดที่จะ นำไปสู่การวิจัยและพัฒนา และติดตามความ เปลี่ยนแปลงในการกำหนดเงื่อนไขการกีดกัน ทางการค้า	- กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ - สำนักงานมาตรฐานและตรวจ สอบสินค้าเกษตร - กรมปศุสัตว์ - กรมประมง
	ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามมาตรฐานที่ กำหนดร่วมกัน รวมถึงเสนอแนะปัญหาและ ข้อจำกัด เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาที่รวดเร็ว	- ผู้ประกอบการ

อภิปรายผล

จากการขยายตัวของอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลที่ผ่านมา ทำให้มูลค่าตลาดอาหารฮาลาลสูงกว่า 150,000 ล้านดอลลาร์สหรัฐต่อปี ซึ่งนับเป็นจำนวนเงินมหาศาล ประเทศไทยซึ่งมีความพร้อมทั้งด้านแหล่งวัตถุดิบอาหารฮาลาลที่ใหญ่กว่าประเทศอื่น ๆ และมีศูนย์วิทยาศาสตร์อาหารฮาลาลตรวจรับรอง แต่พบว่าอาหารฮาลาลของไทยยังไม่เป็นที่นิยมในต่างประเทศเท่าที่ควร ซึ่งสรุปได้ว่า การดำเนินงานด้านอาหารฮาลาลของไทยมีปัญหาหลักเนื่องจาก หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของไทยมีหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง แต่ขาดการประสานงานแบบบูรณาการที่เป็นเอกภาพ ทำให้ผู้ประกอบการดำเนินการได้ล่าช้าและเกิดความซับซ้อน เช่น คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย ให้การรับรองตราฮาลาล ซึ่งจะพิจารณาเฉพาะตัวผลิตภัณฑ์ ส่วนศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ทำหน้าที่รับรองกระบวนการฮาลาล (HAL-Q) ในขณะที่คณะ

อุตสาหกรรมเกษตร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ให้การสนับสนุนงานวิจัยผลิตภัณฑ์ฮาลาล นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีกฎ ระเบียบ ข้อบังคับของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน ส่วนความไม่สงบในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ก็มีผลกระทบต่อพัฒนานิคมอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล และภาคเอกชนไม่กล้าลงทุนกิจการในพื้นที่ดังกล่าว

การกำหนดมาตรฐานฮาลาลโลจิสติกส์จะมีผลกระทบต่อผู้ประกอบการรายย่อยมากกว่าผู้ประกอบการรายใหญ่ เนื่องจากสถานประกอบการของผู้ประกอบการรายย่อยส่วนใหญ่มีโครงสร้างพื้นฐานและระบบการผลิตที่ไม่สอดคล้องกับมาตรฐานการผลิตฮาลาล ดังนั้น ต้องมีการปรับปรุงด้านโครงสร้างพื้นฐาน และการจัดการระบบคุณภาพ ภายในโรงงาน ซึ่งส่งผลให้ต้นทุนสูงขึ้น

สำหรับหน่วยงานที่ควรปรับปรุงเพื่อควบคุมให้สอดคล้องกับหลักการมาตรฐานฮาลาลได้แก่ ในส่วนของท่าเรือรับวัตถุดิบ บริษัทขนส่งและท่าเรือส่งออกสินค้า จำเป็นต้องมีการปรับ

โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ โดยต้องจัดการแยกการขนส่ง พื้นที่จัดเก็บ ระหว่างสินค้าฮาลาลออกจากสินค้าไม่ฮาลาล ตามหลักการทางศาสนาอิสลาม

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณสถาบันฮาลาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ ในการสนับสนุนทุนวิจัย แบบมุ่งเป้าด้านฮาลาล สัญญาเลขที่ ENG 5303H

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาล. 2550. รายงานความก้าวหน้าการพัฒนาอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลปี 2544-2549. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. รุติมา วงศ์อินตา, ปณิดา กลกิจวิวัฒน์, สุขเชื่น นิยมเดชา, บุญศรี จันทร์กลับ และโรสลาเวตี โต๊ะแอ. 2558. การวิเคราะห์ใช้คุณค่าอาหารฮาลาล. Journal of Transportation and Logistics 8(8): 1-11.
- เถวียน วิทยา, ปิยรัตน์ ศิริวงศ์ไพศาล และจรียา สุขจันทร์. 2552. รายงานการวิจัยแบบสมบูรณ์โครงการพัฒนาระบบการจัดการความปลอดภัยตามมาตรฐาน GMP และ HACCP แก่อุตสาหกรรมอาหารฮาลาลระดับชุมชนและขนาดกลางขนาดย่อม. ทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ 2548- 2550
- นันทิยา กัมพลานนท์. 2543. การตลาดอุตสาหกรรมอาหารมุสลิมภายใต้เครื่องหมาย“ฮาลาล”. วิทยานิพนธ์ธุรกิจอุตสาหกรรมมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าพระนครเหนือ.
- ไพรัช วัชรพันธุ์, วีรศักดิ์ ตูลยาพร และกิตติ เจริญศิริ. 2554. รายงานวิจัยแบบสมบูรณ์การพัฒนาเศรษฐกิจและศักยภาพการขนส่งสินค้าเชื่อมผ่านชายแดนของไทย-มาเลเซีย เพื่อผลักดันยุทธศาสตร์ IMT-GT. ทุนสนับสนุนจากงบประมาณแผ่นดิน ปีงบประมาณ 2550.
- วนิดา ศักดิ์. 2550. การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันอุตสาหกรรมอาหารฮาลาลของประเทศไทย: กรณีศึกษาอาหารทะเลแปรรูป วิทยานิพนธ์เศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- วินัย ดะห์ลัน, สุภสร ชโยวรรณ และอรชุนดา สิมาร์ภัย. 2542. การวิเคราะห์อันตรายและจุดควบคุมวิกฤตเพื่อจัดเตรียมอาหารฮาลาลในทางอุตสาหกรรมและพาณิชย์ (HALAL-HACCP). กรุงเทพฯ: สถาบันอาหาร
- สถาบันอาหาร. 2558. ยกระดับเอสเอ็มอี-โอท็อป พัฒนาอาหารบุกตลาดฮาลาลโลก. (ออนไลน์). จาก: <http://www.halalscience.org>.
- สถาบันฮาลาล มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 2558. (ออนไลน์). จาก: <http://dmhost2.psu.ac.th>.

ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล

Causal Factors Influencing Central Shopping Center Employee Organizational Commitment

สาธิต วิกรานต์ชนากุล^{1*} และสมยศ อวเกียรติ²

Sathit Wikhantanakul and Somyos Avakiat

Abstract

The purpose of this research was to develop an inventory of causal factors influencing the organizational commitment in Central Shopping Center employees. Questionnaires were used to collect data. In addition, the data collection was done by means of stratified random sampling with 381 questionnaires, which were completed by the employees at the Central Shopping Center. To analyze observed data, the structural equation modeling was applied. We conducted thorough, in-depth interviews of 15 executives in the Central Shopping Center selected by purposive sampling. Indeed, the qualitative data was analyzed by contents analysis. The results of the research were as follows.

In summary, the research finding demonstrated that the purposed model best fit with the empirical evidence ($\chi^2 = 151.58$, p-value = .186, $\chi^2/df = 1.106$, RMSEA = .017, RMR = .028, GFI = .96, AGFI = .94, NNFI = 1.0, CFI = 1.0). Factors consisting in the model can describe employees' organizational commitment in the Central shopping center approximately at 66 percent ($R^2 = .66$). In the case of quantitative analysis, Quantitative analysis found the same important factors having an influence on the organizational commitment of employees as those of qualitative analysis in all domains excluding quality of work life and

¹ สาขาวิชาการจัดการ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ อ.ชัยบุรี จ.ปทุมธานี 12130

² คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ ซ.พหลโยธิน 52 ถ.พหลโยธิน แขวงคลองถนน เขตสายไหม กทม. 10220

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: wisathit@hotmail.com)

leadership challenge. To conclude, qualitative analysis found that the quality of work life and the leadership challenge had an impact on the employee's job satisfaction, but none of significance was found in the quantitative. In other words, qualitative analysis concluded that the quality of work life and the leadership challenge have an impact on job satisfaction of the employees. However, quantitative analysis showed that those factors have an insignificant impact on the job satisfaction of employees.

Keywords: *quality of work life, job satisfaction, organizational commitment, structural equation modeling*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาตัวแบบปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามจากบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล จำนวน 381 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งเป็นชั้นภูมิ แล้วทำการวิเคราะห์ตัวแบบสมการโครงสร้างและทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล จำนวน 15 คน ด้วยการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจงและใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยสรุปดังนี้

ตัวแบบปัจจัยเชิงสาเหตุที่พัฒนาขึ้น มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก ($\chi^2 = 151.58$, $p\text{-value} = .186$, $\chi^2/df = 1.106$, $RMSEA = .017$, $RMR = .028$, $GFI = .96$, $AGFI = .94$, $NNFI = 1.0$, $CFI = 1.0$) โดยปัจจัยที่อยู่ในตัวแบบ สามารถรวมกันอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรได้ร้อยละ 66 ($R^2 = .66$) ส่วนผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่าปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณทุกประเด็น ยกเว้นคุณภาพชีวิตการทำงาน และภาวะผู้นำของผู้บริหาร ที่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพพบว่า ส่งผลต่อความพึงพอใจในงานของบุคลากร แต่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า ไม่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของบุคลากร

คำสำคัญ: *คุณภาพชีวิตการทำงาน, ความพึงพอใจในงาน, ความผูกพันต่อองค์กร, ตัวแบบสมการโครงสร้าง*

บทนำ

การบริหารจัดการองค์กรให้เกิดประสิทธิผล นับว่ามีบทบาทสำคัญเพราะเป็นกลไกหนึ่งในสังคมในการพัฒนาตามทิศทางของนโยบายรัฐบาล นักทฤษฎีองค์กรมีความเห็นว่าประสิทธิผลองค์กร เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างมากต่อการพัฒนาองค์กร เพราะเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงระดับของความสำเร็จในการดำเนินงาน ซึ่งการที่องค์กรจะมี

ประสิทธิผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ดังนั้น การจะอยู่รอดและดำรงความสามารถในการแข่งขันไว้ได้นั้น องค์กรต่างๆ ต้องเรียนรู้ที่จะจัดการกับสินทรัพย์ที่มีอยู่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งทรัพยากรบุคคลซึ่งเป็นหัวใจสำคัญ (Jiang et al., 2012; Rusu and Avasilcai, 2014) ในปัจจุบันพบว่า องค์กรส่วนใหญ่ได้ให้ความสำคัญต่อ

บุคลากรเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากมุมมองใหม่ในขณะนี้คือการมองบุคคลในเชิงของการเป็นทุน (Human Capital) ที่สำคัญอย่างหนึ่งขององค์กร ซึ่งหมายถึงบุคคลเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการปฏิบัติงานขององค์กร การบริหารทรัพยากรบุคคลที่มีศักยภาพจึงมีส่วนช่วยในการขับเคลื่อนประสิทธิผลขององค์กร (Heneman and Milanowski, 2011; Yeh, 2014)

จากนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศสู่สังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยเน้นกลุ่มอุตสาหกรรมเป้าหมายที่ประเทศมีศักยภาพและมีความได้เปรียบในการแข่งขัน กลยุทธ์ที่สำคัญประการหนึ่งและเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนนโยบายคือการผลิตและพัฒนากำลังคนที่มีคุณภาพและสมรรถนะสูง (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2554) ดังนั้น ในการดำเนินงานขององค์กร ผู้บริหารส่วนใหญ่จึงให้ความสำคัญในการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความผูกพันต่อองค์กร เนื่องจากประเด็นความผูกพันต่อองค์กรมีส่วนสำคัญในการดำเนินงานขององค์กรให้เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ได้อย่างแท้จริง การที่บุคลากรในองค์กรมีความผูกพันต่อองค์กรมากเท่าใด ก็จะส่งผลต่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานมากขึ้นเท่านั้น ในทางกลับกันหากบุคลากรมีความผูกพันต่อองค์กรน้อยหรือไม่มีความผูกพันต่อองค์กร ก็จะส่งผลให้การปฏิบัติงานของบุคลากร ไม่มีประสิทธิภาพ ไม่สามารถไปถึงเป้าหมายที่วางไว้ได้ (อโนทัย ประสาน, 2553; ไพรภ รัตนชูวงศ์, 2555; ยุพา ทองช่วง, 2556)

นอกจากความผูกพันต่อองค์กรแล้วความพึงพอใจในงานก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ทำให้บุคลากรทำงานอย่างกระตือรือร้น เพราะเป็นเจตคติ อารมณ์ หรือความรู้สึกรของบุคคลที่มีต่อการปฏิบัติงาน และ

ส่งผลต่อพฤติกรรมในการทำงาน ดังนั้น ผู้ที่มีความพึงพอใจในงานสูง จะเป็นผู้ที่ชอบงานที่ทำอยู่มากกว่าผู้ที่มีความพึงพอใจในงานต่ำ (Jou et al., 2013; Pan, 2015; Jewell, 1998) ดังเช่น เอื้ออัมพร ทิพย์ทิมพร (2554) กล่าวว่า iva ความพึงพอใจในงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันของบุคลากรมากที่สุด อีกทั้งการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่บุคลากร และการพัฒนาวิชาชีพ ยังมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความผูกพันของบุคลากร โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงาน นอกจากนี้ ความพึงพอใจในงานยังสะท้อนให้เห็นถึงความชอบหรือไม่ชอบต่อผู้นำผู้ร่วมงาน และสภาพแวดล้อมในการทำงาน ส่งผลต่อสภาวะทางจิตใจ อันได้แก่ การตระหนักที่รับรู้ว่างานนั้นมีความหมาย การตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของงานและการรู้ผลการกระทำภาวะดังกล่าวส่งผลให้เกิดความพึงพอใจในงาน ความผูกพันต่อองค์กร และความตั้งใจจะทำงานในองค์กรต่อไป (Lee and Way, 2010)

นอกจากนั้น ยังพบว่าคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร ถือเป็นเป้าหมายสำคัญของทุกองค์กร เพราะเป็นความสุขในการทำงานของบุคลากรที่ได้รับการตอบสนองจากองค์กร ทั้งความต้องการด้านร่างกายและจิตใจ หากองค์กรถือว่าการดูแลบุคลากรให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีเป็นหน้าที่ที่พึงกระทำ ผลก็คือบุคลากรจะมีความพึงพอใจในงาน และมีความผูกพันต่อองค์กรมากขึ้น และในที่สุดองค์กรก็จะได้รับประโยชน์จากการดูแลคุณภาพชีวิตการทำงานที่ดีของบุคลากร เช่น การลดลงของอัตราการป่วย สาย ลาและขาดงาน รวมทั้งอัตราการออกจากงานลดลงด้วย สามารถลดต้นทุนด้านการบริหาร ไม่เสียโอกาสในการเติบโตทางธุรกิจ (Layer et al., 2009; Koonmee et al., 2010; Kandasamy and Ancheri, 2009) ทั้งนี้ Kashani (2012) ได้กล่าวว่า

คุณภาพชีวิตการทำงานเป็นสิ่งจำเป็นที่จะดึงดูดและรักษานักวิชาการให้คงอยู่กับองค์กร รวมทั้งสามารถเพิ่มความพึงพอใจให้กับบุคลากร สอดคล้องกับ Sirgy และคณะ (2001) ที่กล่าวว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุของคุณภาพชีวิตการทำงาน มีอิทธิพลทางตรงต่อความพึงพอใจในงาน และความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร

จากการศึกษาแนวทางในการบริหารจัดการทรัพยากรบุคคลของธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล พบว่า องค์กรได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาความรู้ และความสามารถของบุคลากรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยมีกรอบแนวคิดในการพัฒนาบุคลากรอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ องค์กรได้ให้ความสำคัญกับการดูแลความผูกพันของบุคลากร โดยได้ทำการสำรวจความผูกพันและความพึงพอใจของบุคลากรที่มีต่อองค์กร รวมถึงมีการจัดกิจกรรมบุคลากร เพื่อเสริมสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีให้กับบุคลากร และให้ความสำคัญเป็นอย่างมากต่อการบริหารค่าตอบแทนและผลประโยชน์ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่มีผลโดยตรงกับบุคลากรในการคงอยู่กับองค์กร (เซ็นทรัลพัฒนา, 2556) ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดและทฤษฎีจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น เพื่อสนับสนุนการพัฒนาทรัพยากรบุคคลของธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล จึงมีความจำเป็นที่จะต้องทราบถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อระดับความผูกพันต่อองค์กร และความพึงพอใจในงานของบุคลากร ประกอบกับในปัจจุบันได้มีการพัฒนาตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุที่เหมาะสมสำหรับการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์และสังคมศาสตร์ โดยเน้นการศึกษาค้นคว้าทฤษฎีแล้วสร้างเป็นกรอบแนวคิดของตัวแบบสมการ โครงสร้างความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างตัวแปร และตรวจสอบว่าตัวแบบที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่

(ยุทธ ไกยวรรณ, 2556)

การวิจัยครั้งนี้จึงสนใจที่จะสำรวจความคิดเห็นของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล โดยทำการศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร เพื่อเป็นการสอดคล้องกับการบริหารจัดการของศูนย์การค้าเซ็นทรัล ในการเร่งพัฒนาองค์กรเพื่อรองรับการขยายตัวทางธุรกิจและการปรับโครงสร้างและกระบวนการทำงานของสาขานหลัก โดยผลการวิจัยที่ได้ในครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อคณะทำงานดูแลความสุขของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล ในการนำไปใช้เป็นแนวทางสำหรับวิเคราะห์และวางแผนการยกระดับคุณภาพชีวิตการทำงาน เพิ่มความพึงพอใจในงาน และส่งเสริมการดูแลความผูกพันต่อองค์กรที่เหมาะสมกับกลุ่มบุคลากร และสภาพการณ์ของแต่ละศูนย์การค้าได้อย่างแท้จริง อีกทั้งใช้เป็นข้อมูลในการปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานและการบริหารจัดการความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรให้มีคุณภาพ เนื่องจากทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพถือเป็นปัจจัยสำคัญในการขับเคลื่อนองค์กรและสร้างสรรค์ประสบการณ์ที่คุ้มค่า (The Rewarding Experience) ตอบสนองความต้องการและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า ตลอดจนผู้ที่เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันส่งผลให้องค์กรสามารถเจริญเติบโตได้อย่างยั่งยืน สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของตัวแบบปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัลกับข้อมูลเชิงประจักษ์
2. เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อ

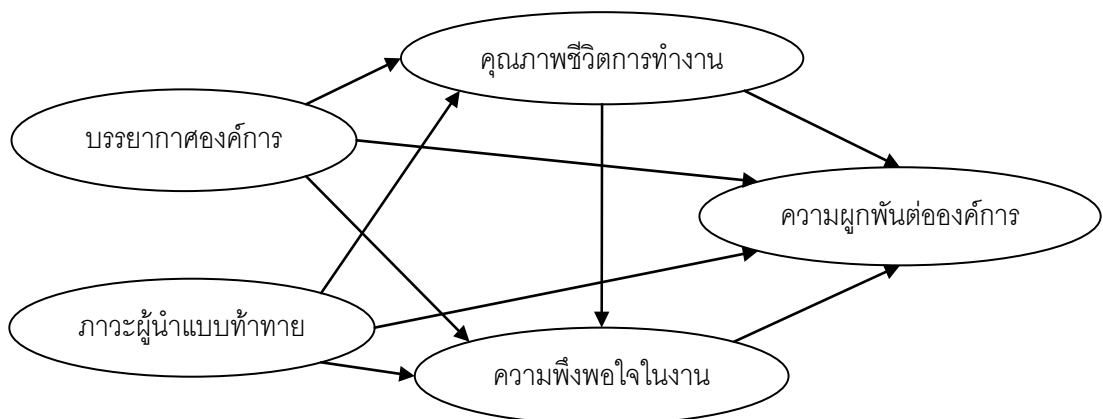
ความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล

วิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการบูรณาการองค์ความรู้จากหลายทฤษฎีร่วมกับการศึกษาผลการวิจัยที่มีการยืนยันแน่ชัดมาก่อน แล้วพัฒนาเป็นตัวแบบโครงสร้างเชิงทฤษฎี (Hypothetical Model) ดังรูปที่ 1 มีการเก็บรวบรวมข้อมูล 2 ประเภท คือ ข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ จะทำการตรวจสอบความสอดคล้องของตัวแบบสมการโครงสร้างความสัมพันธ์ (Structural Equation Modeling: SEM) กับข้อมูลเชิงประจักษ์ หลังจากนั้นทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพื่อนำผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพมาเปรียบเทียบและอธิบายผลร่วมกับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ บุคลากรของธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล ครอบคลุมทั่วทุกภูมิภาคในประเทศไทย จาก 23 ศูนย์การค้า รวมทั้งสิ้น จำนวน 2,521 คน สุ่มตัวอย่างแบบแบ่งเป็น

ชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) ทำการกำหนดขนาดตัวอย่างของแต่ละศูนย์การค้าให้เป็นสัดส่วนกับจำนวนประชากรของแต่ละศูนย์การค้า (Proportion Allocation) แล้วสุ่มตัวอย่างตามรายชื่อบุคลากรในแต่ละศูนย์การค้า รวมผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดจำนวน 381 คน ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในเดือนเมษายน พ.ศ.2558 ด้วยแบบสอบถามซึ่งประกอบด้วย ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม คำถามเป็นแบบเลือกตอบ (Checklist) ตอนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ตอนที่ 3 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจในงานของบุคลากร ตอนที่ 4 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร ตอนที่ 5 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบรรยากาศองค์กร จำนวน 15 ข้อ และภาวะผู้นำแบบทำทนายของผู้บริหาร จำนวน 24 ข้อ โดยแบบสอบถามตอนที่ 2-5 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) การตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถามโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient: α) (Cronbach, 1951) ดังตารางที่ 1

รูปที่ 1 ตัวแบบโครงสร้างเชิงทฤษฎี

ตารางที่ 1 ผลการตรวจสอบความเชื่อมั่นของแบบสอบถาม

ตัวแปร	ความเชื่อมั่น (α)
1. ความผูกพันต่อองค์กร	.861
2. ความพึงพอใจในงาน	.908
3. คุณภาพชีวิตการทำงาน	.894
4. บรรยากาศองค์การ	.886
5. ภาวะผู้นำแบบทำทนาย	.966

นอกจากนั้น ผู้วิจัยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้บริหารที่มีบทบาทในการกำหนดกลยุทธ์ของธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล จำนวน 15 คน ด้วยวิธีการสัมภาษณ์รายบุคคล (Individual Interviews) ในเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2558 โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interviews) ทำการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แล้วทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม และผลการวิเคราะห์เนื้อหาจากการสัมภาษณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 381 คน พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 59.58 มีอายุ 20-29 ปี คิดเป็นร้อยละ 47.77 มีภูมิลำเนาเดิมอยู่จังหวัดเดียวกับที่ตั้งของศูนย์การค้า คิดเป็นร้อยละ 58.53 การศึกษาระดับปริญญาตรี คิดเป็นร้อยละ 59.06 มีตำแหน่งงานเป็นพนักงานทั่วไป คิดเป็นร้อยละ 77.95 และมีประสบการณ์ในการทำงาน 1-5 ปี คิดเป็นร้อยละ 38.06 เมื่อพิจารณาคำตอบแทนเฉลี่ยที่ได้รับ

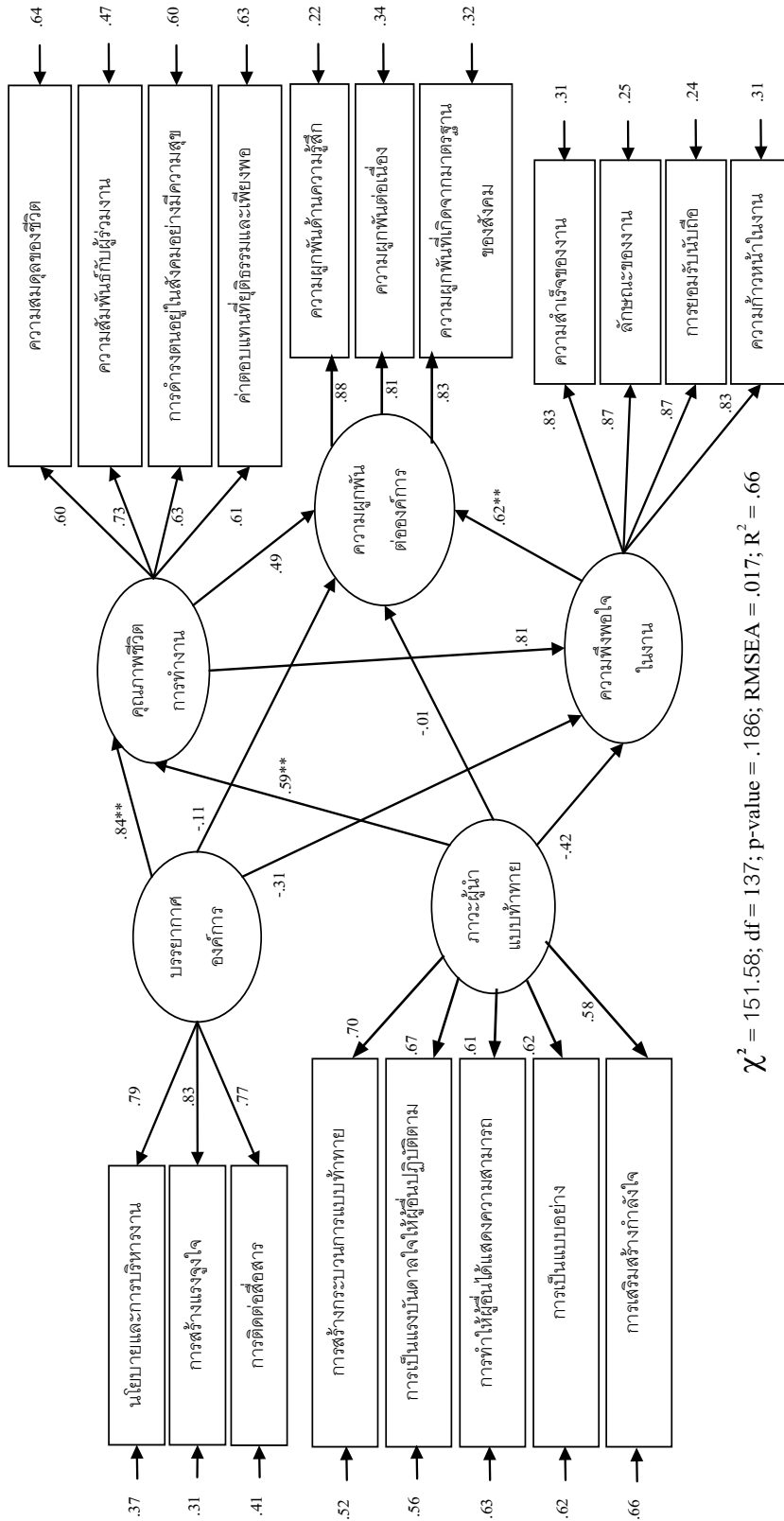
ต่อเดือน พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้ 20,000-24,999 บาท คิดเป็นร้อยละ 43.8

2. ตัวแบบปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล มีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ในระดับดีมาก ดังรูปที่ 2 สำหรับเกณฑ์การตรวจสอบความสอดคล้องของตัวแบบที่กำหนดขึ้นตามหลักสถิติของรูปที่ 2 ปรากฏดังตารางที่ 2

3. บรรยากาศองค์การ และภาวะผู้นำแบบทำทนายของผู้บริหาร มีอิทธิพลทางตรง และมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล โดยส่งอิทธิพลทางอ้อมผ่านคุณภาพชีวิตการทำงานและความพึงพอใจในงาน แสดงว่าปัจจัยบรรยากาศองค์การ ภาวะผู้นำแบบทำทนายของผู้บริหาร คุณภาพชีวิตการทำงาน และความพึงพอใจในงาน สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ได้ร้อยละ 66 ($R^2 = .66$) รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 3

4. คุณภาพชีวิตการทำงาน และภาวะผู้นำแบบทำทนายของผู้บริหาร มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล อย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากตัวแปรคุณภาพชีวิตการทำงานให้ค่าความคลาดเคลื่อน (SE) ที่ค่อนข้างสูง แต่การรับรู้บรรยากาศองค์การ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ทั้งนี้ พบว่าปัจจัยบรรยากาศองค์การ ภาวะผู้นำแบบทำทนายของผู้บริหาร และคุณภาพชีวิตการทำงาน สามารถร่วมกันอธิบายความแปรปรวนของตัวแปรความพึงพอใจในงานได้เพียงร้อยละ 9 ($R^2 = .09$) เท่านั้น รายละเอียดปรากฏดังตารางที่ 3

5. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ พบว่า

$\chi^2 = 151.58$; $df = 137$; $p\text{-value} = .186$; $RMSEA = .017$; $R^2 = .66$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

รูปที่ 2 ตัวแบบปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรภาครัฐกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ได้แก่ คุณภาพชีวิตการทำงาน ความพึงพอใจในงาน บรรยากาศองค์กร และภาวะผู้นำของผู้บริหาร ทั้งนี้ ปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ สอดคล้องกับผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณทุกประเด็น แต่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของบุคลากร พบว่าคุณภาพชีวิตการทำงาน และภาวะผู้นำของผู้บริหารส่งผลต่อความพึงพอใจในงานของบุคลากร แต่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณกลับพบว่า 2 ปัจจัยดังกล่าวไม่มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงานของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล

การอภิปรายผล

จากการวิจัยครั้งนี้ ได้นำประเด็นสำคัญมาอภิปรายผล ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยบรรยากาศ

องค์กร และภาวะผู้นำแบบทำทนายของผู้บริหารมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่งสอดคล้องกับ Sirgy และคณะ (2001) ที่กล่าวว่า สภาพแวดล้อมการทำงาน (Work Environment) ประสิทธิภาพการทำงาน (Job Requirements) พฤติกรรมผู้บริหาร (Supervisory Behavior) และแผนงานช่วยเหลือ (Ancillary Programs) มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน และสอดคล้องกับไพโรพรรณ ไชยสุวรรณ (2555) ที่กล่าวว่า บรรยากาศองค์กรด้านโครงสร้าง มาตรฐาน และการสนับสนุน มีอิทธิพลทางตรงต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน แสดงให้เห็นว่าการที่องค์กรมีนโยบายและการบริหารงานในการเสริมสร้างบรรยากาศองค์กรให้เอื้อต่อการทำงาน ตามทฤษฎีของ Steers และ Porter (1983) และมีการสร้างแรงจูงใจ ตามทฤษฎีของ Stringer (2002) รวมถึงมีการติดต่อสื่อสาร ตามทฤษฎีของ Likert และ Likert (1976) ส่งผลให้บุคลากรมีคุณภาพชีวิตในการทำงานที่ดี ดังเช่น Rusu และ Avasilcai (2014) ได้กล่าวไว้ว่า

ตารางที่ 2 ค่าสถิติความสอดคล้องของตัวแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ

ดัชนีความสอดคล้อง	เกณฑ์ที่ยอมรับได้	ค่าสถิติ	ผลการพิจารณา
χ^2	p-value > .05	p-value = .186	ผ่านเกณฑ์
χ^2/df	< 3.0	1.106	ผ่านเกณฑ์
RMSEA	< .08	.017	ผ่านเกณฑ์
RMR	< .05	.028	ผ่านเกณฑ์
GFI	> .90	.96	ผ่านเกณฑ์
AGFI	> .90	.94	ผ่านเกณฑ์
NNFI	> .90	1.00	ผ่านเกณฑ์
CFI	> .90	1.00	ผ่านเกณฑ์

บรรยากาศองค์การมีความสัมพันธ์กับแรงจูงใจของบุคลากร ที่มีบทบาทสำคัญต่อการบรรลุประสิทธิผลสูงสุดขององค์การ ดังนั้น สภาพแวดล้อมที่สร้างแรงจูงใจในองค์การ ขึ้นอยู่กับความสามารถของ 2. ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้บรรยากาศองค์การของบุคลากรมีอิทธิพลรวมต่อความพึงพอใจในงาน ซึ่งสอดคล้องกับบำรุง สาริบุตร (2555)

ตารางที่ 3 ค่าสัมประสิทธิ์อิทธิพลของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรธุรกิจ ศูนย์การค้าเซ็นทรัล

ปัจจัยที่มีอิทธิพล	ตัวแปรภายใน									
	คุณภาพชีวิตการทำงาน			ความพึงพอใจในงาน			ความผูกพันต่อองค์กร			
	ทางตรง	ทางอ้อม	รวม	ทางตรง	ทางอ้อม	รวม	ทางตรง	ทางอ้อม	รวม	
บรรยากาศองค์การ	γ	.84**	--	.84**	-.31	.68	.37**	-.11	.65*	.54**
	SE	.07	--	.07	.44	.44	.06	.26	.27	.05
	t	11.99	--	11.99	.70	1.53	6.47	-4.2	2.38	9.98
ภาวะผู้นำแบบทาทาย	γ	.59**	--	.59**	-.42	.48	.06	-.01	.33	.32**
	SE	.06	--	.06	.31	.31	.06	.18	.19	.05
	t	10.46	--	10.46	1.36	1.54	1.09	-.06	1.75	6.10
คุณภาพชีวิตการทำงาน	β	--	--	--	.81	--	.81	.49	.50	.99*
	SE	--	--	--	.53	--	.53	.31	.35	.53
	t	--	--	--	1.52	--	1.52	1.57	1.44	1.89
ความพึงพอใจในงาน	β	--	--	--	--	--	--	.62**	--	.62**
	SE	--	--	--	--	--	--	.06	--	.06
	t	--	--	--	--	--	--	11.24	--	11.24
R ²			1.00			.09			.66	

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ที่กล่าวว่าบรรยาการองค์การมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกและมีอิทธิพลทางอ้อมต่อความผูกพันต่อองค์การ โดยส่งผ่านความพึงพอใจในงาน และสอดคล้องกับ Jou และคณะ (2013) ที่กล่าวว่า สิ่งแวดล้อมในการทำงาน มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงาน ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับ Pan (2015) ที่กล่าวว่า ปัจจัยสำคัญที่มีประสิทธิภาพในการสร้างความพึงพอใจในงานของบุคลากร ได้แก่ การประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม วัสดุอุปกรณ์ที่เอื้ออำนวยต่อความสะดวกในการทำงาน และการดูแลสุขภาพและความปลอดภัยของบุคลากรในที่ทำงาน ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามทฤษฎีของสมยศ นาวิการ (2544) ที่กล่าวว่าองค์ประกอบของบรรยาการองค์การ มีอิทธิพลต่อความพึงพอใจในงาน และสอดคล้องกับแนวคิดของเนตร์พัฒนา ยาวีราช (2553) ที่กล่าวว่าความมุ่งมั่นของบุคลากรในองค์การ มีความสำคัญต่อระดับความพึงพอใจในงาน

3. ผลการวิจัยพบว่าความพึงพอใจในงานของบุคลากรมีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความผูกพันต่อองค์การ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ซึ่งสอดคล้องกับเอื้ออัมพร ทิพย์ทิพย์พร (2554) ที่กล่าวว่าความพึงพอใจในงานมีอิทธิพลทางตรงต่อความยึดมั่นผูกพันของบุคลากรมากที่สุด และสอดคล้องกับ Velickovic และคณะ (2014) ที่กล่าวว่าความพึงพอใจในงาน 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ความคาดหวังจากบทบาทผู้นำ (Leader Role Expectation) ความพึงพอใจภายนอกงาน (Extrinsic Job Satisfaction) และความพึงพอใจภายในงาน (Intrinsic Job Satisfaction) มีอิทธิพลทางตรงต่อความผูกพันต่อองค์การ ซึ่งผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามแนวคิดของ Steers (1991) ที่กล่าวว่าลักษณะงานที่ปฏิบัติ 5 ลักษณะ ได้แก่ ความอิสระในงาน ความหลากหลายในงาน ความประจักษ์ในงาน ข้อมูล

ย้อนกลับของงาน (Feedback) และงานที่มีโอกาสได้สังสรรค์กับผู้อื่น ถือเป็นปัจจัยที่กำหนดความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร

4. ผลการวิจัยพบว่า การรับรู้บรรยาการองค์การ ภาวะผู้นำแบบทำทนายของผู้บริหาร และคุณภาพชีวิตการทำงาน มีอิทธิพลรวมต่อความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร ซึ่งสอดคล้องกับ อโนทัย ประสาน (2553) ที่กล่าวว่า การตอบสนองทางพฤติกรรมต่อการเปลี่ยนแปลง มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกและทางอ้อมต่อความผูกพันของบุคลากรต่อการเปลี่ยนแปลง โดยส่งผ่านเงื่อนไขภายในองค์การ และสอดคล้องกับวรเดช ช้างแก้ว (2556) ที่กล่าวว่าแรงจูงใจในงานที่กระตุ้นให้บุคลากรมีพฤติกรรมที่ทำให้เป้าหมายขององค์การบรรลุความสำเร็จ มีอิทธิพลทางตรงเชิงบวกต่อความผูกพันในงาน อีกทั้งแรงจูงใจในงานมีอิทธิพลทางอ้อมต่อประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากร โดยส่งผ่านความผูกพันในงาน ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับ Louis (1998) ที่กล่าวว่าคุณภาพชีวิตการทำงาน มีความสัมพันธ์ในระดับสูงกับความผูกพันต่อองค์การ ผลการวิจัยในครั้งนี้เป็นไปตามทฤษฎีความคาดหวังของ Vroom (1970) ที่กล่าวว่าความผูกพันต่อองค์การของบุคลากร จะเกิดขึ้นได้เมื่อองค์การเลือกใช้แรงจูงใจที่แตกต่างกันไปตามลักษณะส่วนบุคคล และตามสถานการณ์อย่างเหมาะสม สร้างเป้าหมายในการปฏิบัติงานที่ชัดเจน ทำให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถและเป็นไปตามทฤษฎีความเสมอภาคของ อะดัม (Adam Equity Theory) (สุพานิ สฤษฏ์วานิช, 2549) ที่กล่าวว่าความผูกพันต่อองค์การของบุคลากรจะเกิดขึ้นได้เมื่อบุคลากรรู้สึกหรือรับรู้ได้ว่าตนได้รับความยุติธรรมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนได้รับจากองค์การ รวมทั้ง

การได้รับสิ่งตอบแทนที่เหมาะสมเมื่อเปรียบเทียบกับผู้ร่วมงาน

บทสรุป

จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัลมากที่สุด ได้แก่ คุณภาพชีวิตการทำงานของบุคลากร ดังนั้น หากองค์กรต้องการที่จะส่งเสริมความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากร ควรจะต้องรักษานโยบายเกี่ยวกับการพัฒนาทรัพยากรบุคคล และคงไว้ซึ่งสิทธิประโยชน์ของบุคลากร เช่น สวัสดิการเกี่ยวกับค่าล่วงเวลาที่เหมาะสมหรือการรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของบุคลากร เพื่อให้บุคลากรมีความรู้สึกอบอุ่นใจในการทำงาน และรับรู้ถึงความยุติธรรมในการปฏิบัติงาน รวมทั้งองค์กรควรมีระบบการปฏิบัติงานที่ยืดหยุ่น และควรคำนึงถึงปริมาณงานให้มีความเหมาะสมกับบุคลากร เพื่อให้การทำงานไม่เป็นอุปสรรคต่อการดำเนินชีวิตของบุคลากร ส่วนปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล ได้แก่ ความพึงพอใจในงานของบุคลากร ดังนั้น องค์กรควรจะให้ความสำคัญกับความรู้สึกที่ดีต่อการปฏิบัติงานตามภาระหน้าที่ของบุคลากรที่ส่งผลต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การที่บุคลากรจะมีความพึงพอใจในงานได้นั้น ผู้บริหารควรมีการกล่าวชมทั้งโดยส่วนตัวและในที่ประชุมเมื่อบุคลากรทำงานได้เสร็จสิ้นและประสบผลสำเร็จ

สำหรับการคัดสรรบุคลากรเข้ามาทำงานในองค์กรนั้น ฝ่ายบริหารทรัพยากรบุคคลควรจะต้องคำนึงถึงคุณสมบัติด้านความรู้ความสามารถของบุคลากรให้มีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับงานที่ทำ มี

การมอบหมายงานที่ตรงกับความต้องการของบุคลากร และควรจะมีมอบหมายงานที่ท้าทายความสามารถให้กับบุคลากร มอบหมายงานที่ต้องใช้ความรู้ความสามารถและการแก้ปัญหาในระดับที่สูงเพื่อป้องกันความเบื่อหน่ายในงานที่ทำ ผู้บริหารควรจะมีการสร้างกำลังใจในการทำงานให้กับบุคลากร โดยการให้ความเชื่อถือและยอมรับในความสามารถที่จะปฏิบัติงานได้สำเร็จของบุคลากร และยอมรับในความสามารถของบุคลากรว่าสามารถที่จะทำงานที่ยากได้ นอกจากนี้ ผู้บริหารควรสร้างความไว้วางใจให้เกิดขึ้นในกลุ่มบุคลากร ในการปรึกษาปัญหาต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเกี่ยวกับงานหรือปัญหาชีวิตส่วนตัว และที่สำคัญองค์กรควรมีการส่งเสริมให้บุคลากรได้รับโอกาสในการฝึกอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาศักยภาพในการปฏิบัติงาน สนับสนุนให้บุคลากรได้ศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น รวมทั้งสนับสนุนให้บุคลากรมีความก้าวหน้าในตำแหน่งหน้าที่การงาน

นอกจากนั้น ยังพบว่าบรรยากาศองค์การมีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรธุรกิจศูนย์การค้าเซ็นทรัล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ดังนั้น องค์กรควรมีการกำหนดนโยบายหรือการวางแผนเชิงกลยุทธ์เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมในการทำงานของบุคลากร โดยอาจทำการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกองค์การ การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค (SWOT) เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายการบริหารงานที่ชัดเจนขององค์การ และสามารถปฏิบัติได้ รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ได้บังคับบัญชาในการกำหนดควิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายขององค์การ เพื่อรักษาระดับความผูกพันต่อองค์กรของบุคลากรไม่ให้ลดน้อยลงไป

เอกสารอ้างอิง

- เซ็นทรัลพัฒนา. 2556. CPN รายงานประจำปี 2555. กรุงเทพฯ: เซ็นทรัลพัฒนา จำกัด (มหาชน).
- เนตร์พัฒนา ยาวีราช. 2553. การจัดการสมัยใหม่. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ทริปเพิ้ลกรุ๊ป.
- บำรุง สาริบุตร. 2555. ปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นองค์การสุขภาวะของพนักงานในวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม. คุญฉินพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาศาสตร์พยาบาลมนุษย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ไพพรรณ ไชยสุวรรณ. 2555. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ไพโรจน์ รัตนชูวงศ์. 2555. ปัจจัยเชิงสาเหตุของความรู้ถึงการมองโลกในแง่ดีทางวิชาการที่ส่งผลต่อความผูกพันต่อวิชาชีพ และประสิทธิผลการสอนของครูโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดภาคเหนือตอนบน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- บุษกร ไกยวรรณ. 2556. การวิเคราะห์สถิติหลายตัวแปรสำหรับงานวิจัย. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุษพา ทองช่วง. 2556. รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันของพนักงานสหกรณ์กับสหกรณ์การเกษตร ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. วารสารสำนักหอสมุดมหาวิทยาลัยทักษิณ 2(2): 43-59.
- วรเดช ช้างแก้ว. 2556. โมเดลสมการโครงสร้างพหุระดับประสิทธิผลการทำงานของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.). คุญฉินพนธ์ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัย วัดผลและสถิติการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สมยศ นาวิก. 2544. การบริหาร. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: บรรณกิจ 1991.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๑ พ.ศ. ๒๕๕๕-๒๕๕๙. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี.
- สุพานิ สฤษฏ์วานิช. 2549. พฤติกรรมองค์กรสมัยใหม่: แนวคิดและทฤษฎี. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อโนทัย ประสาน. 2553. ปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีอิทธิพลต่อความผูกพันต่อการเปลี่ยนแปลงของครูมัธยมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เอื้ออัมพร ทิพย์ทิมพร. 2554. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความยึดมั่นผูกพันของครูในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร. วารสารการบริหารและพัฒนา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 3(3): 63-80.
- Cronbach, J. L. 1951. Coefficient alpha and the internal structure of tests. Psychometrika 16(3): 297-334.
- Heneman, G. H., and Milanowski, A. T. 2011. Assessing human resource practices alignment: a case

- study. *Human Resource Management* 50(1): 45-64.
- Jewell, N. L. 1998. *Contemporary industrial/ organizational psychology*. 3rd ed. California: Brooks/Cole.
- Jiang, K., Lepak, P. D., Hu, J., and Baer, C. J. 2012. How does human resource management influence organizational outcomes? a meta-analytic investigation of mediating mechanisms. *Academy of Management Journal* 55(6): 1264-1294.
- Jou, R., Kuo, C., and Tang, M. 2013. A study of job stress and turnover tendency among air traffic controllers: the mediating effects of job satisfaction. *Transportation Research Part E: Logistics and Transportation Review* 57: 95-104.
- Kandasamy, I., and Ancheri, S. 2009. Hotel employees' expectations of QWL: A qualitative study. *International Journal of Hospitality Management* 28(3): 328-337.
- Kashani, H. F. 2012. A review on relationship between quality of work life and organizational citizenship behavior (case study: an Iranian company). *Journal of Basic and Applied Scientific Research* 2(9): 9523-9531.
- Koonmee, K., Singhapakdi, A., Virakul, B., and Lee, D. 2010. Ethics institutionalization, quality of work life, and employee job-related outcomes: a survey of human resource managers in Thailand. *Journal of Business Research* 63(1): 20-26.
- Layer, K. J., Karwowski, W., and Furr, A. 2009. The effect of cognitive demands and perceived quality of work life on human performance in manufacturing environments. *International Journal of Industrial Ergonomics* 39: 413-421.
- Lee, C., and Way, K. 2010. Individual employment characteristics of hotel employees that play a role in employee satisfaction and work retention. *International Journal of Hospitality Management* 29: 344-353.
- Likert, R., and Likert, J. 1976. *New way and managing conflict*. New York: McGraw-Hill.
- Louis, S. K. 1998. Effects of teacher quality of work life in secondary schools on commitment and sense of efficacy. *School effectiveness and school improvement: an international. Journal of Research, Policy and Practice* 9(1): 1-27.
- Pan, C. F. 2015. Practical application of importance-performance analysis in determining critical job satisfaction factors of a tourist hotel. *Tourism Management* 46: 84-91.
- Rusu, G., and Avasilcai, S. 2014. Linking human resources motivation to organizational climate. *Procedia-Social and Behavioral Sciences* 124: 51-58.
- Sirgy, J. M., Efraty, D., Siegel, P., and Lee, D. 2001. A new measure of quality of work life (QWL) based on need satisfaction and spillover theories. *Social Indicators Research* 55: 241-302.
- Steers, M. R. 1991. *Introduction to organization behavior*. 4th ed. New York: Harper Collins.

- Steers, M. R., and Porter, W. L. 1983. Motivation and work behavior. 3rd ed. New York: McGraw-Hill.
- Stringer, R. A. 2002. Leadership and organizational climate. New Jersey: Prentice-Hall.
- Velickovic, M. V., Visnjic, A., Jovic, S., Radulovic, O., Sargic, C., MPharm, M. J., and Mladenovic, J. 2014. Organizational commitment and job satisfaction among nurses in serbia: a factor analysis. Nursing Outlook 1-12. DOI: 10.1016/j.outlook.2014.05.003.
- Vroom, H. V. 1970. Industrial social psychology in vroom: V. H. London: Management and Motivation Penguin Baltimore MD.
- Yeh, Y. P. 2014. Exploring the impacts of employee advocacy on job satisfaction and organizational commitment: case of Taiwanese airlines. Journal of Air Transport Management 36: 94-100.

กระบวนการและเส้นทางพาณิชย์น้ำมันเถื่อนข้ามชาติในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ไทย-มาเลเซีย

Procedure and Trade Route of Illegal Transnational Petrol Smuggling in Thai and Malaysian Border Customhouses

นุกูล ชื่นฟัก^{1*}

Nukool Chinfuk

Abstract

The objective of this study was to investigate the trade route of illegal transnational petrol smuggling in Thai and Malaysian border customhouses, including business procedures moving petrol from Malaysia to Thailand. This study classified the customhouses in the area of Songkhla and Satun Province, such as Sadao, Padangbesa, Banphakob, and Wangprajan. In addition, the data of this study was collected from in-depth interviews and focus group discussions with 27 government officer and 20 stakeholders. The results found that 1) the Negara Perlis-Padangbesa route had more than 1,000,000 liters per day smuggled, 2) the Sugai Petani - Sadao route had more than 2,000,000 liters per day smuggled, 3) the Perlis-Wangprachan route had more than 500,000 liters per day smuggled, and 4) the Betong-Banphakob route had more than 200,000 liters per day smuggled. The study of the business procedure from petrol smuggling origin to its destination had the consumers in 14 southern Thai provinces. The state lost an annual revenue of 4 billion baht. Losing an annual revenue of 4 billion baht, the state should have guidelines to protect and suppress illegal petrol transition for the future.

Keywords: *illegal transnational petrol, trade routes, southern Thai border customhouses*

¹ สาขาการเมืองการปกครอง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: nukool@hu.ac.th)

รับบทความวันที่ 16 กุมภาพันธ์ 2558 รับลงตีพิมพ์วันที่ 28 เมษายน 2558

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเส้นทางพาณิชย์การลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนข้ามชาติในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ไทย-มาเลเซีย ตลอดจนกระบวนการธุรกิจจากประเทศมาเลเซียสู่ประเทศไทย โดยศึกษาด้านศุลกากรเขตพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล ได้แก่ ด้านสะเดา ด้านปาดังเบซาร์ ด้านบ้านประกอบ และด้านวังประจัน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่ม ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่รัฐ 27 คน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย 20 คน ผลการศึกษาพบว่า 1) เนเกอราเปอร์ลิส - ด้านปาดังเบซาร์ ลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนไม่ต่ำกว่าวันละ 1,000,000 ลิตร 2) สุไหงปัตตานี - ด้านสะเดา ลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนไม่ต่ำกว่าวันละ 2,000,000 ลิตร 3) เปอร์ลิส - ด้านวังประจัน ลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนไม่ต่ำกว่าวันละ 500,000 ลิตร และ 4) เบตง - ด้านบ้านประกอบ มีการลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนไม่ต่ำกว่าวันละ 200,000 ลิตร เมื่อศึกษากระบวนการธุรกิจน้ำมันเถื่อนข้ามชาติตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทางคือ ผู้บริโภคใน 14 จังหวัดภาคใต้ ทำให้รัฐสูญเสียรายได้ปีละ 4 หมื่นล้านบาท ซึ่งนำไปสู่แนวทางในการป้องกันและปราบปรามน้ำมันเถื่อนข้ามชาติต่อไป

คำสำคัญ: น้ำมันเถื่อนข้ามชาติ, เส้นทางพาณิชย์, ด่านชายแดนภาคใต้

บทนำ

สถานการณ์ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงภายในประเทศมีการปรับตัวขึ้น-ลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้เนื่องจากราคาน้ำมันตลาดโลกลดลงอย่างต่อเนื่องจนต่ำกว่า 50 เหรียญดอลลาร์สหรัฐต่อบาร์เรล ส่งผลให้ราคาน้ำมันในประเทศไทยปรับลดลงถึง 4 ครั้งจากการสำรวจข้อมูลราคาขายปลีกน้ำมันเชื้อเพลิงของประเทศไทย ณ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2558 (สำนักงานนโยบายปิโตรเลียมและปิโตรเคมี, 2558) น้ำมันเบนซิน 95 ราคาลิตรละ 34.46 บาท น้ำมันเบนซินแก๊สโซฮอล์ 95 ราคาลิตรละ 27.90 บาท น้ำมันเบนซินแก๊สโซฮอล์ 91 ราคาลิตรละ 26.58 บาท ขณะที่ราคาน้ำมันเชื้อเพลิงในประเทศมาเลเซีย น้ำมันเบนซิน 97 ราคาลิตรละ 24.00 บาท น้ำมันเบนซิน 95 ราคาลิตรละ 18.00 บาท เมื่อเปรียบเทียบทางด้านราคาแล้วเห็นได้ว่ามีราคาแตกต่างกันลิตรละ 10.46 บาท และ 9.90 บาท ตามลำดับ จากเหตุปัจจัยทางด้านราคาที่แตกต่างกัน และพื้นที่ที่ใกล้กัน จึงเป็นเหตุจูงใจให้เกิดการลักลอบขนน้ำมันเชื้อเพลิง

จากประเทศมาเลเซียเข้ามาในประเทศไทย ทำให้รัฐสูญเสียรายได้จากการหลีกเลี่ยงภาษี ปัญหาการกระทำผิดดังกล่าว Sutherland (1961) เรียกว่าปัญหา “น้ำมันเถื่อนข้ามชาติ” ซึ่งถือเป็นปัญหาอาชญากรรมทางเศรษฐกิจระดับชาติก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศปีละหลายพันล้านบาท ประเทศไทยเป็นประเทศที่ต้องพึ่งพาพลังงานนำเข้าอย่างมากในแต่ละปี โดยเฉพาะพลังงานจากน้ำมันในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ เป็นจำนวนมากเช่น การขนส่ง การผลิตในอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว เป็นต้น และจะเพิ่มมากขึ้นหากในปีนั้น ๆ มีการขยายตัวทางเศรษฐกิจสูงขึ้น

ด้านศุลกากรในพื้นที่จังหวัดสงขลาและสตูล ถือเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการดำเนินการจัดเก็บภาษีอากร การควบคุม การตรวจปล่อยสินค้าเป็นศูนย์กลางในการอำนวยความสะดวกด้านพิธีการนำเข้าและส่งออกสำหรับของเข้าออกจากเขตพื้นที่พัฒนาร่วมไทย-

มาเลเซีย รวมทั้งป้องกันและปราบปรามการหลีกเลียงและการลักลอบหนีศุลกากร ซึ่งในแต่ละวันมีน้ำมันเถื่อน ถูกนำเข้ามาจากประเทศมาเลเซีย ทางบก 80 เปอร์เซ็นต์ ผ่านช่องทางศุลกากร มีการเข้า-ออก วันละ 4-5 เที่ยว ซึ่งเส้นทางทางบกที่มีการลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนมี 4 เส้นทางด้วยกัน ซึ่งนำเข้าด้วยยานพาหนะที่เป็นรถยนต์มากที่สุดเพราะเป็นเส้นทางที่เปิดเผยต้องผ่านด่านศุลกากรพรมแดนไทย-มาเลเซีย ไม่ว่าจะเป็นด่านปาดังเบซาร์ ด่านสะเตา ด่านบ้านประกอบ และด่านวังประจัน ซึ่งเป็นการนำเข้าน้ำมันเถื่อนจากประเทศมาเลเซีย ไม่ต่ำกว่าวันละ 500,000 ลิตร (เดลินิวส์, 2557) ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเส้นทางพาณิชย์น้ำมันเถื่อนข้ามชาตินำเข้าในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ไทย-มาเลเซีย ที่ผู้ลักลอบนำเข้าว่ามีเส้นทางใดบ้าง และนำเข้ามา มีจำนวนมากน้อยเท่าใดในแต่ละเส้นทาง

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาเส้นทางพาณิชย์น้ำมันเถื่อนข้ามชาตินำเข้าในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ไทย-มาเลเซีย
2. เพื่อศึกษากระบวนการธุรกิจน้ำมันเถื่อนข้ามชาติจากประเทศมาเลเซียสู่ประเทศไทย

วิธีการวิจัย

วิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กำหนดขอบเขตพื้นที่การวิจัยการค้าน้ำมันเถื่อนบริเวณด่านศุลกากรเขตพื้นที่จังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล จำนวน 4 ด่าน ประกอบด้วย ด่านตรวจคนเข้าเมืองสะเตา ด่านตรวจคนเข้าเมืองปาดังเบซาร์ และด่านตรวจคนเข้าเมืองบ้านประกอบ จังหวัดสงขลา ด่านตรวจคนเข้าเมืองวังประจัน จังหวัดสตูล โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 2 กลุ่ม ดังนี้ (1) กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและปราบปราม

น้ำมันเถื่อนข้ามชาติในจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มแบบกระจายต่อเนื่อง (Snowball Sampling) จำนวน 27 คน ประกอบด้วย นายอำเภอ หรือปลัดอำเภอ หรือเจ้าหน้าที่ปกครอง เจ้าหน้าที่ตำรวจชั้นสัญญาบัตร เจ้าหน้าที่ศุลกากร และเจ้าหน้าที่สรรพสามิต (2) กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่เกี่ยวข้องกับน้ำมันเถื่อนข้ามชาติในจังหวัดสงขลาและสตูล เลือกกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) จำนวน 20 คน ประกอบด้วย ผู้ค้าน้ำมันและผู้บริโภค วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interviews) และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion)

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ผลการวิจัยเกี่ยวกับสถานการณ์ให้ข้อมูลของผู้ให้สัมภาษณ์และผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ จำนวน 27 คน ข้อมูลส่วนบุคคลสามารถจำแนกได้ดังนี้ ตำแหน่งนายอำเภอ 2 คน ปลัดอำเภอ 1 คน เจ้าหน้าที่ตำรวจ ชั้นสัญญาบัตร จำนวน 8 คน หน่วยงานป้องกันและปราบปรามเจ้าหน้าที่ศุลกากร ส่วนงานปราบปรามจำนวน 8 คนเจ้าหน้าที่สรรพสามิต ส่วนงานปราบปรามจำนวน 8 คน ซึ่งทั้งหมดมีระยะเวลาการปฏิบัติงานมากกว่า 5 ปีขึ้นไป การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่มของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม จำนวน 20 คน ข้อมูลส่วนบุคคลสามารถจำแนกได้ดังนี้ ผู้ค้าน้ำมันในพื้นที่จังหวัดสงขลา จำนวน 5 คน ผู้บริโภคในพื้นที่จังหวัดสงขลาจำนวน 5 คน และผู้ค้าน้ำมันในพื้นที่จังหวัดสตูล จำนวน 5 คน ผู้บริโภคในพื้นที่จังหวัด

สตูล จำนวน 5 คน

2. เส้นทางพาณิชย์เพื่อลักลอบนำเข้าน้ำมัน เถื่อนจากประเทศมาเลเซียมาสู่ประเทศไทย

จากผลการวิจัยพบว่า เส้นทางพาณิชย์ที่ผู้ค้าน้ำมันเถื่อนรายย่อยส่วนใหญ่ลักลอบนำเข้าน้ำมัน เป็นเส้นทางทางบกที่มีอาณาเขตติดต่อกับประเทศมาเลเซียมี 4 เส้นทางหลัก โดยผู้ลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนจะขนผ่านด่านศุลกากรทั้ง 4 ด่านที่ตั้งอยู่ในจังหวัดสงขลาและจังหวัดสตูล ดังนี้

เส้นทางที่ 1 เนเกอรา เปอร์ลิส - ด่านปาดังเบซาร์ มีปั๊มน้ำมันที่ผู้ให้บริการคนไทยมาเติมน้ำมันมากที่สุด ซึ่งมีระยะทางห่างจากด่านปาดังเบซาร์ 0-0.7 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งปั๊มน้ำมันเปโตรนาส และ 0-1.5 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งปั๊มน้ำมันบีพี โดยการลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนจากประเทศมาเลเซียทางบกผ่านช่องทางศุลกากรที่ด่านปาดังเบซาร์ จังหวัดสงขลา ไม่ต่ำกว่าวันละ 1,000,000 ลิตร

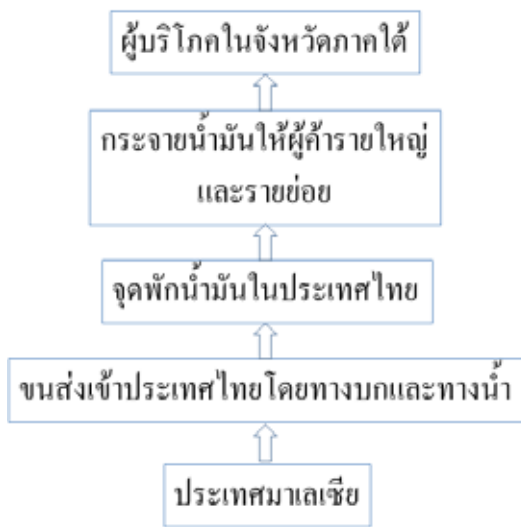
เส้นทางที่ 2 สุโหงปัตตานี - อลอสตาร์ - ด่านศุลกากรสะเดา มีปั๊มน้ำมันที่ผู้ให้บริการคนไทยมาเติมน้ำมันมากที่สุด ซึ่งมีระยะทางห่างจากด่านศุลกากรสะเดา 0-3.1 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งปั๊มน้ำมันเอชพี บีโตรเลียม และ 0-4.3 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งปั๊มน้ำมันเปโตรนาส ซึ่งน้ำมันเถื่อนที่ถูกลักลอบนำเข้ามาจากประเทศมาเลเซีย ทางบกผ่านช่องทางศุลกากรที่ด่านศุลกากรสะเดา จังหวัดสงขลา ไม่ต่ำกว่าวันละ 2,000,000 ลิตร

เส้นทางที่ 3 เส้นทางจาก เปอร์ลิส - ด่านวังประจัน มีปั๊มน้ำมันที่ผู้ให้บริการคนไทยมาเติมน้ำมันมากที่สุด ซึ่งมีระยะทางห่างจากด่านวังประจัน 0-2 กิโลเมตร เป็นปั๊มน้ำมันเปโตรนาส ทั้งนี้ น้ำมันเถื่อนที่ผ่านช่องทางด่านวังประจัน จังหวัดสตูล จะนำมาเก็บไว้ในโกดังแนวชายแดนบ้านวังประจัน ไม่ต่ำกว่าวันละ 500,000 ลิตร

เส้นทางที่ 4 เส้นทางจาก ด่านเบตง - ด่านบ้านประกอบ มีปั๊มน้ำมันที่ผู้ให้บริการคนไทยมาเติมน้ำมันมากที่สุด ซึ่งมีระยะทางห่างจากด่านบ้านประกอบ 0-20 กิโลเมตร เป็นปั๊มน้ำมันบีพี ปั๊มน้ำมันนี้อยู่ใกล้ด่านบ้านประกอบมากที่สุดและมีเพียงแห่งเดียว โดยในแต่ละวันมีจำนวนน้ำมันเถื่อนที่ลักลอบนำเข้ามาจากประเทศมาเลเซีย ทางบกผ่านช่องทางศุลกากรบ้านประกอบที่ ตำบลประกอบ อำเภอนาทวี จังหวัดสงขลา ไม่ต่ำกว่าวันละ 200,000 ลิตร

3. กระบวนการธุรกิจน้ำมันเถื่อนข้ามชาติ จากประเทศมาเลเซียสู่ประเทศไทย

จากผลการวิจัยพบว่า กระบวนการลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนเพื่อธุรกิจ (รูปที่ 1) มีการรับน้ำมันมาจากประเทศมาเลเซีย ถ้าเป็นทางบกมีการเติมตามปั๊มน้ำมันต่าง ๆ ที่ติดกับพื้นที่ด่านชายแดนไทย-มาเลเซีย โดยใช้รถดัดแปลงถึงน้ำมัน ถ้าเป็นทางน้ำนำเข้ามาจากรัฐกลันตัน ประเทศมาเลเซีย โดยใช้เรือประมงดัดแปลงเข้ามาในอ่าวไทยใกล้ทะเลสาบสงขลา จากนั้นนำน้ำมันที่นำเข้ามาไปไว้ที่จุดพักน้ำมัน ไม่ว่าจะเป็นป่าละเมาะใกล้ด่านชายแดนหรือทำเทียมเรือต่าง ๆ เพื่อรอกระจายน้ำมันให้กับเครือข่ายของผู้ค้าน้ำมันเถื่อน ซึ่งมีทั้งผู้ค้าน้ำมันเถื่อนรายใหญ่และรายย่อย ผู้ค้าน้ำมันเถื่อนรายใหญ่เป็นผู้ประกอบกิจการค้าขายระหว่างประเทศตามแนวชายแดนหรือเปิดกิจการบังหน้าเพื่อความสะดวกในการนำเข้าและส่งออกสินค้า โดยใช้เอกสารใบกำกับสินค้าปลอม ทั้งนี้ ผู้ค้าน้ำมันเถื่อนจะลักลอบขนน้ำมันเถื่อนเข้ามาทางทะเลเป็นส่วนใหญ่ซึ่งทำให้การขนแต่ละครั้งมีปริมาณมาก ส่วนผู้ค้าน้ำมันเถื่อนรายย่อยเป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปที่ลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนผ่านด่านศุลกากรในแต่ละคราวไม่มากตั้งแต่ 50-3,000 ลิตร วันละ 4-5 เที่ยว จากนั้นผู้ค้าน้ำมัน

รูปที่ 1 กระบวนการลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนเพื่อธุรกิจ

จำหน่ายน้ำมันให้กับผู้บริโภคในจังหวัดภาคใต้ ซึ่งเป็นปลายทางน้ำมัน ได้แก่ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี ทั้งนี้ ปริมาณการค้าน้ำมันเถื่อนจากทุกช่องทางไม่ว่าจะเป็นทางบกและทางน้ำ มีประมาณ 100-150 ล้านลิตรต่อเดือน คิดมูลค่าเป็นเงินไทยประมาณ 2,000-3,000 ล้านบาท เมื่อประมาณการการสูญเสียรายได้ของรัฐบาลจากการลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนข้ามชาติปีละเกือบ 4 หมื่นล้านบาทต่อปี

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของจุฬาลักษณ์ พัฒนศักดิ์กัญญา และวิเชียร สีดำ(2554) ซึ่งได้กล่าวว่า การลักลอบค้าน้ำมันเถื่อนนั้นมีมาช้านาน ทั้งนี้ สืบเนื่องมาจากลักษณะภูมิประเทศเอื้ออำนวย โดยเฉพาะบริเวณที่มีอาณาเขตติดกับประเทศเพื่อนบ้านทั้งทางบกและทางทะเล จึงทำให้เกิดกระบวนการค้าน้ำมันเถื่อน

ข้ามชาติ สามารถกระทำได้สะดวกขึ้น นอกจากนี้ยังมีการพัฒนารูปแบบการลักลอบค้าน้ำมันเถื่อนอย่างต่อเนื่องเพื่อหลีกเลี่ยงการจับกุมของเจ้าหน้าที่รัฐ ซึ่งจากผลการศึกษาพบว่า กระบวนการค้าน้ำมันเถื่อนข้ามชาติเป็นขบวนการใหญ่ มีรูปแบบการทำงานที่หลากหลาย ลักษณะการขนแบบกองทัพนวด การขนน้ำมันผ่านแดนจากประเทศมาเลเซีย โดยวิธีตัดแปลงรถยนต์ถังและรถยนต์กระบะเป็นที่เก็บถือน้ำมันเพื่อปิดบังอำพราง แม้กระทั่งการลักลอบขนน้ำมันโดยการสำแดงเท็จในใบกำกับสินค้านำเข้า นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับข้อมูลของงานปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิง (2552) ได้กล่าวถึงลักษณะการกระทำความผิดเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิงในเรื่องของการลักลอบนำน้ำมันเชื้อเพลิงเข้าประเทศ การลักลอบจำหน่ายน้ำมันเชื้อเพลิงจากเรือขนส่ง-อุปกรณ์ ส่งออกน้ำมันเชื้อเพลิงไปยังต่างประเทศ โดยลักลอบหนีอาณัติของรัฐ และการขนน้ำมันผ่านแดน อย่างไรก็ตาม เมื่อศึกษาเส้นทางพาณิชย์น้ำมันเถื่อนข้ามชาติในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ไทย-มาเลเซีย ซึ่งสามารถนำผลจากการวิจัยมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำแผน กำหนดมาตรการควบคุมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานและนำไปสู่แนวทางในการป้องกันและปราบปรามน้ำมันเถื่อนข้ามชาติต่อไป

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเส้นทางพาณิชย์และกระบวนการธุรกิจเพื่อการลักลอบนำเข้าน้ำมันเถื่อนข้ามชาติในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ไทย-มาเลเซีย สรุปได้ว่า ผู้ลักลอบนำเข้าน้ำมันมาจากประเทศมาเลเซีย กระทำโดยใช้วิธีเติมน้ำมันที่ปั้มน้ำมันที่ตั้งอยู่ใกล้ด่านตรวจคนเข้าเมืองมากที่สุดในแต่ละเส้นทางของทั้ง 4 ด่าน คือ ด่านปาดังเบซาร์ ด่านสะเดา ด่าน

บ้านประกอบ และด่านวังประจัน ด้วยการบรรจุ น้ำมันในแกลอนพลาสติกแล้วขนใส่รถกระบะ หรือรถยนต์ดัดแปลงลักษณะต่าง ๆ ขนน้ำมันข้ามมายังประเทศไทยในทางบก ขณะที่ทางน้ำนำเข้าโดยเรือประมงดัดแปลงเข้าทางอ่าวไทยและดำเนินการลำเลียงน้ำมันจากแหล่งพักโดยมีลูกจ้างขับรถขนน้ำมันส่งต่อไปยังพ่อค้าคนกลางและปั๊มหลอดในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อจำหน่ายให้กับผู้บริโภคต่อไป

ข้อเสนอแนะ

หน่วยงานภาครัฐต่าง ๆ เช่น กรมตำรวจ กรมศุลกากร กรมสรรพสามิต ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ สามารถนำข้อมูลที

ได้จากการวิจัยครั้งนี้ไปใช้ในเชิงนโยบายและปฏิบัติ โดยการกำหนดนโยบาย จัดทำแผน กำหนดมาตรการควบคุมและกำหนดแนวทางปรับปรุงการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่ตำรวจ เจ้าหน้าที่ศุลกากร เจ้าหน้าที่สรรพสามิตในการป้องกันและปราบปรามน้ำมันเถื่อนข้ามชาติ ในพื้นที่ด่านชายแดนภาคใต้ ไทย-มาเลเซีย ได้อย่างมีประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลสูงสุดต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ ประเภทเต็มจำนวน ขอขอบพระคุณ

เอกสารอ้างอิง

- สำนักงานนโยบายและแผนเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2558. ราคาน้ำมันขายปลีก. (ออนไลน์). จาก: http://www.eppo.go.th/retail_prices.html.
- เดลินิวส์. 2557. เปิดโปงเส้นทางน้ำมันเถื่อน. (ออนไลน์). จาก: <http://dailynews.co.th/Content/Article/283930/>
- จุฬาลักษณ์. พัฒนศักดิ์ภิญโญ และวิเชียร สีดำ. 2554. ปัญหาและอุปสรรคในการปราบปรามการค้าน้ำมันเถื่อนภายในจังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- งานปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิง. 2552. พฤติการณ์การกระทำผิดเกี่ยวกับน้ำมันเชื้อเพลิง. (ออนไลน์). จาก: www.pnm.police.go.th.
- Sutherland, E. H. 1961. White collar crime. New York: Holt, Rineheart and Winton.

สิทธิชุมชนกับการพิทักษ์เขาคูหา

Community Rights and the Protection of Khao Khuha

นรเชษฐ ขุนทองเพชร^{1*} และนฤทธิ์ ดวงสุวรรณ²

Narached Khunthongphet and Narit Doungsuwan

Abstract

This article titled ‘Community Rights and the Protection of Khao Khuha (Khuha hill)’ aims to examine the rights of community, according to the constitution, to solve social conflicts in a specific area. There was a conflict in Khao Khuha area when the government granted a concession allowance to a private mining company whose mining activities had critical impacts on the residents living in the area nearby for over two decades. Not until November 2009, the conflict between the residents and the company became more serious when the residents realized the concession allowance was expired. After forming up a group called “a people network of Khao Khuha’s negative mining effects”, the residents submitted a letter requesting the Prime Minister Aphisit Vejjajiva to slow down the concession renewal for the company. Not only not being able to renew its seven year concession from 2009 to 2015, but the company was sued by the residents to be in charge of their damages caused by the mining. It was on January 2015 that the Supreme Court ordered the company to compensate for the damages. However, that meant not the mining had no longer remained in the area. As long as the community’s expectation in convincing the government to pass regulation on preventing the Khao Khuha from being a mining site is not achieved, the conflict continues.

Keywords: *community rights, constitution, Khao Khuha*

¹สถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: narached.khunthongphet@gmail.com)

รับบทความวันที่ 5 ตุลาคม 2558 รับลงตีพิมพ์วันที่ 8 เมษายน 2559

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์นำเสนอเรื่อง สิทธิชุมชนกับการพิทักษ์เขาควหา เพื่อตรวจสอบการใช้สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญสำหรับการแก้ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่ อันเนื่องมาจากการที่รัฐให้สัมปทานบัตรแก่เอกชนในการทำเหมืองหิน โดยการออกสัมปทานบัตรของรัฐส่งผลกระทบต่อชาวบ้านที่อาศัยในชุมชนรอบเขาควหามานานกว่า 20 ปี ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับบริษัทเอกชนทำเหมืองหินเขาควหา นั้น เห็นได้ชัดเจนขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2552 เมื่อชาวบ้านทราบว่าประทานบัตรในการทำเหมืองหินของบริษัทเอกชนหมดอายุลง จึงทำการรวมกลุ่มกันในนามเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองหินเขาควหา อำเภอรัษฎา จังหวัดสงขลา โดยได้ยื่นหนังสือต่อรัฐบาลในสมัยที่ อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เพื่อขอให้ชะลอการต่ออายุประทานบัตรการทำเหมืองหินเขาควหา ทำให้บริษัทเอกชนไม่สามารถต่ออายุประทานบัตรได้และส่งผลกระทบต่อบริษัทไม่สามารถประกอบกิจการเป็นเวลา 7 ปี นับแต่ปี พ.ศ.2552 ถึงปี พ.ศ.2558 นอกจากนี้ ชาวบ้านบางส่วนได้ยื่นฟ้องคดีต่อบริษัท เพื่อเรียกร้องค่าเสียหายจากผลกระทบในการทำเหมือง คดีถึงที่สุดในวันที่ 20 มกราคม 2558 เมื่อศาลฎีกาตัดสินให้บริษัทเอกชนชดเชยค่าเสียหายต่อชาวบ้าน แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่าจะเป็นการปิดฉากการทำเหมืองหินในพื้นที่เขาควหาตลอดไป เพราะว่าเขาควหา ก็ยังคงเป็นแหล่งสัมปทานเหมืองหินอยู่เช่นเดิม ตราบใดที่เป้าหมายสูงสุดของการเคลื่อนไหวยังไม่บรรลุผล นั่นคือ การขอให้รัฐประกาศยกเลิกเขาควหาเป็นแหล่งสัมปทานเหมืองหินอย่างถาวร การต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์เขาควหา ก็ยังต้องดำเนินต่อไป

คำสำคัญ: สิทธิชุมชน, รัฐธรรมนูญ, เขาควหา

บทนำ

แม้สิทธิชุมชนจะเป็นเรื่องที่มีมานาน แต่สิทธิชุมชนก็ยังเป็นคำอ้างในการต่อสู้เรียกร้องของหลายชุมชนมาอย่างต่อเนื่อง แม้กระทั่งปัจจุบันก็ยังมิให้พบเห็น ซึ่งมีหลายชุมชนที่ลุกขึ้นสู้เพื่อปกป้องชุมชนในด้านต่างๆ อาทิเช่น การต่อสู้เรียกร้องเรื่องสิทธิที่อยู่อาศัย สิทธิในที่ดินทำกิน สิทธิในการปกป้องผืนป่าและทรัพยากรธรรมชาติของชุมชน ฯลฯ ซึ่งปรากฏการณ์การออกมาเรียกร้องสิทธิชุมชนของคนในชุมชนต่างๆ ล้วนมีต้นสายปลายเหตุมาจากความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับอำนาจรัฐ และชุมชนกับเอกชนเป็นส่วนใหญ่ เมื่อกล่าวถึงเรื่องของ “สิทธิ” เอกสารเรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญของสำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร (2555) ได้ระบุไว้ว่า สิทธิเป็นสิ่งที่มนุษย์ได้มาด้วยการต่อสู้กับ

ธรรมชาติและเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน “สิทธิ” จึงเกิดขึ้นได้ด้วยการเคลื่อนไหวทางสังคม ด้วยการต่อกรกับองค์กรต่าง ๆ และด้วยการเรียกร้องต่อสู้กับอำนาจรัฐ ขณะที่คำว่า “สิทธิชุมชน” หมายถึง สิทธิของคนในชุมชน สิทธิชุมชนมีอาจมีขึ้นได้ถ้าไม่มีผู้คนและชุมชนที่ตระหนักถึงคุณค่าและศักดิ์ศรีของชุมชน

ในอดีตที่ผ่านมาชุมชนต่างๆ ในประเทศไทย มักได้รับผลกระทบจากโครงการต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเล็กหรือใหญ่ ทั้งจากภาครัฐ ภาคเอกชน ผลกระทบที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่มักเป็นไปในทางลบ ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ ต่อชุมชนตามมาภายหลัง โดยโครงการส่วนใหญ่จะเน้นไปทางการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม เพราะการพัฒนาประเทศขับเคลื่อนโดยแผนพัฒนา

เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งแต่ละฉบับที่ผ่านมามุ่งเน้นการเติบโตทางภาคอุตสาหกรรมเป็นส่วนใหญ่ การเติบโตของเมืองและอุตสาหกรรมจึงผลักดันกระตุ้นด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมให้ชนบทเป็นผู้รับผลกระทบ จนกระทั่งประเทศไทยเข้าเป็นภาคีกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง เมื่อ 29 ตุลาคม 2539 มีผลใช้บังคับ 30 มกราคม 2540 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2558) ทำให้รัฐธรรมนูญฉบับประชาชนปี พ.ศ.2540 ให้ความสำคัญกับสิทธิชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการจัดการทรัพยากร ขณะที่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2550 กล่าวว่าทรัพยากรธรรมชาติเป็นของสาธารณะ โดยรัฐธรรมนูญให้การรับรองสิทธิพลเมือง ในฐานะประชาชนโดยไม่มีการแบ่งแยกเพศ อายุ เชื้อชาติ ศาสนา จึงเป็นที่มาที่ทำให้ชาวบ้านมีช่องทางในการต่อสู้เรียกร้องสิทธิเพื่อปกป้องชุมชนของตน

จากที่กล่าวมาข้างต้น เมื่อสิทธิชุมชนได้ถูกบัญญัติลงในรัฐธรรมนูญ จึงนับเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านธรรมดาสามารถลุกขึ้นมาเรียกร้องสิ่งที่ควรเป็นของตนหรือชุมชนได้ โดยไม่ตกเป็นผู้รับภาระจากผลกระทบจากรัฐและเอกชนโดยง่าย อีกต่อไป สิทธิชุมชนจึงกลายเป็นแนวคิดหลักสำคัญที่น่าสนใจในแง่ของการเป็นอุดมการณ์ในการต่อสู้ของคนในชุมชน และด้วยความสำคัญดังกล่าว บทความชิ้นนี้จึงเป็นการให้ข้อมูลในระดับพื้นฐานเบื้องต้นเกี่ยวกับเรื่องสิทธิชุมชนว่ามีความหมายอย่างไร มีกฎหมายใดที่เอื้อต่อการนำแนวคิดสิทธิชุมชนมาปรับใช้ และขอบเขตการใช้สิทธิ รวมถึงผู้เขียนได้นำเอาแนวคิดสิทธิชุมชนมาเป็นกรอบในการวิเคราะห์กรณีศึกษาตัวอย่าง การใช้สิทธิชุมชนเพื่อพิทักษ์เขาคูหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา สืบเนื่องจากเขาคูหาเป็นแหล่งประเพณีวัฒนธรรมให้

ชาวบ้านที่อยู่อาศัยโดยรอบเขาคูหาได้รับผลกระทบทางมลพิษจากการทำเหมือง รวมถึงความเสียหายจากก้อนหินที่ปลิวตกใส่บ้านของชาวบ้านจากการระเบิดเขา จนนำไปสู่การออกมาฟ้องร้องและคัดค้านการทำเหมืองหินในที่สุด จากกรณีดังกล่าวสิ่งที่น่าสนใจคือ แนวทางการต่อสู้คัดค้านในการทำเหมืองหินของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อน เป็นตัวอย่างในการใช้สิทธิชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการจัดตั้งโรงเรียนสิทธิชุมชน เพื่อสอนเรื่องสิทธิชุมชนแก่ชาวบ้าน (โสภา เจริญรัตน์ และคณะ, 2556) จนมีชาวบ้านกล้าลุกขึ้นมาฟ้องร้องเรียกค่าชดเชยต่อบริษัท จนเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2558 ศาลฎีกาได้อ่านคำพิพากษาขึ้นตามศาลอุทธรณ์ให้บริษัทผู้ประกอบการเหมืองหินเขาคูหาชดเชยค่าเสียหายรวมถึงชดเชยความเสียหายทางจิตใจแก่ชาวบ้าน (ไทยพีบีเอสนิวส์, 2558) ปรากฏตามคดีหมายเลขคำที่ 338/2554 และคดีหมายเลขแดงที่ 516/2555 (คม ชัด ลึก ออนไลน์, 2558) จนกลายเป็นคดีตัวอย่างที่ชาวบ้านลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิตัวเองตามบทบัญญัติสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญ และในด้านขอบเขตของการศึกษาวิเคราะห์เนื้อหาสิทธิชุมชนจะเน้นวิเคราะห์จากรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2550 เป็นหลักเนื่องจากกระบวนการการต่อสู้ของชาวบ้านส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงที่รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2550 ยังมีผลบังคับใช้ แม้กรอบเวลาของการศึกษาเรื่องราวจะล่วงเลยมาถึงปี พ.ศ.2558 ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ.2550 ได้ถูกยกเลิกไปแล้วก็ตาม ส่วนกรอบเวลาของการศึกษา จะอยู่ในช่วงปี พ.ศ.2552-2558 อีกประการคือ เรื่องราวการเคลื่อนไหวเพื่อปกป้องเขาคูหา นั้นล้วนแล้วแต่เป็นประเด็นเชิงข่าวมาตลอด เมื่อกระแสข่าวกวาก็สืบไปด้วยดังนั้นจึงขอนำเรื่องราวดังกล่าวเข้ามาสู่แวดวงวิชาการ เพื่อเป็นกรณีศึกษาถึงการใชสิทธิชุมชนเพื่อปกป้องทรัพยากรท้องถิ่นและเพื่อให้

คนในชุมชนสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติสุขในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายใด ๆ กับวิถีชีวิต อันจะเป็นแนวทางการปกป้องชุมชนให้กับชุมชนในพื้นที่อื่น ๆ ต่อไป

ความหมายของสิทธิชุมชน

คำว่าสิทธิชุมชนเป็นคำที่ค่อนข้างใหม่ ในฐานะเป็นวาทกรรมที่ให้ความหมายและคุณค่ากับสิ่งที่เกิดและดำรงอยู่มาช้านานแล้ว (สนั่น ชูสกุล และคณะ, 2550) โดยจะทำการแยกเป็นสองคำคือ “สิทธิ” กับ “ชุมชน” ในการอธิบาย

“สิทธิ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) แปลว่า “อำนาจอันชอบธรรม” และตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2542) ได้ให้ความหมายของ “อำนาจ” คือ ความสามารถหรือสิ่งที่สามารถทำหรือบันดาลให้เกิดสิ่งใดได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) แม้ว่าสิทธิจะหมายถึงการมีอำนาจแต่ก็เป็นอำนาจที่ได้มาจากการถูกมอบให้เป็นอำนาจที่ถูกกำกับด้วย “ความชอบธรรม” อันหมายถึง อำนาจที่ต้องทำตามหลักธรรม ตามหลักของคุณงามความดี ความถูกต้อง ความยุติธรรม เช่น หลักศาสนา หลักกฎหมาย หรือกฎเกณฑ์ ประเพณี และเกณฑ์คุณค่าที่คนในสังคมหนึ่งๆ ยึดถือร่วมกัน การที่คนผู้หนึ่งมี “สิทธิ” ในสิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น จึงหมายความว่า สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่คนผู้นั้นพึงมีพึงได้อย่างถูกต้องคนอื่นต้องยอมรับ จะขัดขวางหรือรื้อถอนไม่ได้ (วีระ สมบูรณ์, 2532 อ้างถึงใน สนั่น ชูสกุล และคณะ, 2550) บุคคลจะมี “สิทธิ” ได้เพราะเขาต้องมีฐานะอย่างใดอย่างหนึ่งที่แน่นอน เช่น เป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก เป็นหัวหน้า เป็นลูกน้อง เป็นผู้ปกครอง เป็นผู้ถูกปกครอง ฯลฯ (สนั่น ชูสกุล และคณะ, 2550) “สิทธิชุมชน” จึงเป็นสิทธิของชุมชน เป็นอำนาจโดยชอบธรรมที่ชุมชนพึงมีพึงได้อย่างถูก

ต้อง ผู้อื่นต้องยอมรับ และจะละเมิดหรือรื้อถอนมิได้

“ชุมชน” ในความหมายดั้งเดิมหมายถึง “หมู่บ้าน กลุ่มคน ที่อยู่ร่วมกันเป็นสังคมขนาดเล็กอาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน และมีผลประโยชน์ร่วมกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) ส่วนในความหมายที่กว้างออกไปของสังคมแบบสมัยใหม่ ทำให้มีเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมรูปแบบใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย ที่สมาชิกอาจมิได้อาศัยอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน แต่ก็สามารถมีความผูกพันและมีผลประโยชน์ร่วมกันได้ แต่ละคนสามารถนิยามตนเองว่าเป็นหนึ่งในวงสัมพันธ์นั้น และสังคมก็รับรู้ว่าเขาเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนนั้น เช่น ชุมชนที่เกิดจากเครือข่ายสังคมออนไลน์ ชุมชนผู้ได้รับผลกระทบผู้เดือดร้อนจากการพัฒนา ฯลฯ ดังนั้น “ชุมชน” ในความหมายแบบใหม่จึงหมายถึงรวมถึง วงสัมพันธ์ในลักษณะที่กว้างออกไปโดยไม่จำเป็นต้องอยู่ในอาณาบริเวณเดียวกัน อย่างที่กล่าวไว้ตอนต้นว่า “สิทธิชุมชน” เป็นวาทกรรมที่เกิดขึ้นเมื่อไม่นานมานี้ แต่แท้ที่จริงแล้ว “สิทธิชุมชน” เป็นอุดมการณ์ที่แนบแน่นกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมชุมชนมาอย่างยาวนาน (ชลธิรา สัตยาวัฒนา, 2546 อ้างถึงใน สนั่น ชูสกุล และคณะ, 2550)

การใช้ชีวิตร่วมกันของชาวชุมชนที่ต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันและกัน มีความเอื้ออาทรต่อกัน เมื่อมีความขัดแย้งเกิดขึ้นภายในชุมชนก็จะร่วมกันผลักดันให้มีการคิดหาวิธีการจัดการภายในให้ลุล่วงไป การจัดการภายในชุมชนในลักษณะดังกล่าวก่อให้เกิดกฎเกณฑ์ที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นข้อบัญญัติที่ชุมชนยึดถือร่วมกัน แฝงอยู่ในวิถีชีวิตชุมชนปฏิบัติต่อ ๆ กันมา จนเป็นการผลิตซ้ำ พัฒนาเป็นแบบแผนที่แข็งแกร่ง ข้อบัญญัติดังกล่าวของชุมชนเป็นข้อบัญญัติถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติ และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ เป็น

ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับ “ขอบเขตอำนาจ” ที่สมาชิกในชุมชนทุกคนทุกฐานะพึงมี พึงได้รับท่ามกลางการดำเนินชีวิตร่วมกัน อำนาจนั้นเป็นอำนาจที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน เป็นอำนาจที่มีความชอบธรรม ก็คือ “ระบบสิทธิ” ของชุมชน (สนั่นชูสกุล และคณะ, 2550)

ระบบสิทธิของชุมชน คือ “สิทธิจารีตประเพณี” (customary right) ซึ่งมีความซับซ้อนหลากหลาย และมักแตกต่างขัดแย้งกับ “สิทธิตามกฎหมาย” (legal right) เพราะสิทธิตามจารีตประเพณีมักจะตั้งอยู่บนหลักของ “สิทธิทางศีลธรรม” ขณะที่สิทธิตามกฎหมายนั้นจะผสมผสานหลักการทางการเมืองและเศรษฐกิจด้วย (อานันท์ กาญจนพันธุ์, 2544 อ้างถึงใน สนั่น ชูสกุล และคณะ, 2550) ซึ่งเอื้อต่อลักษณะเศรษฐกิจแบบทุนนิยมมากกว่าที่เน้นสิทธิปัจเจกชนและระบอบทรัพย์สินส่วนบุคคล จนเกิดเป็นความเสื่อมทรามทางศีลธรรม เป็นที่มาของการทุจริตทางชนชั้นและลดทอนศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จึงควรให้ความสำคัญแก่ “สิทธิกลุ่ม” “สิทธิร่วม” และแทนที่จะมีเพียงสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง ต้องมี “สิทธิทางเศรษฐกิจและสังคมวัฒนธรรม” ด้วย จนกระทั่งในปีพ.ศ.2491 เมื่อสหประชาชาติประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” จึงต้องประกาศ “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง” ควบคู่ไปกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ทำให้สิทธิทั้งหลายมีความเท่าเทียมกัน และเมื่อประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วม จึงก่อให้เกิดความตื่นตัวสนใจเรื่อง “สิทธิชุมชน” อย่างจริงจังจนถึงปัจจุบัน

โดยสรุปนิยามความหมายสิทธิชุมชนของผู้แต่งบทความ คือ สิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายเป็นสิทธิของส่วนรวมที่ชุมชนแห่งหนึ่งสามารถใช้

เพื่อปกป้องรักษาผลประโยชน์ของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติ สภาพสิ่งแวดล้อม วิถีแห่งการดำรงชีวิต รวมถึงความสามารถในการตัดสินใจต่อการกำหนดปัจจุบันและอนาคตของชุมชนในเรื่องต่างๆ ได้แต่ทั้งนี้ การใช้สิทธิชุมชนจะต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่กฎหมายคุ้มครองด้วย

รัฐธรรมนูญกับสิทธิชุมชน

แม้สิทธิชุมชนจะหมายถึงอำนาจของชุมชน แต่ก็เป็นอำนาจที่ถูกกำกับด้วย “ความชอบธรรม” สิ่งที่ทำให้ความชอบธรรมต่อสิทธิก็คือ กฎหมายซึ่งเป็นทั้งตัวมอบอำนาจและก็เป็นทั้งตัวกำกับสิทธิด้วย ซึ่งกฎหมายที่รองรับต่อการใช้สิทธิชุมชน ก็คือรัฐธรรมนูญ สาเหตุที่รัฐธรรมนูญของประเทศไทยได้บรรจุเรื่องสิทธิชุมชนไว้นั้น ก็เนื่องมาจากในปีพ.ศ.2491 เมื่อสหประชาชาติ ประกาศ “ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน” จึงต้องประกาศ “กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง” ควบคู่ไปกับกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีเมื่อ 29 ตุลาคม 2539 มีผลใช้บังคับ เมื่อวันที่ 30 มกราคม 2540 (กระทรวงการต่างประเทศ, 2558) มีผลให้สิทธิชุมชนในประเทศไทยได้รับการคุ้มครองครั้งแรกในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ได้บัญญัติเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อม หลายประการ เช่น การรับรองสิทธิของประชาชนและชุมชนในการจัดการ การดูแลรักษาและใช้ประโยชน์ใน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยถือเป็นนโยบายของ

รัฐที่จะต้องจัดการให้ประชาชนและชุมชนได้เข้าถึง และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมนั้น ได้อย่างทั่วถึงและเป็นธรรม โดยรับรองสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารสาธารณะ สิทธิการมีส่วนร่วม ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมโดยการทำ ประชาพิจารณ์ การมีส่วนร่วมของประชาชน และ ชุมชนท้องถิ่น รวมทั้งกำหนดหน้าที่ของประชาชน กลุ่มต่างๆ ในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อม ได้แก่ ชุมชน ท้องถิ่นดั้งเดิม องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชนด้าน สิ่งแวดล้อม และประชาชนทั่วไปตลอดจน สิทธิในการฟ้องหน่วยงานของรัฐที่ละเลยต่อการ ปฏิบัติหน้าที่ให้ดำเนินการ เพื่อการคุ้มครอง ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้นได้อีกด้วย ซึ่งจำเป็นที่จะต้องมีการจัดทำหรือปรับปรุงแก้ไข กฎหมายลูกที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้เป็นไปตาม สิทธิที่รัฐธรรมนูญได้รับรองไว้

สิทธิชุมชนและการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญฯ

มาตรา 66 “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ย่อมมีสิทธิ อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และ มีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการ ใช้ประโยชน์ จากทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและ ยั่งยืน” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550, 2550)

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 66 มี เจตนารมณ์ เพื่อรับรองสิทธิชุมชน ชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมในการอนุรักษ์และมี

ส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมเป็นการยอมรับบทบาทของชุมชน ท้องถิ่น ศักยภาพความเข้มแข็ง และภูมิปัญญาของ ประชาชนในชุมชนในการมีสิทธิและอำนาจร่วมกับรัฐ เพื่อการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในท้องถิ่น เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเดิมที่ กำหนดให้รัฐเป็นผู้บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ของประเทศแต่เพียงผู้เดียวตลอดหลายปีที่ผ่านมา หลักการดังกล่าวเป็นการยอมรับแนวคิด ในเรื่อง “สิทธิชุมชน” (Community Rights) ซึ่งเกิดจากการ รวมตัวกันตามธรรมชาติของมนุษย์ตั้งแต่ในอดีต โดยเริ่มแรกมีการรวมกันเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกัน และพัฒนาขึ้นเป็นชุมชนหมู่บ้านและตำบลในที่สุด (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2555)

สรุปใจความสิทธิของชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิม ตามมาตรา 66 มีด้วยกัน 3 ประการ คือ

- 1) สิทธิในการที่จะอนุรักษ์ ฟื้นฟูจารีต ประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น รวมทั้งศิลปวัฒนธรรม อันดีงามของท้องถิ่น
- 2) สิทธิในการมีส่วนร่วมกับรัฐในการ จัดการ ดูแล และบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและ สิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
- 3) สิทธิในการที่จะใช้ประโยชน์จาก ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นอย่าง ยั่งยืน

สิทธิของบุคคลในการที่จะดำรงชีวิตอยู่ใน สิ่งแวดล้อมที่ดีและมีคุณภาพ และมีส่วน ร่วมในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ สิ่งแวดล้อม

มาตรา 67 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วม กับรัฐและชุมชน ในการอนุรักษ์ บำรุงรักษาและการ ได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความ

หลากหลายทางชีวภาพและในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตนย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้เว้นแต่จะได้อธิบายและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์กรอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามบทบัญญัตินี้ย่อมได้รับความคุ้มครอง” (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550, 2550)

หลักการของรัฐธรรมนูญในมาตรา 67 มีเจตนารมณ์ เพื่อคุ้มครองสิทธิของบุคคลในการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์บำรุงรักษาและได้รับประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยวรรคแรกเป็นการให้สิทธิแก่ปัจเจกบุคคลทั่วไปในอันที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ และมีคุณภาพชีวิตที่ดี

สิทธิของปัจเจกชนในการที่จะมีส่วนร่วม กับรัฐและชุมชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพ

สิ่งแวดล้อมตามมาตรานี้แบ่งออกได้ 3 ประการ คือ

1) สิทธิในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพในสิ่งแวดล้อม

2) สิทธิในการได้ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ

3) สิทธิในการบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ

ในวรรคสองนี้ให้หลักประกันว่าสิ่งแวดล้อม จะไม่ถูกทำลายจากโครงการหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยได้กำหนดให้เจ้าของโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิด ผลกระทบอย่างรุนแรงต่อสิ่งแวดล้อมมีหน้าที่ต้อง ทำการศึกษาและประเมินผลกระทบที่อาจเกิดขึ้น เสียก่อน และโครงการหรือกิจกรรมเหล่านั้นจะต้อง ผ่านการพิจารณาและให้ความคิดเห็นประกอบ โดย กระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากผู้ที่เกี่ยวข้อง ทั้งจาก ผู้แทนองค์กรเอกชนด้านสิ่งแวดล้อม และ ผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการเรียนการสอน ด้าน สิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบการตัดสินใจจน ได้ข้อยุติเสียก่อน จึงจะสามารถดำเนินโครงการหรือ กิจกรรมเหล่านั้นได้ นอกจากนี้ ในวรรค 3 มาตรา 67 ยังให้สิทธิแก่ชุมชน ฟ้องร้องหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง กรณีที่ปรากฏว่ามีได้มีการปฏิบัติตามมาตรา 67 วรรค 1 และวรรค 2 ซึ่งได้แก่ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือ องค์กรอื่นของรัฐ เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้

กรณีศึกษาการใช้สิทธิชุมชนในการพิทักษ์ เขาควหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา

เขาควหา ตั้งอยู่ที่ตำบลควหาใต้ อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ใครก็ตามที่เดินทางโดยใช้ทางหลวง สายเอเชีย (AH 2) ช่วงหาดใหญ่ - พัทลุง เมื่อมาถึง สี่แยกควหา ซึ่งเป็นจุดตัดทางหลวงสายเอเชีย

ที่สามารถเชื่อมต่อไปยังจังหวัดสตูล และอำเภอควนเนียง จะเห็นเขาคูหาหนึ่งตั้งตระหง่านอยู่กลางทุ่งนาริมทางหลวงสายเอเชียฝั่งขาขึ้น ซึ่งก็คือเขาคูหาเขาที่เปรียบเป็นสัญลักษณ์ของอำเภอรัตนภูมิเขาที่เป็นที่มาของชื่อสี่แยก และชื่อของตำบลเขาคูหาเป็นเขาคูหาโคดเป็นเขาหินปูนขนาดใหญ่ ลักษณะเด่นของเขาคูหาคือ มีรอยแหว่งจากการระเบิดเขาทำเหมืองหิน ซึ่งทำมาเป็นเวลา 20 กว่าปีมาแล้ว เนื่องด้วยบางส่วนของเขาคูหาเป็นแหล่งสัมปทานทำเหมืองหินของบริษัทเอกชน

การทำเหมืองหินในบริเวณเขาคูหาส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรอบมากกว่า 20 ปี มีชาวบ้านที่เดือดร้อนทั้งที่ได้รับความเดือดร้อนและไม่ได้รับความเดือดร้อน มีทั้งผลกระทบจากแรงสั่นสะเทือนของการระเบิดหิน ที่ทำให้บ้านเรือนของชาวบ้านแตกร้าว ทรัพย์สินเสียหาย มลพิษทางเสียงจากเครื่องจักรทั้งกลางวันและกลางคืน เสียงหัวเจาะอัดระเบิด เสียงการขุดหิน เสียงจากการกระแทกหิน เสียงจากการลำเลียงหิน ข่อยหิน โม่หิน เสียงจากการระเบิด โดยเฉพาะเสียงระเบิดหินที่สามารถได้ยินไกลหลายกิโลเมตร ได้ยินเสียงทั้งในตำบลคูหาใต้ ตำบลกำแพงเพชร ตำบลควนรู ตำบลท่าชะมวง อำเภอรัตนภูมิ บางส่วนของอำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา และอำเภอป่าบอน จังหวัดพัทลุง รวมทั้งผลกระทบจากฝุ่นละอองที่มาจากกระบวนการในการทำเหมืองหินด้วย (โสภา เจริญรัตน์ และคณะ, 2556)

ความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับบริษัทเอกชนทำเหมืองหินเขาคูหา เริ่มชัดเจนขึ้นในช่วงเดือนพฤศจิกายน 2552 เมื่อชาวบ้านทราบว่าการทำเหมืองหินของบริษัทเอกชนหมดอายุลง จึงทำการรวมกลุ่มกันในนามเครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองหินเขาคูหา อำเภอรัตนภูมิ จังหวัดสงขลา ได้ยื่นหนังสือต่อรัฐบาล

ในสมัยที่อภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ เป็นนายกรัฐมนตรีเพื่อขอให้ชะลอการต่ออายุประทานบัตรการทำเหมืองหินเขาคูหาจนทำให้บริษัทเอกชนไม่สามารถต่ออายุประทานบัตร ส่งผลให้บริษัทไม่สามารถประกอบกิจการต่อได้มาเป็นเวลา 7 ปีแล้ว นับแต่ปี พ.ศ.2552 ถึงปี พ.ศ.2558 (โสภา เจริญรัตน์ และคณะ, 2556) และบางส่วนก็ได้ยื่นฟ้องคดีต่อบริษัทเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายจากผลกระทบในการทำเหมืองจนคดีมาถึงที่สุดเมื่อศาลฎีกาตัดสินให้บริษัทเอกชนชดเชยค่าเสียหายต่อชาวบ้านเมื่อวันที่ 20 มกราคม 2558 แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีการทำเหมืองในพื้นที่เขาคูหาอีก หรือแม้บริษัทเดิมจะไม่ดำเนินกิจการต่อ ก็อาจมีกลุ่มบริษัทใหม่เข้ามาทำเหมืองแทนได้ เพราะเขาคูหายังคงเป็นแหล่งสัมปทานเหมืองหินอยู่นั่นเอง

ปัญหาในทางปฏิบัติต่อการใช้สิทธิชุมชนในกรณีการพิทักษ์เขาคูหา

1) รัฐและกลุ่มทุนมีอำนาจเหนือกว่าชุมชน เนื่องจากหน่วยงานของรัฐคือฝ่ายปกครองที่มีอำนาจตัดสินใจต่อการอนุมัติเรื่องการขออนุญาตทำเหมือง อีกทั้งรายงานข้อมูลเอกสารในรายละเอียดเชิงลึก รัฐจะเป็นผู้ทราบข้อมูลก่อนชาวบ้าน หากชาวบ้านต้องการที่จะขอข้อมูลก็ต้องมาขอจากหน่วยงานของภาครัฐ โดยไม่มีโอกาสที่จะเข้าถึงแหล่งข้อมูลด้วยตนเอง และขั้นตอนต่างๆ ในการทำเรื่องขออนุญาตต่ออายุประทานบัตร ก็ล้วนแต่อยู่ในอำนาจตามกลไกกฎหมายของรัฐทั้งสิ้น นอกจากนี้ การทำรายงานการศึกษาวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมหรืออีไอเอ (EIA) ของโครงการทำเหมืองแร่หินอุตสาหกรรมชนิดหินปูนเพื่ออุตสาหกรรมก่อสร้าง เพื่อเป็นเอกสารประกอบการขอต่ออายุประทานบัตรในการทำเหมืองของบริษัทเอกชนผู้ประกอบกิจการเหมืองหินก็ยังมีลักษณะที่ไม่โปร่งใสมีการนำ

รายชื่อของชาวบ้านมาแอบอ้าง ซึ่งเป็นการนำรายชื่อจากการประชุมในวาระอื่นที่มีได้เกี่ยวข้อง ว่ามีชาวบ้านร่วมลงชื่อรับฟังความคิดเห็นการต่ออายุประทานบัตร ทั้งที่ไม่เคยมีใครได้เข้าร่วมประชุมในเรื่องดังกล่าว (โสภา เจริญรัตน์ และคณะ, 2556)

จากการวิเคราะห์ข้อมูลทุกมิติ เห็นได้ว่าขั้นตอนสำคัญในการขออนุญาตต่ออายุประทานบัตรการทำเหมืองหิน ส่วนอยู่ในการดูแลของหน่วยงานของรัฐเป็นหลัก รัฐมีสิทธิอย่างเต็มที่ที่จะอนุญาตให้บริษัทเอกชนทำหรือไม่ทำกิจการเหมืองอย่างไรก็ได้ ซึ่งชุมชนแทบไม่มีส่วนในการตัดสินใจหรือหากมี ก็เป็นเพียงแค่ทำแบบพอเป็นพิธี ว่ามีการรับฟังความคิดเห็นจากคนในชุมชนแล้ว ทั้ง ๆ ที่ทั้งหมดอาจไม่ได้มาจากการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง ซึ่งดูเหมือนว่าชุมชนกลายเป็นตัวละครที่สำคัญที่สุด เพราะอำนาจส่วนใหญ่ล้วนตกไปอยู่กับรัฐ และกลุ่มทุน ฝ่ายหนึ่งมีอำนาจโดยกลไกกฎหมาย อีกฝ่ายก็มีอำนาจเงินที่สามารถบันดาลในสิ่งที่ตนต้องการจะได้ ซึ่งก็สอดคล้องกับข้อเขียนของ ชส. สันตสมบัติ (2548) ที่อธิบายไว้ว่า การสูญเสียความสามารถในการเข้าถึงและควบคุมทรัพยากรของชุมชนท้องถิ่น การอ้างสิทธิของรัฐเหนือทรัพยากรทั้งหมด โดยใช้กลไกทางกฎหมาย และหน่วยงานต่างๆ และการเพิ่มบทบาทของรัฐในการควบคุมทรัพยากร ทำให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทและอำนาจในการตัดสินใจลดลง การจำกัดสิทธิของประชาชนและชุมชนท้องถิ่นในการเข้าถึงในการใช้ประโยชน์และการจัดการทรัพยากรในท้องถิ่น ซึ่งเท่ากับเป็นการลดบทบาทและอำนาจของชุมชนท้องถิ่นลง

2) หน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ค่อยให้ความสำคัญปัญหาของชาวบ้าน แม้รัฐธรรมนูญจะมีบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนไว้

เป็นเครื่องมือในการเรียกร้องสิทธิของชาวบ้าน แต่หากหน่วยงานราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ไม่เอาใจใส่ต่อปัญหาของชาวบ้าน ไม่เห็นความสำคัญต่อสิทธิที่ชาวบ้านพึงมี ปลอมให้มีการละเมิดสิทธิชุมชน จนทำให้ชุมชนไม่เชื่อมั่นว่า ระบบกลไก กฎหมายและมาตรการที่มีอยู่จะเป็นหลักประกันที่สามารถคุ้มครองชาวบ้านจากผลกระทบจากการทำเหมืองได้ ชำร่วยหากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้องมีแนวโน้มอำนวยความสะดวกต่อกลุ่มทุนเอกชนมากกว่า นอกจากจะทำให้ชาวบ้านหมดความเชื่อถือแล้ว ชาวบ้านก็จะเริ่มมองหน่วยงานของรัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นฝ่ายตรงข้ามมากขึ้น

3) ชุมชนมีความเห็นที่แตกต่างกัน ภายในชุมชนดูหาได้ที่ได้รับผลกระทบมีความเห็นต่างกัน เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ คือ กลุ่มที่ถูกขืนมาเคลื่อนไหวคัดค้าน กับกลุ่มที่ไม่เคลื่อนไหวคัดค้าน กลุ่มที่เคลื่อนไหวคัดค้านคือกลุ่มที่ถูกขืนมาใช้สิทธิเรียกร้องจากการที่ได้รับความเสียหายเดือดร้อนจากการทำเหมืองหิน อยากจะอนุรักษ์เขาซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่น พยายามต่อสู้กับอำนาจที่เหนือกว่า ซึ่งการสู้กับอำนาจที่เหนือกว่าก็ยอมมีคนที่คิดว่าสู้ไปก็สู้ไม่ได้ เป็นการต่อสู้ที่ต้องใช้เวลานาน สู้กับอำนาจทุน อำนาจรัฐ (เอกชัย อิสระทะ, 2558)

ส่วนกลุ่มที่ไม่เคลื่อนไหวคัดค้าน ก็จะแบ่งได้เป็นอีกสองกลุ่ม คือ กลุ่มที่สนับสนุนในการทำเหมือง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่มีรายได้จากการประกอบอาชีพไม่หิน ทั้งที่ทำงานอยู่ในเหมืองและไม่หินเองเป็นอุตสาหกรรมครัวเรือน โดยมักจะเป็นกรณีที่ชาวบ้านที่มีอาณาเขตที่ดินของตนติดกับเขาฉกา ซึ่งกลุ่มนี้เป็นกลุ่มทำไม่หินมาแต่ดั้งเดิม ก่อนที่จะมีบริษัทเอกชนเข้ามาประกอบกิจการเหมืองหินอย่างในปัจจุบัน ซึ่งกลุ่มนี้จะได้รับความเดือดร้อน

จากการขาดรายได้หากเหมืองไม่สามารถประกอบกิจการต่อได้และกลุ่มที่ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด กลุ่มนี้แม้จะได้รับความเดือดร้อนอยู่บ้างจากการทำเหมือง เช่น เสียรบกวน หรือฝุ่นละอองจากการทำเหมือง แต่กลุ่มนี้จะได้รับความเดือดร้อนน้อยกว่ากลุ่มคนที่มียานอยู่ใกล้กับเหมือง จึงไม่ค่อยสนใจเคลื่อนไหวอะไร ไม่สนใจว่าเขาคูหาที่เป็นสัญลักษณ์ของท้องถิ่นจะถูกระเบิดเสียหายไปแค่ไหนก็ตาม

แม้สิทธิชุมชนจะเป็นอำนาจอันชอบธรรมตามกฎหมายรัฐธรรมนูญที่ชาวบ้านสามารถใช้เป็นเครื่องมือเพื่อทรงไว้ซึ่งสิทธิในการรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของชุมชน แต่ถ้าหากไม่นำมาใช้สิทธิทั้งหลายที่ได้บัญญัติไว้ก็เป็นแค่เพียงตัวอักษรที่อยู่บนหน้ากระดาษเท่านั้น

แนวทางการบรรเทาปัญหาในทางปฏิบัติต่อการใช้สิทธิชุมชนในกรณีการพิทักษ์เขาคูหา

แม้การใช้สิทธิชุมชนของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองหินจะต้องพบเจอกับอำนาจที่เหนือกว่า แต่กระนั้นก็ยังมิช่องทางให้ชาวบ้านใช้เป็นเครื่องมือในการลุกขึ้นต่อสู้ได้ คือ

1) กฎหมาย โดยใช้สิทธิชุมชนที่บัญญัติในรัฐธรรมนูญเป็นใบเบิกทางไปสู่การใช้กฎหมายลูกฉบับอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอนของกระบวนการขอประทานบัตรในการทำเหมือง หากในขั้นตอนต่าง ๆ เหล่านี้ใช้กระบวนการที่ไม่ถูกต้องชอบธรรมตามกฎหมาย ไม่ว่าจะเป็นในส่วนของรัฐหรือเอกชนชาวบ้านก็สามารถนำหลักฐานมายืนยันความผิดเพื่อยับยั้งกระบวนการดังกล่าวได้ ซึ่งมีตัวอย่างหนึ่งสืบจากเว็บไซต์ของสมาคมผู้บริโภค (สมาคมผู้บริโภคสงขลา, 2552) ที่เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองหินเขาคูหาได้ยื่นต่อคณะกรรมการสิทธิ

มนุษยชนแห่งชาติ เพื่อคัดค้านการต่ออายุประทานบัตรทำเหมืองแร่ของบริษัทเอกชน

การเคลื่อนไหวตามมาตรการทางกฎหมายเรื่องแรกที่ได้ทำไปแล้วคือ การฟ้องร้องคดีแพ่งต่อบริษัทเอกชนเหมืองหินเขาคูหา ซึ่งศาลฎีกาได้อ่านคำพิพากษาไปแล้วในวันที่ 20 มกราคม 2558 ที่ผ่านมา โดยตัดสินให้บริษัทฯ จ่ายค่าชดเชยให้แก่ชาวบ้านพร้อมดอกเบี้ย นอกจากนี้ ศาลยังสั่งให้บริษัทฯ ชดเชยค่าเสียหายทางจิตใจความหวาดระแวงด้วย (ไทยพีบีเอส นิวส์, 2558) ซึ่งผลจากคำพิพากษานี้จะทำให้บริษัทเอกชนผู้ประกอบการเหมืองหินที่อยู่ในขั้นตอนการขออนุญาตต่ออายุประทานบัตรทำเหมืองหิน อาจต้องกลับมาทบทวนในส่วนขั้นตอนการขออนุญาต เพราะมีบางขั้นตอนที่บริษัทฯ ทำไปด้วยความชะล่าใจในการทำนอกสภาวะที่กฎหมายรองรับและสำหรับผลที่จะตามมาสำหรับคำพิพากษาคดีนี้จะกลายเป็นบรรทัดฐานกรณีชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเดือดร้อนเสียหายจากการทำเหมืองหินรายละเอียดของคำพิพากษาก็จะเป็นบรรทัดฐานให้สังคมไทย ทั้งในส่วนชุมชนที่อยู่ในส่วนต่าง ๆ ของประเทศที่อาจกำลังเผชิญปัญหาในลักษณะเดียวกันนี้อยู่ และในเรื่องการเคารพสิทธิของชีวิตเพื่อให้สามารถใช้ชีวิตได้อย่างปกติในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัยและสวัสดิภาพ ซึ่งเป็นสิทธิที่ชุมชนพึงมีตามบทบัญญัติเรื่องสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ประโยชน์จากคำพิพากษาสำหรับประชาชนมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเด็น ประเด็นแรกเป็นกำลังใจให้ชาวบ้านที่ออกมาเรียกร้องความเสียหายที่เกิดขึ้นจากกรณีการทำเหมืองหิน เพราะโดยส่วนมากชาวบ้านมักไม่กล้าลุกขึ้นมาฟ้องร้องบริษัทเอกชน การที่มีชาวบ้านลุกขึ้นมาฟ้องร้องดำเนินคดีเพื่อปกป้องสิทธิของ

ตนเองนับเป็นเรื่องที่กล้าหาญมาก ประเด็นที่สอง นอกเหนือจากชาวบ้านกล้าที่จะฟ้องบริษัทแล้ว คำพิพากษาที่ออกมาไปสนับสนุนด้วยบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ซึ่งรับรองด้านสิทธิให้ชาวบ้านถือเป็น เรื่องที่ดี ส่วนประเด็นที่สามคือ คำพิพากษาค้างนี้จะ ทำให้กลุ่มทุนต่าง ๆ ที่เพิกเฉยต่อกระบวนการของ ชุมชนที่จะได้รับความเสียหายและผลกระทบได้ กลับเข้าสู่การวางระบบให้ดีขึ้น เพื่อแก้ปัญหาไม่ให้เกิดขึ้น ในอนาคตและกระบวนการแบบนี้จะนำไปสู่การ พัฒนางการอุตสาหกรรมให้เป็นอุตสาหกรรมสีเขียว เป็นอุตสาหกรรมที่อยู่กับชาวบ้านได้จริง มิได้เป็น เพียงคำพูดหรือวาทกรรมที่อุตสาหกรรมพยายามที่จะ ให้เป็น นอกจากนี้ ในคำพิพากษาค้างนี้ยังมี ประเด็นใหม่ที่เกิดขึ้นในการชดเชยค่าเสียหาย โดยเฉพาะค่าเสียหายทางจิตใจ ความหวาดระแวง

นอกจากนี้ ชาวบ้านสามารถรวมกลุ่มเป็น เครือข่าย โดยสามารถทำหนังสือเพื่อขอให้ยกเลิก การประกาศให้เขาควหา อ.รัตภูมิ จ.สงขลา เป็นแหล่ง หินอุตสาหกรรม ถึงหน่วยงานต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น คณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม หรือกระทั่งผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เพื่อให้ หน่วยงานเหล่านี้เข้ามามีส่วนในการช่วยเหลือ อำนาจความสะดวกแก่ชาวบ้านต่อกระบวนการขั้นตอน ของการขอยกเลิกการประกาศให้สัมปทาน รวมถึง คัดค้านสิทธิของชุมชนในระหว่างที่กำลังทำเรื่อง คัดค้านอยู่เพื่อความปลอดภัยในสวัสดิภาพหากเกิด กรณีมีกลุ่มบุคคลที่ไม่หวังดีมาขัดขวาง

2) ใช้สื่อสารมวลชน โดยเป็นเครื่องมือใน การส่งเสียงของชุมชนไปให้คนทั่วไปได้รับทราบ เช่น จัดตั้งโรงเรียนสิทธิชุมชนเขาควหา เพื่อเป็นเวที เรียนรู้เรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ ศึกษาผล กระทบสิ่งแวดล้อม ตลอดจนศึกษาข้อกฎหมายและ ขั้นตอนการต่ออายุประทานบัตร โดยโรงเรียนสิทธิ

ชุมชนนี้จะมีลักษณะคล้ายวงเสวนาชาวบ้านโดยใช้ ศาลเล็กๆ ในหมู่บ้านเป็นที่ทำการ มีการเชิญนักวิชาการ มาให้ความรู้กับชาวบ้านในประเด็นต่าง ๆ จนเป็น จุดเริ่มต้นที่ทำให้ชาวบ้านลุกขึ้นมาต่อสู้คัดค้านและ ฟ้องร้องคดีต่อการประกอบกิจการเหมืองหินของ บริษัทเอกชน

3) การจัดกิจกรรมเชิงสัญลักษณ์ ที่ได้มี การจัดขึ้นมาแล้ว อาทิ กิจกรรม “ขับรถสืบสาน ตำนานภูผา อำเภอรัตภูมิ” โดยวัตถุประสงค์ในการ จัดกิจกรรมก็เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดจิต สำนึกรู้สึกหวงแหนภูเขฯ ซึ่งเป็นทรัพยากรที่มีค่า เอาไว้ (ไทยพีบีเอส นิวส์, 2558) การกระจายข่าวใน สื่อโซเชียลเน็ตเวิร์ค มีการสร้างเพจในเฟสบุ๊ค (Facebook) เป็นเพจชุมชน ใช้ชื่อว่า “เขาควหา รัตภูมิ สงขลา” โดยในเพจจะมีข้อมูลข่าวการเคลื่อนไหว คัดค้านการต่ออายุประทานบัตรการทำเหมืองหิน ภาพถ่ายของเขาควหา รวมทั้งกิจกรรมการเคลื่อนไหว ต่างๆ และวิดีโอสั้นที่นำเสนอข้อมูลเรื่องราวเขาควหา ในแง่ต่าง ๆ จนไปถึงสื่อกระแสหลัก อย่างสถานี โทรทัศน์ไทยพีบีเอส ที่ให้รายการเปิดปมลงมาทำ สารคดีเชิงข่าวเหมืองหินเขาควหา จนเป็นที่รับรู้กัน เกือบทั่วประเทศ (เขาควหา รัตภูมิ สงขลา, 2558) การทำให้เรื่องราวเป็นที่แพร่หลายออกไปสามารถ ทำให้หลายฝ่ายหันมาสนใจและอาจเข้ามาให้การ ช่วยเหลือ รวมทั้งเป็นแหล่งให้ความรู้ต่อคนในชุมชน เพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาจนเข้ามามีส่วนร่วมต่อการ ปกป้องชุมชนของตนจากปัญหาดังกล่าว

4) ไม่กระทำการที่ขัดต่อกฎหมายหรือใช้ ความรุนแรง เพราะการกระทำเช่นนั้นจะส่งผลให้ ได้รับความเป็นธรรมจากกฎหมายน้อยลง อาจต้อง ถูกดำเนินคดีและความช่วยเหลืออำนาจความสะดวกจากหน่วยงานต่าง ๆ ก็จะน้อยลงด้วย รวมถึง อาจทำให้ชาวบ้านหรือคนทั่วไปไม่กล้าออกมาเป็น

พลังสนับสนุน เมื่อถึงตอนนั้นการใช้สิทธิตามกฎหมายจะเป็นไปด้วยความยากลำบาก ดังนั้น จึงต้องอาศัยความอดทน ใช้สันติวิธีไม่ใช่ความรุนแรง และใช้กระบวนการทางกฎหมายในการต่อสู้กับอำนาจที่มีอิทธิพลเหนือกว่าให้ได้

5) หน่วยงานราชการส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานของกระทรวง กรม ต่าง ๆ ประจำจังหวัด ควรให้ความช่วยเหลืออำนวยความสะดวกแก่ชาวบ้านในทุกกรณีที่มีการร้องขอหรือร้องเรียนตามสิทธิที่กฎหมายให้ความคุ้มครอง อย่างองข้ามเพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้นของชุมชน หากองค์กรของรัฐพากันเข้าข้างหรืออำนวยความสะดวกจนละเลยต่อปัญหาของชาวบ้าน อาจทำให้ชาวบ้านหรือชุมชน มององค์กรของรัฐเป็นคู่ขัดแย้งไปด้วย และหากชาวบ้านไม่สามารถพึ่งพาขั้นตอนกระบวนการของรัฐได้ หนทางสุดท้ายอาจนำไปสู่ปฏิบัติการนอกความคุ้มครองหรือรับรองทางกฎหมายได้ เช่น อารยะขัดขืน หรืออาจลุกลามเป็นการใช้ความรุนแรงไปในที่สุด

6) องค์กรพัฒนาเอกชนสามารถให้ความช่วยเหลือแก่ชาวบ้านได้ด้วยการให้ความรู้ทางกฎหมาย รวมถึงกระบวนการเรียกร้องสิทธิของชุมชน ซึ่งจุดนี้องค์กรเอกชนที่จะมาให้ความช่วยเหลือชาวบ้านควรมีใครสักคนหนึ่งในองค์กรที่เป็นคนดั้งเดิมในพื้นที่ ทั้งนี้ เพื่อทำให้ทราบถึงความเป็นมาและปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รวมถึงการเป็นที่รู้จักมักคุ้นกับคนในชุมชนมาแต่เดิมด้วย ซึ่งจะช่วยให้การให้ความช่วยเหลือมีประสิทธิภาพมากขึ้น นั่นก็เพราะจะมีความรู้ดีกว่าชุมชนแห่งนั้นคือถิ่นฐานของตน ความรักความหวงแหนที่อยากจะเข้ามาช่วยเหลือย่อมมีพลังมากขึ้น

7) คนในชุมชนควรตระหนักถึงสิทธิของชุมชนให้มากขึ้น การที่ชาวบ้านยังแบ่งเป็นกลุ่มเป็น

ฝ่ายอยู่นั้น ก็เนื่องมาจากความไม่ตระหนักถึงสิทธิที่ตนเองพึงมีพึงได้ กลุ่มที่ตระหนักได้แล้วย่อมกลายเป็นกลุ่มที่ลุกขึ้นมาเคลื่อนไหวเรียกร้องสิทธิ ส่วนกลุ่มที่ยังไม่ตระหนักได้นั้นก็ไม่สนใจอะไรทั้งสิ้นอะไรจะเกิดก็เกิดไป สิ่งแวดล้อมจะเสียหายไปแค่ไหนหรือความเป็นอยู่ของชีวิตจะแย่ลงเพียงใดก็ไม่สนใจ ซึ่งกลุ่มนี้มักเป็นผู้ที่ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างรุนแรง หรือได้รับผลกระทบแต่ไม่กล้าที่จะลุกขึ้นมาเรียกร้องสิทธิแก่ตนเอง หรืออีกกลุ่มที่สนับสนุนการทำเหมืองเนื่องจากพวกตนได้ประโยชน์จากกิจการที่ทำกันอยู่ จึงไม่เรียกร้องสิทธิแก่ตนเอง ซึ่งอาจส่งผลให้ตนเองขาดรายได้ ทั้งหมดนี้จึงเป็นเรื่องของคนในชุมชนที่ต้องมีการพูดคุยกัน เพื่อหาจุดร่วมที่สามารถทำให้ทุกฝ่ายอยู่ด้วยกันได้ ทั้งนี้ อาจมีการให้องค์กรพัฒนาเอกชนเป็นคนกลางในการเชื่อมทุกกลุ่มให้เข้ามาพูดคุยกันเพื่อหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายพึงพอใจ แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นทุกคนในชุมชนก็ควรที่จะได้รับการติดต่ออาวุธทางปัญญาในเรื่องของสิทธิตามรัฐธรรมนูญ ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ทุกคนควรรู้ไม่ว่าคนในชุมชนแต่ละกลุ่มจะมีความเห็นตรงกันหรือไม่ก็ตาม

สรุป

การนำบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 มาประยุกต์ใช้กับบริบทปัญหาของชุมชนเขาควหา นั่นก็คือการจัดตั้งโรงเรียนสิทธิชุมชนขึ้นในชุมชนเขาควหาซึ่งเป็นการให้ความรู้แก่ชาวบ้านเรื่องสิทธิชุมชน ซึ่งเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่ชาวบ้านควรรู้เมื่อได้มีการติดต่ออาวุธทางความรู้ให้แก่ชาวบ้านแล้วแม้ชาวบ้านจะมีความเห็นที่แตกต่างกัน แต่อย่างน้อยก็สามารถหาจุดร่วมจากความแตกต่างตรงนี้ได้ เพราะทุกคนมีสิทธิที่จะได้ใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างเท่าเทียมกันตาม

เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ การนำเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ มาปรับใช้ในการจัดการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ โดยสามารถดำรงชีพได้อย่างปกติในสิ่งแวดล้อมที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของชาวบ้าน ตำบลลูกหาได้อำเภอรักขภูมิ จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นการรักษาสีบทของชาวบ้านอันพึงมีต่ออำนาจการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ในชุมชน มีการให้ความรู้ที่ถูกต้องกับชาวบ้านในเรื่องสิทธิชุมชน และข้อกฎหมายต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ต่อชาวบ้านผ่านการจัดตั้งโรงเรียนสิทธิชุมชน จนชาวบ้านตัดสินใจออกมาคัดค้านการทำเหมืองหินของบริษัทเอกชนที่สร้างความเดือดร้อนรำคาญแก่ชาวบ้านเพื่อปกป้องชุมชนและทรัพยากรของชุมชน จนมีการฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายต่อบริษัท และชาวบ้านก็เป็นฝ่ายชนะคดีในที่สุด ขณะเดียวกันก็มีกระบวนการในการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านไม่ให้มีการขุดต่ออายุประทานบัตรในการทำเหมืองเพื่อหยุดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะสร้างความเดือดร้อนเสียหายต่อชาวบ้านและเขาควหาไปมากกว่านี้

ความสำเร็จของการต่อสู้เพื่อปกป้องเขาควหาของชาวบ้านในครั้งนี้ ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาวบ้านได้รับการถ่ายทอดความรู้โดยลูกหลานของชาวบ้าน ซึ่งทำงานเป็นนักเคลื่อนไหวองค์กรพัฒนาเอกชนในเรื่องสิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญผ่านการจัดตั้งโรงเรียนสิทธิชุมชนที่เกิดขึ้น จนทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงสิทธิที่ตนพึงมีพึงได้ เมื่อชาวบ้านมีความรู้จึงทำให้มีความกล้าหาญที่จะลุกขึ้นมาต่อสู้ทวงคืนสิทธิของตนที่ถูกละเมิด ดังนั้น ความรู้ในเรื่องกฎหมายจึงเป็นเงื่อนไขที่ทำให้การต่อสู้ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ การใช้สื่อสารมวลชนก็เป็นอีกเงื่อนไขหนึ่งที่ชาวบ้านสามารถเปิดเผยเรื่องราวการต่อสู้

เคลื่อนไหวออกไปสู่สังคมภายนอกจนกลายเป็นข่าวในสื่อกระแสหลัก การทำให้เรื่องราวเป็นที่แพร่หลายออกไปทำให้หลายฝ่ายหันมาสนใจและเข้ามาให้ความช่วยเหลือ รวมทั้งเป็นการให้ความรู้ต่อคนในชุมชนเพื่อให้ตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นและเข้ามามีส่วนร่วมต่อการปกป้องทรัพยากรภายในชุมชนของตนเองด้วย

แน่นอนว่าการต่อสู้กับกลุ่มทุนที่มีอำนาจเงินเป็นเครื่องมือ และเจ้าหน้าที่บางกลุ่มของภาครัฐที่พยายามเอื้อประโยชน์ต่อกลุ่มทุนในการประกอบกิจการเหมืองย่อมเป็นการต่อสู้ที่หลายคนอาจมองว่าไม่มีทางชนะ แต่อย่างน้อยการเคลื่อนไหวของชาวบ้านก็สามารถสร้าง “สงครามจิตวิทยา” ให้กับคู่ขัดแย้งได้ ทั้งใช้ช่องทางตามกฎหมายและสื่อสารมวลชนเพื่อเผยแพร่เรื่องราวไปสู่สาธารณะจนเป็นที่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานต่าง ๆ และสื่อสารมวลชน จนประสบความสำเร็จในระดับที่สามารถทำให้บริษัทเอกชนไม่สามารถขุดต่ออายุประทานบัตรเพื่อประกอบกิจการเหมืองหินเขาควหาต่อไปได้มาเป็นเวลาร่วม 7 ปีแล้ว แต่ภายในชุมชนยังคงมีความขัดแย้งอยู่เนื่องจากความคิดของคนในชุมชนไม่ได้สอดคล้องไปในทิศทางเดียวกัน ทั้งผู้ที่อยากปกป้องชุมชน ผู้ได้รับประโยชน์จากการทำเหมือง และผู้ที่ไม่ได้ใส่ใจกับเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งหากต้องการให้เสียงแห่งการปกป้องชุมชนดังกว่าที่เป็นอยู่จะต้องทำให้ชาวบ้านตระหนักถึงสิทธิของตนตามกฎหมาย และผลกระทบด้านลบที่จะได้รับให้มากขึ้น แม้การต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการทำเหมืองหินจะประสบความสำเร็จในระดับหนึ่งจนสามารถขยับยื่นการขุดต่ออายุประทานบัตรได้ แต่นั่นก็ไม่ได้หมายความว่า จะไม่มีการทำเหมืองหินอีก เพราะเขาควหา ยังคงเป็นแหล่งสัมปทานเหมืองหินที่พร้อมให้กลุ่มทุนบริษัทเอกชนเข้ามาทำกิจการต่อได้อีก

ตราใบที่เป้าหมายสูงสุดของการเคลื่อนไหว นั่นคือ เหมืองหินยังไม่บรรลุผล การต่อสู้เคลื่อนไหวเพื่อ
การขอยกเลิกการประกาศเขาคูหาเป็นแหล่งสัมปทาน พืชภัยเขาคูหา ก็ยังต้องดำเนินต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงการต่างประเทศ. 2558. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง.
(ออนไลน์). จาก: <http://www.mfa.go.th/humanrights/images/stories/iccprt.pdf>.
- เขาคูหา รัตภูมิ สงขลา. 2558. รายการเปิดปมเขาคูหา TPBS. (ออนไลน์). จาก: <https://www.facebook.com/video.php?v=1590843527802098&permPage=1>.
- คม ชัด ลึก ออนไลน์. 2558. 'เขาคูหา'คดีตัวอย่างที่ชาวบ้านปกป้องสิทธิตัวเอง. (ออนไลน์). จาก: <http://www.komchadluek.net/detail/20150202/200609.html>.
- ชลธิรา สัตยวิวัฒนา. บรรณาธิการ. 2546. พลวัตสิทธิชุมชน: กระบวนทัศน์ทางมานุษยวิทยา. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน).
- ไทย พีบีเอส นิวส์. 2558. จ.สงขลา จัดกิจกรรมอนุรักษ์เขาคูหา หลังถูกทำลายจากเหมืองหินมากกว่า 10 ปี.
(ออนไลน์). จาก: <http://news.thaipbs.or.th/node/62520>.
- ไทย พีบีเอส นิวส์. 2558. ศาลฎีกาพิพากษาให้ บ.เอกชนชดใช้ค่าเสียหายคดีเหมืองหิน จ.สงขลา. (ออนไลน์).
จาก: <https://www.youtube.com/watch?v=7zqip1OQtgk>.
- ยศ สันตสมบัติ. 2548. มนุษย์กับวัฒนธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2550. 2550. ราชกิจจานุเบกษา. เล่ม 124 ตอนที่ 47 ก. หน้า 1-127.
- ราชบัณฑิตยสถาน. 2542. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊ค
พับลิเคชันส์.
- วีระ สมบูรณ์. 2532. รัฐธรรมในอดีต. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- สนั่น ชุตกุล, สดใส สร้างโสกร, นันทโชติ ชัยรัตน์, ไพรินทร์ เสาะสาย, อุณิย์ คะบุตร, อภินันท์
บุญทอง, ธีรดา นามไ, เลิศศักดิ์ คำคงศักดิ์, พิชาญ ทิพย์วงศ์, สุพจน์ สิงห์คะจันทร์, บุญทอง
สะดวก, มาลี สุปันติ, สาธร ปรางเพชร, เลื่อน ศรีสุโพธิ์ และเสน่ห์ จามริก. 2550. รายงานวิจัย
ฉบับสมบูรณ์โครงการสิทธิชุมชนศึกษาภาคอีสาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย.
- สมาคมผู้บริโภคสงขลา. 2552. เครือข่ายผู้ได้รับผลกระทบจากการทำเหมืองหินเขาคูหา อ.รัตภูมิ จ.สงขลา.
(ออนไลน์). จาก: <http://www.consumersongkhla.org/paper/483>.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2555. สิทธิชุมชนตามรัฐธรรมนูญ. กรุงเทพฯ: สำนักประชาสัมพันธ์
เลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- โสภา เดชรัตน์, ปรัชญเกียรติ ว่าโระ และรวรริน เพ็ชรสลับแก้ว. 2556. เจาะแผนพัฒนาภาคใต้. นนทบุรี:
สำนักงานคณะกรรมการสุขภาพแห่งชาติ.

เอกชัย อิศระทะ. 2558. ไทยเอ็นจีโอ อำเภอรัตนบุรี สงขลา. (ออนไลน์). จาก: <http://www.thaingo.org/thaingo/node/2159>.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. 2544. มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่น ว่าด้วย สิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน

Participatory Action Research for Community Development

จิรัชยา เจียวก๊ก^{1*} และสันติชัย แยมใหม่¹

Jirachaya Jeawkok and Santichai Yammai

Abstract

Participatory Action Research (PAR) is the research aimed to develop societies and communities and improve their actual problems. Participated by several occupancies whose brainstorming was actively involved into the problems, this research was conducted as a result of changing its previous paradigm in which the research problems and solutions were entirely done by the researchers themselves. Finding that many of the previous paradigm researches have not been publicized or experimented could indicate our wasting of ideas, money, and time spent on conducting such researches. This kind of research is preliminarily conducted by the local community's participation in mutual learning, problem solving, and solution suggesting, to solve problems or to develop the community, as well as developmental success achieved, in accordance with the community's consensuses. The researcher acts as a facilitator to the community.

To conclude, the research helped create learning traits, solve socio-political-economic problems, and promote collaboration in problem solving and persistent development of the community. Thus, the importance of PAR relied on the community's participation in each research procedure, which was guidelines that could assist the research, particularly to the research for development to solve socio-political-economic problems of the community appropriately.

Keywords: *participatory action research, social development*

¹ สาขาวิชาพัฒนาศักยภาพ คณะศึกษาศาสตร์และศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: jjiracha@medicine.psu.ac.th)

รับบทความวันที่ 30 เมษายน 2557 รับลงตีพิมพ์วันที่ 8 เมษายน 2558

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชน อันเป็นรูปธรรม ที่เกิดจากการระดมสมองในลักษณะของการมีส่วนร่วมของหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยปรับเปลี่ยน กระบวนทัศน์ของการวิจัยจากรูปแบบดั้งเดิมที่การตั้งประเด็นของปัญหาเริ่มต้นและจบกระบวนการโดยนักวิจัย ซึ่งพบว่างานวิจัยหลายชิ้นมิได้ถูกนำไปเผยแพร่หรือนำไปทดลองใช้ ทำให้สูญเสียทั้งกำลังความคิด งบประมาณ และทรัพยากรเวลา งานวิจัยประเภทนี้เป็นงานวิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในการร่วมกันเรียนรู้ ร่วมกันแสวงหาปัญหา และคิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาที่เป็นเรื่องอันเป็นด้านตามคิของชุมชน รวมทั้งร่วมรับผลของการพัฒนา โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่คอยช่วยในกระบวนการร่วมกับนักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน

การวิจัยจึงสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้ และสามารถแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมการทำงานร่วมกัน ทั้งแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น ที่สำคัญสำหรับงานวิจัยเชิงปฏิบัติการอยู่ที่ การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอนอันจะเป็นแนวทาง ซึ่งช่วยให้งานวิจัยสามารถแก้ปัญหาของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะการวิจัยเพื่อพัฒนาได้อย่างเหมาะสม

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม, การพัฒนาชุมชน

บทนำ

สังคมวิชาการมีรูปแบบการวิจัยที่หลากหลาย ในการหาคำตอบ ซึ่งที่ผ่านมาในรูปแบบการวิจัย แบบใหม่ที่ได้รับการเสนอขึ้นมาทดแทนกระบวน ทัศน์ของการวิจัยแบบดั้งเดิม ที่เน้นตัวผู้วิจัยเป็น ศูนย์กลางของการวิจัย หรือการวิจัยในปัญหาหรือ เพื่อหาข้อเสนอแนะในการปรับปรุงพัฒนาเรื่องหนึ่ง เรื่องใดเกิดจากความสนใจของนักวิจัยเป็นด้านหลัก อันส่งผลให้ผลงานวิจัยที่มีอาจปฏิเสธได้ว่าใช้ความ พยายามและงบประมาณจำนวนไม่น้อย เกิดภาวะ เสียเปล่าในแง่ที่ไม่อาจตอบสนองหรือเอื้อให้เกิด การแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) นับเป็นการ วิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาสังคมและชุมชนที่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย และบัณฑิต วิทยาลัยของมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ทั้งภาครัฐและ

เอกชนได้ให้ความสำคัญ เพื่อตอบสนองต่อโจทย์ แห่งการพัฒนาและการแก้ไขปัญหา ที่มุ่งไปที่ การค้นหาแนวทางอันเป็นรูปธรรม ที่เกิดจาก การระดมสมองในลักษณะของการมีส่วนร่วมของ หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง โดยปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ ของการวิจัยจากรูปแบบดั้งเดิมที่การตั้งประเด็นของ ปัญหาเริ่มต้นและจบกระบวนการ โดยนักวิจัย ซึ่งพบว่างานวิจัยหลากหลายชิ้นได้รับการเผยแพร่ อันเป็นการสูญเสียทั้งกำลังความคิด งบประมาณ และทรัพยากรเวลาอย่างน่าเสียดายยิ่ง มาเป็นงาน วิจัยที่เริ่มต้นจากชุมชน ชุมชนมีส่วนร่วม ทั้งในมิติ ของการร่วมกันเรียนรู้ ร่วมกันแสวงหาปัญหา และ คิดค้นแนวทางออกเพื่อแก้ไขปัญหา รวมทั้งร่วมรับ ผลของการพัฒนา โดยมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่ เป็นผู้เอื้ออำนวยหรือวิทยากรกระบวนการร่วมกับ นักวิจัยชุมชนที่เป็นชาวบ้าน ดังนั้น การวิจัยจึงสร้าง

คุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี (บุญช่วย สุทธิรักษ์ และคณะ, 2556) พร้อมกับบังเกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหาดังกล่าวทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง งานวิจัยเชิงปฏิบัติการซึ่งมีหัวใจสำคัญอยู่ที่การมีส่วนร่วมนี้ย่อมไม่ใช่ เรื่องง่ายดังที่นักวิจัยผู้มีประสบการณ์ภาคสนาม หลายท่านสะท้อนความเห็นและข้อสังเกตเอาไว้ โดยเฉพาะประเด็นของการสร้างส่วนร่วมใน กระบวนการวิจัยแต่ละขั้นตอน อันจะเป็นแนวทาง และคำแนะนำที่น่าสนใจ รวมทั้งช่วยให้แก่นักวิจัย ที่สนใจใช้รูปแบบนี้ในการทำวิจัยปัญหาของสังคม เศรษฐกิจและการเมือง โดยเฉพาะการวิจัยเพื่อ พัฒนา (Research and Development)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่ง นักวิชาการบางกลุ่มมีความเชื่อว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ ปลดปล่อยให้เป็นอิสระ (Emancipatory Action Research: EAR) ซึ่งในวงวิชาการแล้วจัดว่าเป็น รูปแบบเดียวของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่บริสุทธิ์ เนื่องจากเน้นการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย การวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงมักใช้สถิติเชิงพรรณนา อย่างง่าย (Simple Descriptive Statistics) และการ วิเคราะห์เชิงพรรณนาหรือการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis) ในการอธิบายข้อมูล และใช้ เทคนิคการรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิง คุณภาพ โดยพบว่า นักวิจัยจำนวนไม่น้อยใช้ระเบียบ วิธีการวิจัยตามแนวคิดของเคมมิสและแมคแทกการ์ท (Kemmis and McTaggart, 1988) เป็นวิธีหลักของ การวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็น รูปแบบของการวิจัยแบบใหม่ที่ประยุกต์และเป็นการ

รวมเอาแนวความคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) กับการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Research) ที่เป็นงานวิจัยที่บุคคล หลายฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยได้มีส่วนร่วมใน กิจกรรมการวิจัย อันประกอบด้วย การวิเคราะห์ ปัญหา การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ผลและสรุป รายงานการวิจัย โดยอาจจะไม่ได้ทำเพื่อมุ่งแก้ไข ปัญหาหรือพัฒนางานขององค์กรหรือหน่วยงานใน ชุมชนเป็นด้านหลัก ทั้ง 2 มาผสมผสานเข้าด้วยกัน จึงเป็นสมบัติของสังคมและเป็นการกระทำที่มุ่งหมาย จะให้ประโยชน์หรือเป็นการรับใช้สังคม ด้วยเหตุนี้ การวิจัยจึงควรคำนึงถึงผลประโยชน์สูงสุด และการ วิจัยที่จะให้ผลประโยชน์สูงสุดนั้น อีกทั้งเป็นการ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงของชุมชนและสังคม (สุภางค์ จันทวานิช, 2531) มากกว่าการแก้ไขปัญหาด้าน การที่เจาะจงเฉพาะของครูในชั้นเรียนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมนี้มีลักษณะในเชิงปฏิบัติการเพื่อสืบหา ข้อเท็จจริง ซึ่งบ่อยครั้งที่เคยเป็นการรวบรวมข้อมูล ทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ การวิจัยชนิดนี้เพื่อ พัฒนา (Research for Development) หรือการวิจัย พัฒนา (Research and Development) โดยที่การ พัฒนาและการเป็นหุ้นส่วนจะต้องเดินทางร่วมกัน ดังนั้นทุกคนจะต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา ทุกขั้นตอนอย่างมีเสรีและเป็นประชาธิปไตย โดย จุดที่แตกต่างกันของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบ มีส่วนร่วมกับงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมก็คือ การวิจัย แบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นการวิจัยที่เน้นในมิติของการ เก็บข้อมูล แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการประยุกต์หาวิธีการแก้ไขปัญหามาไปพร้อม ๆ กัน หรือกล่าวได้ว่ามีการแสวงหาแนวความคิดและ แนวทางในการแก้ไขปัญหาและทรัพยากรที่ผู้ถูกวิจัย มีอยู่เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญห

บทความวิชาการเรื่องนี้ มีความประสงค์

ประมวลแนวความคิด ความหมาย และองค์ความรู้อื่น อันเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พร้อมกับประมวลข้อสังเกตและปัญหาในทางปฏิบัติบางประการจากผลงานการวิจัยของนักวิจัย และนักวิชาการชาวไทยที่มีประสบการณ์ตรงในการวิจัยแบบนี้ อันจะเป็นความรู้ที่ช่วยให้นักวิจัยที่ให้ความสนใจใช้รูปแบบการวิจัย ซึ่งกำลังได้รับความนิยมเช่นนี้ ได้มีความเข้าใจที่แจ่มชัดและเห็นภาพการปฏิบัติงานวิจัยในอีกหลากหลายมุม

ความหมายและคุณลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุภากร จันทวานิช (2531) กล่าวว่า iva การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่นำแนวคิด 2 ประการมาผสมผสานกันคือการปฏิบัติการ (Action) ซึ่งหมายถึง กิจกรรมที่ โครงการวิจัยจะต้องดำเนินการ และคำว่า การมีส่วนร่วม (Participation) อันเป็นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องของทุกฝ่ายที่เข้าร่วมกิจกรรมวิจัย ในการวิเคราะห์สภาพปัญหาหรือสถานการณ์อันใดอันหนึ่ง แล้วร่วมในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินการจนกระทั่งสิ้นสุดการวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาของการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ข้อมูลจากการทำวิจัยทุกขั้นตอนชาวบ้านเป็นผู้ร่วมกำหนดปัญหาของชุมชนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา กระบวนการวิจัยจึงดำเนินไปในลักษณะของการแลกเปลี่ยนความเห็นระหว่างชาวบ้านกับผู้วิจัยเพื่อให้ได้ข้อสรุปเป็นขั้น ๆ ส่วนกระบวนการสังเคราะห์ข้อมูลเป็นไปในเชิงการวิภาษ (Dialectic) ซึ่งชาวบ้านจะค่อย ๆ เรียนรู้ด้วยตัวเอง และด้วยวิธีการวิจัยเช่นนี้ ข้อมูลที่ได้จึงมีความชัดเจน สะท้อนความคิดอ่าน

ตลอดจนนิสัยใจคอของชาวบ้าน สะท้อนความต้องการ และแบบแผนในการดำเนินชีวิตของเขา การวิจัยแบบนี้จึงเป็นวิธีการที่สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน โดยการศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่กำลังประสบอยู่ โดยการร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ ประกอบกับการใช้ภูมิปัญญาและทุนที่มีอยู่ในชุมชน การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้ นอกจากจะส่งผลดังที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังช่วยให้เกิดการพัฒนาของผลงานวิจัยและกระบวนการวิจัยในตัวของมันเองอีกด้วย และอีกทางหนึ่งการวิจัยยังเป็นส่วนสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ให้แก่ประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย ซึ่งสามารถเป็นตัวนำของการพัฒนาลงสู่ชุมชนท้องถิ่นอย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพอีกด้วย ในการวิจัยแบบ PAR ผู้วิจัยถือว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่รู้ดีเท่า ๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนาในการกำหนดปัญหา และการเลือกปฏิบัติการใด ๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาของการวิจัยจึงเริ่มจากชาวบ้านด้วย ไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัยหรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียว

ขนิษฐา กาญจนสินนท์ (2536) ให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า หมายถึง การวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหา วางแผนและดำเนินการตามแผนในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการดำเนินการประเมินผล โดยที่ทุกขั้นตอนดังกล่าวสมาชิกชุมชนเข้าร่วมด้วย อันเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาตนเอง ในการ

ทำงานพัฒนา ในทำนองเดียวกัน อุทัย คลยเกษม (2536 อ้างถึงใน สุริยา วีรวงศ์, 2538) กล่าวว่า iva การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนซึ่งเคยเป็นประชากรของการวิจัย กลับบทบาทมาเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยเข้ามามีบทบาทส่วนร่วมตลอดกระบวนการวิจัย

โดยทั่วไปแล้ว ข้อกำหนดของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้นแตกต่างไปจากแนวคิดของการวิจัยแบบเดิมอยู่มาก แนวคิดในการวิจัยแบบเดิมนั้น ตั้งอยู่บนฐานของปรัชญา ปณิธานนิยมเชิงตรรก (Philosophy of Logical Positivism) และ พฤติกรรมศาสตร์ (Behavioralism) ซึ่งมีข้อกำหนดว่า นักวิจัยทุกคนจะต้องรักษาความเป็นกลาง (Neutrality) โดยแยกตัวเองโดยสิ้นเชิงออกจากสิ่งที่ศึกษาเพื่อมิให้เกิดอคติ (Bias) ต่อการศึกษา อันจะทำให้ผลของการศึกษาเบี่ยงเบนและไม่น่าเชื่อถือ แต่การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย และนักพัฒนาหรือนักปฏิบัติการ (Practitioners) ตลอดกระบวนการศึกษาค้นคว้า กมล สุดประเสริฐ (2537) จึงให้ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นการวิจัยที่จัดกระทำโดยผู้ปฏิบัติการเพื่อนำผลการวิจัยมาใช้ในการแก้ไขปัญหาโดยทันที และต้องกระทำเป็นหมู่คณะร่วมกัน ขยายความอีกได้ว่า เป็นการวิจัยที่ต้องอาศัยกระบวนการทำงานร่วมกันที่จะต้องสืบสวน สอดสวนหาปัญหาและข้อโต้แย้งร่วมกันเป็นกลุ่ม วิเคราะห์สาเหตุแห่งปัญหา โดยเป็นกระบวนการที่ค่อนข้างจะเอนเอียงไปในทางกระบวนการประชาธิปไตย (สำนักงานมาตรฐานการศึกษา, 2545)

นิตยา เงินประเสริฐศรี (2544) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์ที่สะท้อนให้เห็นถึงการเดินทางไปสู่การพัฒนา (Journey of Development) โดยมีการเปลี่ยนแปลง

จากสิ่งที่เป็นอยู่ไปสู่สิ่งที่สามารถเป็นไปได้ ทั้งในระดับปัจเจกชนและระดับสังคม โดยหัวใจสำคัญของการเปลี่ยนแปลงอยู่ที่กระบวนการวิจัย ซึ่งใช้แนวทางความร่วมมือ (Collaborative Approach) ระหว่างนักวิจัยกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ทั้งนี้ กระบวนการวิจัยจะต้องเป็นประชาธิปไตย ยุติธรรม มีอิสระ และส่งเสริมคุณค่าของชีวิต และกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเข้าร่วมสังเกต ตรวจสอบ สถานการณ์ต่าง ๆ สะท้อนความคิดเห็นและความต้องการของตน ทրพยากรที่มีอยู่ อุปสรรคและปัญหาที่ปรากฏอยู่ ตรวจสอบทางเลือกที่เป็นไปได้ และมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่

กล่าวโดยสรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมหมายความว่า การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่ ทั้งที่เป็นชาวบ้าน และนักพัฒนากับผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด

หลักการสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

โดยหลักการนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประกอบไปด้วยกระบวนการค้นคว้าทางสังคม (Social Investigation) การให้การศึกษา (Education) และการกระทำหรือการปฏิบัติการ (Action) เพื่อเปิดพื้นที่ให้เรียนรู้และแก้ไขปัญหาาร่วมกันระหว่างหลายฝ่าย อันเป็นการสร้างความรู้ให้กับสังคมได้อย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งจะได้กล่าวถึงต่อไปในรายละเอียด โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีหลักการสำคัญที่ให้ความเคารพต่อภูมิปัญญาและ

วัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดจนระบบการสร้างความรู้ ซึ่งแตกต่างไปจากของนักวิชาการ โดยประกอบด้วย (พันธุ์ทิพย์ รามสูตร, 2540)

1) ปรับปรุงความสามารถและพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ด้วยการส่งเสริมระดับนักศึกษาและพัฒนาความเชื่อมั่นให้เกิดการวิเคราะห์/สังเคราะห์สถานการณ์ปัญหาของตนเอง ซึ่งเป็นการนำเอาศักยภาพเหล่านี้มาใช้ประโยชน์

2) ให้ความรู้ที่เหมาะสมแก่ชาวบ้าน ตลอดจนมีการนำไปใช้อย่างเหมาะสม

3) สนใจปริทัศน์ของชาวบ้าน โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะช่วยเปิดเผยให้เห็นคำถามที่ตรงกับประเด็นปัญหา

4) การปลดปล่อยแนวความคิด เพื่อให้ชาวบ้านและคนยากจนค่อยๆ โอกาสสามารถมองความคิดเห็นของตนเองได้อย่างเสรี มองสภาพการณ์และปัญหาของตนเอง วิเคราะห์วิจารณ์ ตรวจสอบสภาพข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เน้นให้นักวิจัยและชุมชนได้ร่วมกันทำงานและแก้ไขปัญหาของชุมชนนั้นได้อย่างแท้จริง ซึ่งมีวัตถุประสงค์หลักๆ (สำนักงานมาตรฐานการศึกษา, 2545) ดังนี้

1) เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนในชุมชนท้องถิ่นแต่ละแห่งเข้ามามีส่วนร่วมศึกษาค้นคว้าหาข้อมูล รวมทั้งการหาประเด็นปัญหาเชิงพัฒนาและวรรณกรรม เพื่อแก้ไขปัญหาของชุมชนตน มิใช่รอคอยแต่นักวิจัยและนักพัฒนามาดำเนินการให้

2) เพื่อให้ได้ข้อมูลความเป็นจริง แนวทางการพัฒนาที่เหมาะสม หรือมีความพอดีกับบริบท

ของชุมชนท้องถิ่นนั้น

3) เพื่อให้มีการขับเคลื่อนมวลสมาชิกเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการของผู้มีความรับผิดชอบร่วมกัน เรียนรู้ด้วยกันและแก้ไขปัญหาไปพร้อมกัน

เป้าหมายและประโยชน์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

การวิจัยและชนิดที่สามารถสร้างองค์ความรู้ใหม่ และแก้ไขปัญหาชุมชน องค์กร หรืออื่น ๆ แต่ประโยชน์หลัก ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (อรุณรุ่ง บุญชนันตพงศ์, 2549) มีดังนี้

1) ชาวบ้าน ชุมชน ผู้ด้อยโอกาสจะตื่นตัวได้รับการศึกษาเพิ่มมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้อง มีความเชื่อมั่นในทางที่จะให้ความร่วมมือกันหรือมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อก่อประโยชน์สูงสุดแก่ตนเองและชุมชน

2) ประชาชนได้รับการแก้ไขปัญหา ผู้ด้อยโอกาสมิใช่โอกาสมากขึ้น การจัดสรรทรัพยากรต่าง ๆ มีการกระจายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม รวมทั้งมีข้อมูลข่าวสารที่ส่งผลให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีต่อคนในชุมชน

3) มีวิจัยและพัฒนาได้เรียนรู้จากชุมชน ได้ประสบการณ์การทำงานร่วมกับชุมชน อันก่อให้เกิดความเข้าใจอันดี และเกิดแนวคิดในการพัฒนาตนเองของนักวิจัยและพัฒนาอย่างแท้จริง

4) ผลงานวิจัยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที เนื่องจากได้ลงมือทำกิจกรรมโดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายในชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเกิดการผนึกกำลังร่วมกัน โดยที่ประชาชนเป็นผู้ร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ ตลอดจนเกิดความรู้สึกรับเป็นเจ้าของผลงาน โครงการที่ดำเนินการอยู่

ระเบียบวิธีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กิจกรรมของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในทัศนะของกมล สดประเสริฐ (2537) มีความแตกต่างกัน อยู่สองชุดซึ่งจำแนกได้ดังนี้

1) กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมการแสวงหาความรู้ของนักวิจัยตามโครงการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในชุมชนพื้นที่เป้าหมายของผู้วิจัยแต่ละคน โดยจุดมุ่งหมายที่สำคัญของนักวิจัยคือการสร้างรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีประสิทธิภาพ รูปแบบที่สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ สิ้นเปลืองเงินทองและก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายไม่มากนัก แต่ในเวลาเดียวกันก็ได้ผลตอบแทนจากการวิจัยค่อนข้างสูง

2) กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เป็นกิจกรรมที่เกิดจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาชุมชนของนักวิจัยที่ปฏิบัติการร่วมกันกับชุมชน โดยนักวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงาน ซึ่งมีบทบาทหลักในการเป็นผู้ช่วยเหลือในกระบวนการวิจัย ตั้งแต่แรกเริ่ม และค่อย ๆ ลดการช่วยเหลือลง และหวังว่าเมื่อดำเนินการวิจัยไปจนสิ้นสุดโครงการแล้วประชาชนจะมีความรู้จากการเรียนรู้ร่วมกัน สร้างพลังที่พอเพียงกระทั่งสามารถแก้ไขปัญหาของชุมชนได้โดยลำพังอย่างมีประสิทธิภาพ

การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย

การมีส่วนร่วม เป็นวิธีการสำคัญที่จัดว่าเป็นหัวใจสำคัญประการหนึ่ง และเป็นสาระสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมรูปแบบสามารถพิจารณาได้จากทัศนะของทวีทองหงษ์วิวัฒน์ (2527) ซึ่งมีความเห็นว่าการมีส่วนร่วมเป็นสิทธิของ

ประชาชนต่อการตัดสินใจนโยบายที่เกี่ยวกับการจัดสรร (Allocation) และการใช้ประโยชน์ (Utilization) ของทรัพยากรเพื่อการผลิต การมีส่วนร่วมของประชาชนก่อให้เกิดกระบวนการ และโครงสร้างที่ประชาชนสามารถที่จะแสดงออกได้ และเป็นกระบวนการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนในการกำหนดการเปลี่ยนแปลงเพื่อประชาชนเอง ย่อมเป็นสิ่งที่แสดงออกให้เห็นถึงพัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญาในการกำหนดชีวิตของตนเองเป็นตัวของตนเอง ในเชิงทฤษฎีแล้วการมีส่วนร่วมต่อการดำเนินกิจกรรมหรือโครงการพัฒนานั้น สามารถจำแนกออกได้เป็นมิติต่าง ๆ ประกอบด้วย

มิติแรก ร่วมศึกษาและวิเคราะห์ปัญหา ซึ่งเป็นการที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการศึกษาชุมชน วิเคราะห์ชุมชน ค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาภายในชุมชนร่วมกัน และมีส่วนในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย เป็นการกระตุ้นให้ประชาชนได้เรียนรู้สภาพของชุมชน วิถีชีวิต สังคม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมเพื่อใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในการจัดทำและประกอบการพิจารณาวางแผนงานวิจัย

มิติที่สอง ร่วมวางแผน เป็นการวางแผนการพัฒนาหลังจากได้ข้อมูลเบื้องต้นของชุมชนแล้ว และนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาปัญหา สาเหตุของปัญหา เรียบร้อยแล้ว ก็นำมาอภิปรายแสดงความคิดเห็นร่วมกัน เพื่อกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของโครงการ การกำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงาน ตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้เพื่อการวิจัย

มิติที่สาม ร่วมดำเนินการ เป็นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินการพัฒนา หรือเป็นขั้นตอนปฏิบัติการตามแผนการวิจัยที่ได้วางไว้

ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยการสนับสนุนด้านเงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และแรงงาน รวมทั้งการเข้าร่วมในการบริหารงาน การประสานขอความช่วยเหลือจากภายนอกในกรณีที่มีความจำเป็น

มิติที่สี่ ร่วมรับผลประโยชน์ โดยประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดการแจกจ่ายผลประโยชน์จากกิจกรรมการวิจัยในชุมชนในพื้นที่ที่เข้าเยี่ยมชมภาคกัน

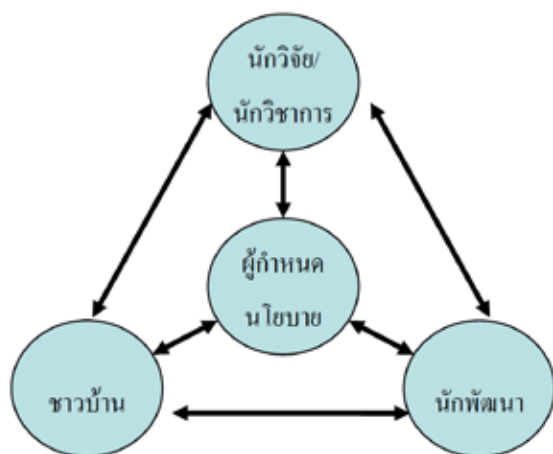
มิติที่ห้า เป็นการมีส่วนร่วมติดตามประเมินผลการดำเนินงานวิจัยและผลของการพัฒนาจากการดำเนินการไปแล้วว่าสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคและข้อจำกัดอย่างไร เพื่อแก้ไข ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นได้ทันที และนำข้อผิดพลาดไปเป็นบทเรียนในการดำเนินการต่อไป การเปิดให้ประชาชนหรือชาวบ้านที่เกี่ยวข้องได้มีโอกาสเข้าร่วมกระบวนการวิจัยนั้น นับได้ว่าเป็นคุณค่าโดยแท้ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบนี้ ซึ่งก่อให้เกิดรากฐานแห่งความยั่งยืนของการพัฒนา

ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2549) อธิบายไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัยการมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง ๆ ได้แก่ ชาวบ้าน นักพัฒนา นักวิจัย/นักวิชาการ และผู้กำหนดนโยบาย (รูปที่ 1) สามารถระบุได้ตามลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ ดังต่อไปนี้

1) ขั้นการศึกษาบริบท ในขั้นนี้ นักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรืออาณาบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม โดยมีนักพัฒนา

ประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

2) ขั้นกำหนดปัญหา ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหารวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหามาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาและมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน และครอบคลุมส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ และชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็น/ความต้องการ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นหรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้านในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง ก่อนจะเริ่มดำเนินงานในขั้นตอนอื่น

รูปที่ 1 การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (ไพโรจน์ ชลารักษ์, 2549)

3) **ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจัดทำขั้นตอนการปฏิบัติงานวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัย โดยติดตามผลการดำเนินงานวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของการดำเนินงานว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาดหรือไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมายหรือมีสิ่งใดที่เกิดขึ้นแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้นจะเข้ามามีส่วนร่วมลงมือในการปฏิบัติงานวิจัยตามแผน และตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่

4) **ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง** รวมทั้งการแก้ไขระหว่างกระบวนการปฏิบัติงานวิจัย ในขั้นนี้นักวิจัยที่ส่วนร่วมโดยการพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย โดยนักพัฒนาจะเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลการปฏิบัติงานวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนการปฏิบัติงานตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของการดำเนินการวิจัย

5) **ขั้นการสรุปผลการวิจัย** ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัยและเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ นักพัฒนามีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจ และได้ผลตามที่คาดหวังไว้หรือไม่และแสดงความ

คิดเห็นอื่นประกอบข้อมูลด้วยว่าเพราะเหตุใด

ในแง่บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น สุภางค์ จันทวนิช(2531)อธิบายไว้ว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นั้น เป็นการผสมผสานความรู้เชิงทฤษฎีและระเบียบวิธีวิจัยของนักวิจัย และวัตถุประสงค์ของนักวิจัยและนักพัฒนา ควบคู่ไปกับความต้องการความรู้และประสบการณ์ของผู้ถูกวิจัย ดังนั้น การดำเนินการและผลของการวิจัยจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับบุคคลหลายฝ่าย ซึ่งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ มักจะประกอบไปด้วยบุคคล 3 ฝ่าย ประกอบด้วย

1. **บุคคลเป้าหมาย** อาจเป็นผู้แทนของกลุ่มบุคคลเป้าหมาย หรือชุมชนที่จะทำการศึกษา ซึ่งถือว่าคนในชุมชนหรือกลุ่มนั้น ซึ่งเป็นผู้ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับตนเองดีที่สุด

2. **นักวิจัย** เป็นผู้แทนของนักวิชาการที่มีความสนใจในการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นคนนอกนักวิจัย เป็นฝ่ายผู้รู้และเชี่ยวชาญเรื่องแนวความคิด ทฤษฎีและระเบียบวิธีการวิจัย

3. **นักพัฒนา** เป็นกลุ่มผู้มีความรู้และมีเป้าหมายเพื่อการพัฒนา ซึ่งมักจะเป็นผู้แทนของฝ่ายรัฐบาลหรือองค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งแม้ว่าเป็นคนนอก แต่ก็นับว่าเป็นบุคคลที่ค่อนข้างจะใกล้ชิดกับบุคคลเป้าหมายของการพัฒนาหรือบุคคลกลุ่มแรกมากที่สุด ซึ่งบางครั้งในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นักวิจัยและนักพัฒนาอาจเป็นบุคคลเดียวกันก็ได้

สุภางค์ จันทวนิช (2531) อธิบายไว้ว่าโลกทัศน์หรือวิธีการมองปัญหาของคนแต่ละกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ซึ่งวิธีการมองนี้ย่อมแตกต่างกันไปตามกรอบแนวความคิดที่แต่ละบุคคลยึดถือ ซึ่งภายหลังจากที่มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี

ส่วนร่วมแล้ว บุคคลทั้งสามกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย นักวิจัย ชาวบ้านหรือบุคคลกลุ่มเป้าหมายและ นักพัฒนาจะมีความเข้าใจถึงปัญหาและความเข้าใจ ร่วมกันในการพัฒนาซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญสำหรับความสำเร็จในการพัฒนา และเป็นจุดเริ่มต้นของโครงการต่าง ๆ ของชุมชน และการปฏิบัติงานสามารถเป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ

ผู้มีส่วนร่วมใน PAR มี 3 ฝ่ายคือ ชาวบ้าน ซึ่งเป็นตัวแทนของชุมชน นักวิจัย ซึ่งเป็นตัวแทนของนักวิชาการที่สนใจเรื่องการพัฒนาและนักพัฒนา ซึ่งเป็นตัวแทนของฝ่ายรัฐบาล หรือองค์กรพัฒนาเอกชน สองฝ่ายหลังนี้นับรวมๆ กันเป็นฝ่ายคนนอก ส่วนชาวบ้านเป็นคนกำหนดปัญหาในการวิจัย จำเป็นต้องรู้สภาพอันแท้จริงของชุมชนอย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ในเรื่องพลังงานที่เกี่ยวกับระบบการเกษตรตามที่ชาวบ้านปฏิบัติอยู่ นักวิจัยจะต้องรู้ว่าถ้าเพิ่มเวลา เงิน และปัจจัยอื่น ๆ แล้ว ชาวบ้านจะเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้พลังงานอย่างไรหรือไม่ ถ้ามีการพัฒนาพลังงานในระดับชุมชน นักวิจัยก็จะต้องรู้เรื่ององค์กรของชุมชนและเรื่องการถือกรรมสิทธิ์ร่วม ข้อมูลเหล่านี้ชาวบ้านจะเป็นผู้รู้ดีที่สุด นักวิจัยและนักพัฒนาซึ่งเป็นคนนอก มีแต่ความรู้เกี่ยวกับเรื่องพลังงาน และเทคโนโลยีที่เกี่ยวกับการพัฒนาพลังงานทำอะไรทั้งสามฝ่ายนี้จึงจะนำคุณสมบัติของตนมาเอื้อแก่กันได้ โดยปกตินักวิจัยและนักพัฒนา ซึ่งเป็นผู้ที่มีข้อมูลทางวิชาการมักไม่ใช่ผู้ที่จะมาใช้ชีวิตอยู่ในชุมชนได้ตลอดปี และการถ่ายทอดข้อมูลนั้นก็อาจถูกรองรับด้วยความเชื่อมั่นในเชิงวิชาการหรืออุดมการณ์จนทำให้ชาวบ้านไม่สามารถเข้าใจได้เองแท้ จึงจำเป็นจะต้องมีตัวเชื่อมหรือสื่อกลางระหว่างคนนอกกับคนใน สื่อกลางนี้จะช่วยสื่อสารความเข้าใจระหว่าง 2 ฝ่าย สื่อกลางที่ดีควรจะเป็นนักพัฒนาในชุมชน

หรือเจ้าหน้าที่ระดับปฏิบัติการประจำชุมชน สื่อกลางนี้จะเป็นผู้เข้าร่วมการวิจัยด้วยจึงจำเป็นต้องเป็นผู้ที่อาศัยอยู่ในชุมชนเพื่อจะได้ปฏิบัติการต่าง ๆ ได้และจะต้องเป็นผู้ที่รู้ความต้องการ ความชอบ/ไม่ชอบศักยภาพของชาวบ้าน รู้จุดอ่อนจุดแข็งของการจัดองค์กรในชุมชน รู้เรื่องความแตกแยกในชุมชน และไม่เป็นเครื่องมือของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

นักวิชาการได้ให้มุมมองในเรื่องขั้นตอนในการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ไม่แตกต่างกันมากนัก ซึ่งผู้เขียนขอหยิบยกมากล่าวถึงดังนี้

1) ระยะเตรียมการวิจัย (Pre-research Phase)

ในระยะนี้ เป็นการเตรียมชุมชน เพื่อให้มีความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ซึ่งเป็นเรื่องสำคัญและเป็นแกนหลักของการวิจัยลักษณะนี้ โดยการดำเนินงานขั้นตอนนี้มีจุดมุ่งเน้นสำคัญที่จะก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้วิจัย ผู้นำชุมชน ชาวบ้าน รวมถึงเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องเกี่ยวข้อง ในขั้นเตรียมการนี้ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย (สุริยา วีรวงศ์, 2538) ดังนี้

1.1) การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน (Build-up Rapport) โดยวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่ดีที่สุดคือการปฏิบัติตัวของนักวิจัยที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนในชุมชน ทั้งนี้ นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชน ซึ่งเป็นเครื่องช่วยให้ นักวิจัยสามารถทำความเข้าใจโลกทัศน์ของชาวบ้านได้ดีมากขึ้น โดยผู้วิจัยจะลงพื้นที่เพื่อไปพบกับบุคคลต่าง ๆ ในชุมชนที่มีส่วนสำคัญและเกี่ยวข้องกับการดำเนินงานวิจัย หรือเป็นประชาชนกลุ่มเป้าหมายของการวิจัย พูดคุยแนะนำตัวเองเพื่อ

ให้ทุกฝ่ายได้ทราบถึงวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และความต้องการมีส่วนร่วมของชาวบ้าน ทำให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจ ผู้วิจัยยังสามารถทำการวิเคราะห์ คาดหมายสภาพการณ์ สามารถเตรียมรับมือได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อมรา พงศาพิชญ์, 2536)

1.2) การสำรวจ ศึกษาชุมชน (Surveying and Studying Community) เป็นขั้นตอนของการศึกษาข้อมูลที่เป็นลักษณะทางกายภาพ และแหล่งทรัพยากรต่างๆ ภายในชุมชน รวมถึงการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านประชากร สังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม และการเมือง ผู้วิจัยจะใช้แบบสังเกต สมุดบันทึก และถ่ายภาพสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงการศึกษาข้อมูลจากเอกสารหลักฐานจากหน่วยงานราชการหรือจากองค์กรพัฒนาที่เกี่ยวข้อง หรือใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน ผู้สูงอายุเพื่อทราบประวัติความเป็นมาของชุมชนด้วย

1.3) คัดเลือกชุมชน (Selecting Community) จะยึดหลักการเลือกชุมชนที่ด้อยโอกาสในการพัฒนา (Disadvantage Community) เพื่อเป้าหมายในการยกระดับคุณภาพชีวิตและสร้างโอกาสความเท่าเทียมในการพัฒนากับชุมชนอื่น ส่วนใหญ่ยึดเอาประเด็นช่องปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนและจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขเยียวยาโดยเร่งด่วน หรือบางกรณีการวิจัยมุ่งหมายกระทำต่อชุมชนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาอย่างแข็งขัน เพื่อเป็นชุมชนต้นแบบของการทำวิจัย และการพัฒนาให้กับชุมชนอื่นด้วยเช่นกัน (อรุณรุ่ง บุญธนนันตพงศ์, 2549)

1.4) การเข้าสู่ชุมชน (Entering Community) ข้อมูลชุมชนนับเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์ต่อการนำมาประกอบการพิจารณาตัดสินใจกำหนดพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวควรเป็นข้อมูลที่มีรอบด้าน สำหรับแหล่งข้อมูลในขั้นตอนนี้อาจมาจากส่วนราชการ เช่น ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน

(จปฐ.) ข้อมูลจำนวนประชากรและบุคคลที่เป็นปราชญ์ชาวบ้าน และอาจเป็นข้อมูลเบื้องต้นการพัฒนาเอกชนรวบรวมไว้ หรือนักวิจัยจะดำเนินการเก็บข้อมูลเองโดยการสำรวจชุมชน (Community Surveying) ก็ได้

1.5) การเตรียมคนและเครือข่ายความร่วมมือ ในขั้นตอนนี้ มักถูกกำหนดให้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของระยะก่อนการวิจัย โดยมุ่งหมายให้เกิดความพร้อมและก่อให้เกิดการประสานงานที่ดี เพื่อความสะดวกต่อการดำเนินงานวิจัย ในส่วนของการเตรียมคนนั้น เป็นการเตรียมความพร้อมให้กับชาวบ้านเพื่อเป็นแกนนำในการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับนักพัฒนาและคณะผู้วิจัย ซึ่งในทางปฏิบัติแล้ว มี 3 กลุ่ม คือ

เตรียมคนในชุมชน คณะนักวิจัยมักจะลงพื้นที่เพื่อจัดประชุมในชุมชน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ชาวบ้านรู้จักและคุ้นเคยกับกระบวนการและการดำเนินงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมอย่างชัดเจนและรวดเร็ว

เตรียมนักพัฒนา ด้วยการประชุมร่วมกับนักพัฒนา ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคนกลุ่มนี้หมายถึง ผู้นำชุมชน พัฒนาการอำเภอหรือพัฒนาการอำเภอประจำตำบล และเจ้าหน้าที่หน่วยงานอื่น เช่น ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล และองค์กรพัฒนาภายนอกที่มีความสนใจศึกษาร่วมกัน กิจกรรมสำคัญของการดำเนินงานในขั้นตอนนี้คือ การประสานความร่วมมือการสร้างความเข้าใจในกรอบของการทำงานวิจัย และการหารือแนวทางพัฒนาชุมชน ซึ่งมักจะรวมถึงการประสานงานเรื่องการใช้สถานที่ดำเนินการประชุมด้วย

เตรียมนักวิจัย ด้วยการประชุมปรึกษากัน เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจตรงกันในบทบาทหน้าที่ของแต่ละฝ่ายในการทำงานวิจัย

ส่วนการเตรียมเครือข่ายความร่วมมือนั้น

งานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมใช้วิธีการให้ผู้วิจัย/นักวิจัยทำการประสานกับองค์กรภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน เพื่อให้เกิดเครือข่ายความร่วมมือในงานวิจัย (อรุณรุ่ง บุญธนนันทพงศ์, 2549) ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้กระบวนการวิจัยดำเนินไปได้ด้วยดี

ในขั้นนี้ ปัญหาของการวิจัยมักเป็นประเด็นเกี่ยวกับการเข้าถึงชาวบ้านกลุ่มเป้าหมายรวมถึงการสื่อสารการทำวิจัยในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ขั้นตอนและผลประโยชน์ที่ชาวบ้านจะได้รับ คณะนักวิจัย ควรทำความเข้าใจว่า งานวิจัยแบบมีส่วนร่วมมักจะเป็นของใหม่ในสายตาของชาวบ้าน การจัดเวทีที่ง่ายต่อความเข้าใจและสะท้อนความต้องการของประชาชนที่มีบรรยากาศสบาย ๆ และการศึกษาชุมชนประกอบ จะช่วยให้คณะผู้วิจัยได้รับข้อมูลที่กว้างขวางมากขึ้น บางกรณีจะช่วยให้คณะนักวิจัยสามารถกำหนดปัญหาของการวิจัยได้ การขาดความต่อเนื่องในการมีส่วนร่วมวิจัยของชาวบ้าน ยังอาจส่งผลให้เกิดพฤติกรรมชาวบ้านติดตามผู้นำชุมชนหรือชาวบ้านส่วนใหญ่ในแบบ “ว่าตามกัน” ส่งผลให้ตัวชาวบ้านตกเป็นเครื่องมือของกลุ่มผลประโยชน์และการตัดสินใจของชาวบ้าน สร้างความชอบธรรมให้แก่การดำเนินกิจกรรม/โครงการพัฒนาของภาครัฐ

2) ระยะดำเนินการวิจัย (Research Phase)

ประกอบด้วยขั้นตอนย่อย คือ

2.1) พิจารณาความเป็นไปได้และเหมาะสมที่จะใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบประยุกต์ของการค้นหาข้อเท็จจริงที่เป็นระบบและมีประโยชน์อย่างยิ่งต่อหลาย ๆ สถานการณ์ ผู้วิจัยอาจจะใช้เพื่อนำเสนอประเด็นปัญหา ซึ่งโดยปกติจะเกี่ยวข้องกับสถานการณ์การทำงานของผู้วิจัยหรือในชุมชนของผู้วิจัย การทำวิจัยดังกล่าวต้องใช้ระยะเวลาในการ

รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลและการทดสอบทางเลือกที่หลากหลายในการแก้ไขปัญหา โดยหลักการแล้วการที่จะช่วยให้กระบวนการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการดังกล่าวเป็นไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่ายซึ่งเป็นผู้ที่จะได้รับประโยชน์จากผลการวิจัยนั้น และเป็นผู้ที่สามารถมาร่วมในโครงการวิจัยนั้น ๆ ได้ นอกจากนั้น การวิจัยเชิงปฏิบัติการนี้ยังต้องการความเข้าใจถึงวิธีการรวบรวมข้อมูลที่หลากหลายทั้งในรูปแบบของปริมาณและคุณภาพ เพื่อนำไปสู่การวางแผนเชิงปฏิบัติการต่อไปได้

2.2) ระบุปัญหาที่จะศึกษา

เงื่อนไขที่สำคัญที่สุดในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการคือ ปัญหานั้น ๆ ต้องได้รับการแก้ไข ปัญหาดังกล่าวต้องเป็นปัญหาในเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยเผชิญอยู่หรือในชุมชนของผู้วิจัยเอง (Kemmis and McTaggart, 1988) ผู้จัดการศึกษาจะต้องพิจารณาถึงประเด็นปัญหาที่จำเป็นต่อการค้นคว้าด้วยกระบวนการไตร่ตรองที่ดี โดยอาจจะบันทึกปัญหาที่เกิดขึ้นหรือเขียนเป็นลักษณะคำถามที่ต้องการค้นคว้าหาคำตอบ

วิธีการเดียวที่จะเริ่มต้นการศึกษาค้นคว้าคือการหาประเด็นการวิจัย ในระหว่างการเริ่มต้นหาประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ปัญานั้น ผู้วิจัยอาจจะเกิดปัญหาที่ตามมาหลายประการในตอนเริ่มต้นของการวิจัย (Schmuck, 1997 cited by John, 2002) ผู้วิจัยเชิงปฏิบัติการอาจเริ่มต้นด้วยการรวบรวมข้อมูลประเมินผลข้อมูลที่ได้มา หรือแม้แต่การทดลองวางแผนการปฏิบัติการ จากรูปที่ 2 แสดงให้เห็นว่ามีหลายกิจกรรมเพื่อที่จะเริ่มต้นการค้นคว้าวิจัยเชิงปฏิบัติการ

2.3) ระบุแหล่งที่จะช่วยกำหนดปัญหา

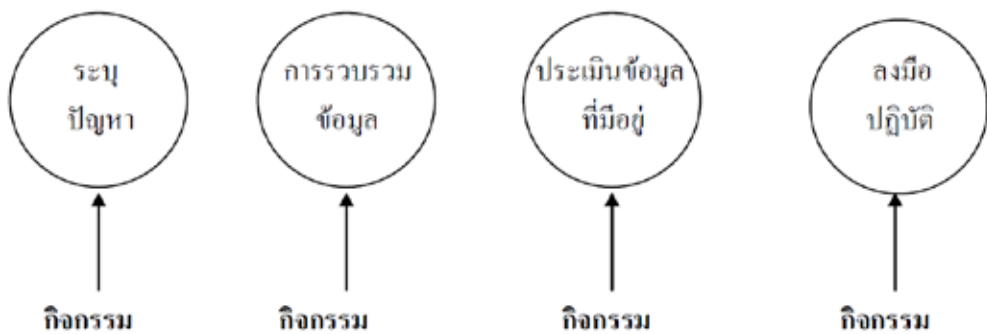
การสืบหาจากแหล่งค้นคว้าที่หลากหลาย

จะช่วยในการศึกษาปัญหา วรรณกรรม และข้อมูล ที่มีอยู่อาจจะช่วยท่านในการสร้างแบบแผนในการ ลงมือปฏิบัติ ผู้วิจัยจำเป็นต้องมีการทบทวนค้นคว้า วรรณกรรมที่เกี่ยวข้องและพิจารณาถึงผลการวิจัย ที่ผ่านมา การสอบถามเพื่อนผู้วิจัยเพื่อขอคำแนะนำ จะช่วยเริ่มต้นการวิจัยได้เป็นอย่างดี การเข้าร่วมทีม ทำงานวิจัยของมหาวิทยาลัยหรือผู้ที่มีความรู้ ในชุมชน หรือศึกษากับบุคคลที่เคยทำวิจัยเชิงปฏิบัติ

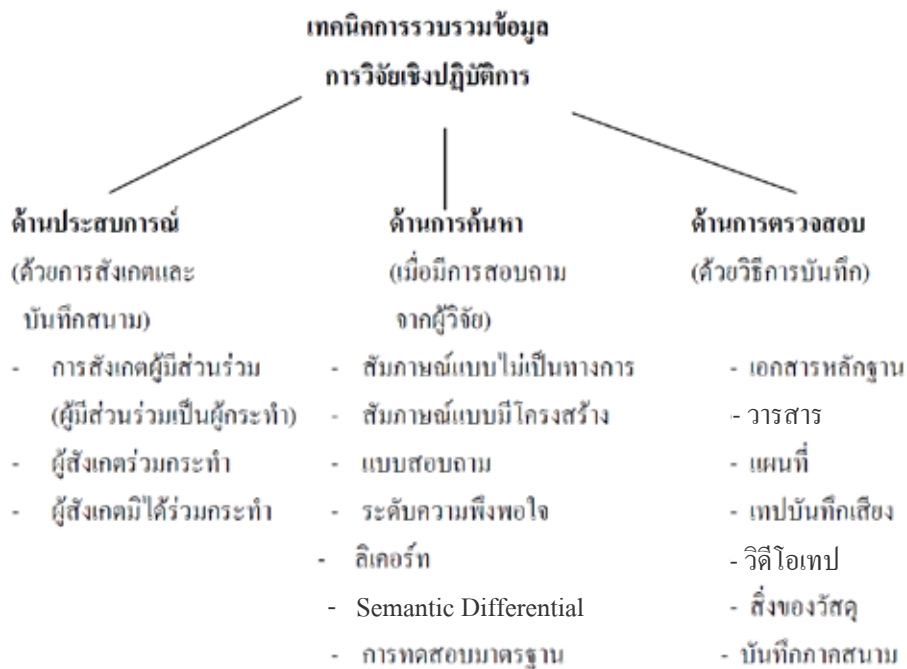
การมาก่อนก็สามารถช่วยทำให้เกิดความเข้าใจ ในระหว่างการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ด้วย เช่นเดียวกัน

2.4) ระบุข้อมูลที่ต้องการ

วางแผนยุทธวิธีในการรวบรวมข้อมูล หมายความว่า ผู้วิจัยต้องตัดสินใจว่าใครจะสามารถ ให้ข้อมูลได้ กลุ่มเป้าหมายกี่คนที่ จะทำการศึกษา วิธี การเข้าถึงคนเหล่านั้น ความกลมกลืนและการ

รูปที่ 2. แสดงกิจกรรมในการนำเสนอการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

รูปที่ 3 เทคนิคการรวบรวมข้อมูล

สนับสนุนที่ผู้วิจัยคาดหวังจากผู้ให้ข้อมูล กรณีที่ผู้วิจัยจัดทำวิจัยเพื่อขอจบหลักสูตรการศึกษาใด ๆ ผู้วิจัยจำเป็นต้องเสนอรูปแบบของการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อคณะกรรมการเพื่อทบทวนความเป็นไปได้ด้วย

สิ่งที่จะต้องพิจารณาต่อไปคือ ข้อมูลชนิดใดที่ผู้วิจัยต้องการรวบรวม เป็นข้อมูลเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพ หรือทั้งสองรูปแบบ มันจะช่วยให้ผู้วิจัยได้เข้าใจถึงความเป็นไปได้ของข้อมูลที่จะนำมาใช้ทั้งสองรูปแบบ ตัวอย่างเช่น Mills (2000) ได้ทำการวิจัยโดยอาศัยข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพใน 3 ลักษณะ ดังรูปที่ 3

2.5) การนำข้อมูลมาใช้

การรวบรวมข้อมูลจะต้องใช้เวลามาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าผู้วิจัยเก็บข้อมูลมาจากหลายแหล่ง นอกจากนั้น ผู้ร่วมทีมทำงานอาจมีเวลาจำกัดในการที่จะดำเนินการตามแผนการเก็บข้อมูลหรือการสัมภาษณ์ทั้งหมด ความถูกต้องของข้อมูลที่บันทึกรวบรวมมา การนำข้อมูลมาแยกเก็บเป็นประเภท การระบุกำหนดประเภทข้อมูล การวิเคราะห์ประเภทข้อมูล และรวมถึงการพิจารณาคุณภาพของข้อมูลที่ได้มาเป็นสิ่งสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.6) การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยอาจดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยตนเองหรือขอความช่วยเหลือจากผู้เชี่ยวชาญในการวิเคราะห์ข้อมูลโดยเฉพาะ โดยอาจจะแสดงผลการวิจัยให้กับผู้อื่นได้ช่วยในการตีความในสิ่งที่ค้นพบ รวมถึงอาจจะใช้วิธีเปรียบเทียบข้อมูลกลุ่มย่อย หรือศึกษาความสัมพันธ์ในหลาย ๆ ตัวแปรก็ได้ แต่โดยทั่วไปการใช้สถิติเชิงบรรยายก็ถือว่าเป็นการเพียงพอแล้วสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล สิ่งสำคัญคือการจัดการกับการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสามารถนำไป

ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการวางแผนปฏิบัติการต่อไป

2.7) การวางแผนปฏิบัติการ

แผนปฏิบัติการอาจเป็นข้อความที่เขียนไว้แบบไม่เป็นทางการเกี่ยวกับการจัดการศึกษาแบบใหม่ที่จะต้องนำไปใช้ หรือเป็นแผนปฏิบัติการที่มีวิธีการหลากหลายในการจัดการกับปัญหา หรือรวมถึงการแบ่งปันสิ่งที่ได้เรียนรู้มาเกี่ยวกับทีมงาน ครู ผู้ร่วมงาน โรงเรียนหรือชุมชนอื่น ๆ แผนอาจเขียนไว้อย่างเป็นทางการหรือทำเป็นเพียงเค้าโครงกว้าง ๆ อาจพัฒนาขึ้นมาจากความร่วมมือของนักการศึกษาหรือผู้ทำวิจัยเองก็ได้ สิ่งสำคัญอยู่ที่วิธีที่จะนำความคิดนั้น ๆ ไปทดลองแก้ไขกับปัญหาที่เผชิญอยู่แล้ว

2.8) การนำแผนปฏิบัติการไปใช้และการตรวจสอบ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการในหลาย ๆ โครงการหมายถึงการนำแผนที่วางไว้ไปดำเนินการและตรวจสอบว่ามีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ สิ่งนี้รวมไปถึงความพยายามในการที่จะแก้ไขปัญหา การติดตามถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น การพิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้น จำเป็นต้องย้อนกลับไปดูคำถามของการวิจัยที่ต้องการหาคำตอบโดยเปรียบเทียบกับผลการวิจัยที่เกิดขึ้น

ผู้วิจัยจำเป็นต้องไตร่ตรองสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากการนำแผนไปปฏิบัติและแบ่งปันข้อค้นพบกับผู้อื่น กับเพื่อนร่วมอาชีพ กับคณะกรรมการโรงเรียน ผู้วิจัยในระดับมหาวิทยาลัย หรือผู้กำหนดนโยบาย ในบางกรณีกระบวนการแก้ไขอาจจะไม่นำไปสู่ความสำเร็จ อันเป็นเหตุที่จะนำไปสู่การทดลองความคิดใหม่ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงใหม่ด้วยเหตุนี้โครงการวิจัยหนึ่งอาจจะนำไปสู่โครงการวิจัยอีกโครงการหนึ่งที่เกี่ยวข้องต่อไปก็ได้

2.9) การประเมินผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

การประเมินผลคุณภาพของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ ให้พิจารณาประเด็นต่อไปนี้ ซึ่งสามารถนำไปวิเคราะห์ได้ทั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและเชิงการปฏิบัติ (Kemmis and McTaggart, 1988)

1. การวิจัยเป็นประเด็นปัญหาในเชิงปฏิบัติที่ชัดเจนและจำเป็นต้องได้รับการแก้ไขหรือไม่
2. ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลอย่างเพียงพอที่จะไปสู่การกำหนดปัญหาหรือไม่
3. ผู้วิจัยได้ร่วมกับบุคคลอื่นในระหว่างทำการศึกษาค้นคว้าหรือไม่ ได้ให้การยอมรับกับผู้ร่วมงานทุกคนหรือไม่
4. แผนปฏิบัติการเกิดขึ้นจากการศึกษาข้อมูลอย่างสมเหตุสมผลหรือไม่
5. มีหลักฐานอะไรที่แสดงให้เห็นว่าแผนปฏิบัติการนั้นเกิดขึ้นมาจากการคิดไตร่ตรองของผู้วิจัยอย่างเชี่ยวชาญ
6. งานวิจัยได้เพิ่มคุณภาพชีวิตของผู้ร่วมงานให้มีพลังอำนาจในตัวเองมากขึ้นเกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเอง หรือทำให้เกิดความเข้าใจใหม่หรือไม่
7. การวิจัยเชิงปฏิบัติการได้นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงจริง ๆ หรือวิธีการแก้ปัญหาทำให้เกิดความแตกต่างขึ้นใหม่หรือไม่
8. ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการได้ถูกรายงานให้กับผู้ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งอาจจะนำข้อมูลเหล่านี้ไปใช้หรือไม่

3) ระยะเวลาติดตามและประเมินผลโครงการ (Monitoring and Evaluation Phase)

เป็นขั้นตอนที่เกี่ยวกับการวัดผลสำเร็จของโครงการ ในขั้นตอนนี้คณะผู้วิจัยจะร่วมกับชาวบ้านที่เป็นผู้ร่วมงานวิจัย ทำการตรวจสอบข้อมูลที่เป็นผลของการวิจัยว่าครบถ้วนถูกต้องหรือไม่ จากนั้นจะมีการจัดทำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ และจัด

เวทีชาวบ้าน เพื่อนำเสนอผลการวิจัยเพื่อเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคณะผู้วิจัยกับชุมชน รวมถึงการเสนอให้ชาวบ้านนำผลของการวิจัยไปดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนต่อไป อย่างไรก็ตาม ระยะเวลาของการทำวิจัยและขั้นตอนของการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนั้น อาจมีความแตกต่างกันไปบ้าง ตามความต้องการของชุมชนเองที่จะกระชับขั้นตอนของการดำเนินงานวิจัย เพื่อมิให้กระทบต่อการดำรงชีวิตประจำวัน แต่อย่างไรก็ตาม ควรมุ่งตอบสนองความต้องการและข้อจำกัดของชุมชน รวมถึงการทำให้ชุมชนได้มองเห็นปัญหาของตนเอง เกิดความต้องการอย่างแท้จริงและมุ่งมั่นมีส่วนร่วมทั้งในการปฏิบัติงานวิจัยและการนำผลของการวิจัยไปใช้เพื่อปรับปรุงชุมชนให้ดีขึ้นนั่นเอง

ในขั้นตอนนี้ยังคงต้องอาศัยความเข้าใจที่ถูกต้อง และการมีส่วนร่วมอย่างสร้างสรรค์และกระตือรือร้นของฝ่ายต่าง ๆ โดยเฉพาะชาวบ้านไม่น้อยไปกว่าขั้นตอนก่อนหน้า การมีความเข้าใจที่ถูกต้อง การสร้างช่องทางการตรวจสอบงานวิจัย และการมีเครื่องมือประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง จะทำให้ทุกฝ่ายคาดหมายได้ว่า ผลลัพธ์ของการวิจัยจะปรากฏออกมาสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาหรือสามารถใช้ได้กับการแก้ไขปัญหาอย่างตรงจุด และเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างต่อเนื่องและบังเกิดผลประโยชน์ในภาพรวม

ปัญหาและอุปสรรคเชิงปฏิบัติของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สำหรับในประเทศไทยผู้เขียนยังพบว่างานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมยังคงน้อยมากด้วยเหตุผลหลายประการ หลัก ๆ ที่สำคัญคือ ระบบการศึกษาในประเทศไทยยังพัฒนาถึงชุมชนได้น้อย

ทำให้คนในชุมชนไม่เข้าใจ และไม่กล้าแสดงความคิดเห็นร่วมกับนักวิจัย เนื่องด้วยคนในชุมชนให้เกียรติ นักวิชาการ และนักวิจัย ความคิดเห็นส่วนใหญ่จึงคล้อยตาม ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยถือว่าชาวบ้านเป็นผู้ที่รู้ดีเท่า ๆ กับนักวิจัยหรือนักพัฒนาในการกำหนดปัญหา และการเลือกปฏิบัติการใด ๆ ก็ตามที่จะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิต ปัญหาของการวิจัยจึงเริ่มจากชาวบ้าน ไม่ใช่จากสมมติฐานของผู้วิจัย หรือนักพัฒนาแต่ฝ่ายเดียว อีกเหตุผลหนึ่งคือ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีวิธีคล้าย ๆ กับการวิจัยแบบผานวิธี ซึ่งสามารถตอบคำถามการวิจัยได้ละเอียดชัดเจนมากกว่าการใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปริมาณหรือเชิงคุณภาพเพียงรูปแบบเดียว สามารถนำจุดเด่นของการวิจัยเชิงปริมาณมาแก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงคุณภาพ ขณะเดียวกันอาจใช้จุดเด่นของการวิจัยเชิงคุณภาพมาแก้ไขจุดด้อยของการวิจัยเชิงปริมาณ สร้างความรู้ความจริงที่สมบูรณ์สำหรับใช้ในการปรับเปลี่ยนทฤษฎีหรือการปฏิบัติงาน (จิรัชยา เจียวกักและวันชัย ธรรมสังการ, 2556) แต่มีขั้นตอนมากกว่า และจะต้องอาศัยคนในชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่า จึงทำให้ยุ่งยากและซับซ้อน นักวิจัยหลายท่านจึงนิยมใช้การวิจัยแบบผานวิธี และการวิจัยแบบคุณภาพมากกว่า

บทสรุป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาและแก้ไขปัญหาดังกล่าวและชุมชนที่ได้รับความสนใจอย่างแพร่หลายในปัจจุบันที่เริ่มต้นจากชุมชน สนับสนุนให้ชาวบ้านหรือตัวแทนในชุมชนเป็นคนสร้างองค์ความรู้ใหม่ให้กับตนเองและชุมชน การศึกษาเรียนรู้หาข้อมูล การ

ศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา รวมทั้งการแก้ไขปัญหาก็กำลังประสบอยู่ ร่วมกันวางแผน และกำหนดการดำเนินงานตามแผนหรือโครงการ พร้อมทั้งการปฏิบัติตามแผน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาได้ถูกต้องตรงตามความต้องการ และมีนักวิจัยภายนอกทำหน้าที่เป็นผู้เอื้ออำนวยให้กระบวนการวิจัยบังเกิดผลสอดคล้องกับเป้าหมาย อันนับได้ว่าการวิจัยได้ช่วยสร้างคุณลักษณะของการเรียนรู้แบบพหุภาคี พร้อมกับก่อให้เกิดผลพลอยได้ที่เป็นจิตสำนึกตระหนักในปัญหา หน้าที่ และร่วมกันแก้ปัญหาทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ส่งเสริมกิจกรรมกลุ่ม ทำงานร่วมกันทั้งแก้ปัญหาและพัฒนาอย่างต่อเนื่องยั่งยืนของชุมชน

ประสบการณ์ตรงของนักวิจัยหลายท่านได้ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญคือ การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในกระบวนการวิจัย ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในขั้นการศึกษาบริบท และกำหนดปัญหาของการวิจัย ขั้นการวางแผนปฏิบัติงานวิจัย ขั้นการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุงและขั้นการสรุปผลการวิจัย ซึ่งจำเป็นที่คณะผู้วิจัยจะต้องสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีต่อกระบวนการ เห็นความสำคัญ มีจิตสำนึกตระหนักเห็นความสำคัญ และมีความต้องการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงมองเห็นผลประโยชน์ของการทำวิจัยที่มีต่อชุมชน ในขณะที่ชุมชนเองก็จำเป็นต้องยอมเสียสละบางส่วน เพื่อให้การดำเนินงานและผลบั้นปลายของการวิจัยตกลงสู่ชาวบ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมายของการพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาอย่างแท้จริง การวิจัยแบบนี้เป็นเครื่องมือสำคัญของการพัฒนาสังคมไทยก้าวไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนาในที่สุด

เอกสารอ้างอิง

- กมล สุดประเสริฐ. 2537. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. กรุงเทพฯ: สำนักงานโครงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์.
- ขนิษฐา กาญจนสินนท์. 2536. โครงสร้างและการเข้าถึงเครือข่ายเศรษฐกิจนอกระบบในชนบท: กรณีรับจ้างเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- จรรยา เจียวัก และวันชัย ธรรมสังการ. 2556. ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสานวิธี. วารสารหาดใหญ่วิชาการ 11(1): 39-46.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- นิตยา เงินประเสริฐศรี. 2544. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ 2(7): 61-71.
- บุญช่วย สุทธิรักษ์, สันธยา ชมภู, สุวิชา พุทธรัตน์ และเอนกพงศ์ ธรรมาธิวัฒน์. 2556. การวิจัยกระบวนการพัฒนาทักษะการวิจัยของนักศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- พันธ์ทิพย์ รามสูตร. 2540. การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาการสาธารณสุขอาเซียน มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไพโรจน์ ชลารักษ์. 2549. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารราชภัฏตะวันตก 1(1): 17-23.
- สำนักงานมาตรฐานการศึกษา, สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. 2545. ชุดวิชาการวิจัยชุมชน. กรุงเทพฯ: เอส อาร์ พรินติ้ง.
- สุภางค์ จันทวานิช. 2531. การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยา วีรวงศ์. 2538. การศึกษาสังคมและเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่แนวกันชนของเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ห้วยขาแข้ง. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัยสังคมแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์. 2536. คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. ขอนแก่น: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อรุณรุ่ง บุญนันทพงศ์. 2549. ไม่ใช่เรื่องง่ายกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารวิจัยราชภัฏพระนคร 1(1): 19-26.
- John, W.C, 2002. Educational research: planning, conducting, and evaluating quantitative and qualitative Research. Michigan: Merrill Prentice Hall.
- Kemmis, S. and McTaggart, R. 1988. The action research planner. Melbourne: Deakin University Press.
- Mills, G. E. 2000. Action research: a guide for the teacher researcher. New Jersey: Merrill.

การบริหารสถานศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

School Administration for a Multicultural Society in Three Southern Border Provinces

ทิฆัมพร สมพงษ์^{1*} วุฒิชัย เนียมเทศ¹ เอกรินทร์ สังข์ทอง¹ และเรชา ชูสุวรรณ¹

Tikamporn Sompong, Wuttichai Niemted, Ekkarin Sungtong, and Reecha Chusuwan

Abstract

The objective of this article is to investigate a guideline for school administration of administrators in educational management for three Southern border provinces where the languages, religion, and culture are diverse. Many related researches reveal that it is difficult for the educational administrators to understand, access, and develop a community for living together peacefully and leading to sustainable development. Similarly, this problem happens in the school where is a knowledge resource for the students to acknowledge the diversity and change. This difficulty is counted as a role of the administrators to implement an effective administrative principle to school administration. The components in school administration are composed of as follows; multicultural leadership, development of teacher and educational personnel, curriculum and instruction, and involvement. These can bring an acceptance on diversity in linguistic, religious, and cultural identity including the development of educational quality in three Southern border provinces.

Keywords: *multiculture, three Southern Border provinces, educational administration*

¹ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ต.รูสะมิแล อ.เมือง จ.ปัตตานี 94000

* ผู้ให้การติดต่อ (Corresponding e-mail: wa_r_wa@hotmail.com)

รับบทความวันที่ 19 พฤษภาคม 2558 รับลงตีพิมพ์วันที่ 1 เมษายน 2559

บทคัดย่อ

บทความนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อหาแนวทางในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษาในการจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่มีความแตกต่างกันระหว่าง ภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง จึงเป็นการยากที่ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาจะเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาให้ชุมชนสามารถอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุขและนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยเฉพาะในโรงเรียนซึ่งเป็นหลักให้ความรู้แก่ผู้เรียนในการยอมรับความแตกต่าง และการเปลี่ยนแปลง จึงถือเป็นบทบาทของผู้บริหารในการบริหารสถานศึกษาที่ต้องใช้หลักการบริหารที่มีประสิทธิภาพมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย องค์ประกอบในการบริหารสถานศึกษา คือ ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา หลักสูตรและการเรียนการสอน และการมีส่วนร่วม เพื่อให้ได้มาซึ่งการยอมรับในความหลากหลายของอัตลักษณ์ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม และเป็นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อีกด้วย

คำสำคัญ: พหุวัฒนธรรม, สามจังหวัดชายแดนใต้, การบริหารสถานศึกษา

บทนำ

การศึกษาเป็นหัวใจสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนาประเทศในทุกด้าน โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ ที่จะต้องอาศัยกำลังคนที่มีคุณภาพ ในการพัฒนาการศึกษาการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและมีความสามารถที่จะปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่จะมาถึง หากการจัดการศึกษาให้แก่คนในชาติเป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องเหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ความต้องการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และ วัฒนธรรมของประเทศ ก็จะสามารถสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้าให้แก่สังคมไทยในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนได้ โดยยึดระบบการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542) โดยในมาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ซึ่งเป็นระบบที่ให้บุคคลได้ศึกษาและเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไปตลอดชีวิต เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในด้านต่าง ๆ ของประเทศ รวมถึงการ

จัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ก็เช่นกัน ที่ต้องมีการจัดการศึกษาที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 โดยถือเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษา ข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาผู้ปกครอง ชุมชน หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติดังกล่าว

การบริหารสถานศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ยังมีปัญหาที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องหาแนวทางในการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้ทัดเทียมกับการจัดการศึกษาในภาคอื่น ๆ ซึ่งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ภาษา ศาสนา รวมถึงความเชื่อและค่านิยมที่แตกต่างกัน โดยชุมชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีการสื่อสารโดยใช้ภาษาท้องถิ่นเป็นหลัก ส่งผลให้เกิดปัญหาในการจัดการเรียนการสอน เช่น ปัญหาด้านการสื่อสารระหว่างครู นักเรียนและชุมชน ซึ่งนักเรียน

และชุมชนจะสื่อสารกันด้วยภาษาท้องถิ่น (ภาษาชาวไทถิ่น) เป็นหลัก ไม่ค่อยเข้าใจในภาษาไทย จึงเป็นปัญหาหลักในการจัดการเรียนการสอน ปัญหาคุณภาพของนักเรียน โดยผลการทดสอบระดับชาติ (O - Net) อยู่ในอันดับรั้งท้ายของประเทศ ปัญหาการขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัญหาการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาในการให้บริการทางการศึกษาอย่างไม่ทั่วถึง ปัญหาความอ่อนแอในความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน รวมถึงปัญหาความไม่ปลอดภัยในการเดินทางไปปฏิบัติงาน เป็นต้น

จึงเห็นได้ว่าการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้เป็นโจทย์ที่ยาก และมีความซับซ้อนเพราะนอกจากจะต้องจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดแล้วยังต้องเร่งกระจายโอกาสทางการศึกษาให้เกิดความเท่าเทียมและหลากหลาย อีกทั้งยังต้องเร่งพัฒนากำลังคนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้มีความสามารถ มีองค์ความรู้ที่จำเป็น มีทักษะการคิด ทักษะการประกอบอาชีพ และมีความสามารถในการแก้ปัญหาให้กับตนเอง สังคม และส่วนรวมได้ (เครือข่ายวิจัยยุทธศาสตร์, 2552)

เพื่อให้เกิดการแก้ปัญหาดังกล่าว ไม่ว่าจะเป็นปัญหาในด้านการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ปัญหาในด้านคุณภาพของครูผู้สอน ปัญหาในด้านการจัดการเรียนการสอน และปัญหาในด้านของคุณภาพการศึกษา จึงเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษาในการแก้ปัญหาให้บรรลุตามเป้าประสงค์ของการจัดการศึกษาต่อไป

การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้

การจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยเฉพาะในจังหวัดยะลา จังหวัดปัตตานี

และจังหวัดนราธิวาสเป็นพื้นที่ในสังคมพหุวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายทั้งเชื้อชาติ ศาสนา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมไปถึงการจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างและความหลากหลายจากการจัดการศึกษาในภาคอื่นๆ เช่นกัน โดยมีความแตกต่างในเรื่องของวัฒนธรรม การสื่อสารด้วยภาษาที่เป็นเอกลักษณ์ของผู้เรียนและชุมชนในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ ซึ่ง เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2554) ได้ทำวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาของสถานศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลายและสอดคล้องกับข้อกำหนดในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 คือ การจัดการศึกษาเป็นไปตามความต้องการของชุมชน จึงเป็นลักษณะพิเศษที่มีความแตกต่างในด้านการจัดการศึกษาในภาคอื่นๆ ดังนี้

1. โรงเรียนสองภาษาซึ่งสอนโดยใช้ภาษาไทยเป็นพื้นฐาน และสอนภาษาชาวไทหรือมาลาโยท้องถิ่น เสริมแก่ผู้เรียนมุสลิม ซึ่งอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

2. โรงเรียนสองระบบเป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนสองหลักสูตร คือ หลักสูตรสามัญและหลักสูตรอิสลามศึกษาควบคู่กัน โดยมีการบูรณาการการศึกษาสายการศึกษาและศาสนาเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับการศึกษาสามัญและการศึกษาศาสนาไปพร้อมกัน โดยหลอมรวมบูรณาการ 2 หลักสูตร เข้าด้วยกัน อันจะช่วยให้เด็กและเยาวชนมีความเข้มแข็งทั้งทางด้านวิชาการ และศาสนา จนเป็นที่ยอมรับของชุมชน ซึ่งอยู่ในความดูแลของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา

3. โรงเรียนคู่ขนาน เป็นโรงเรียนที่มีการจัดการเรียนการสอนปกติ แต่ดำเนินการจัดการเรียน

การสอนควบคู่กับศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ในพื้นที่ โดยให้โรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ ร่วมกับศูนย์การศึกษาศาสนาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) สามารถจัดการเรียนการสอนแบบบูรณาการทั้งวิชาสามัญและวิชาศาสนา สามารถใช้บุคลากรครูผู้สอน อุตสาหกรรมและทรัพยากรต่างๆ ร่วมกับศูนย์การศึกษาศาสนาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ได้ เป็นลักษณะเสมือนโรงเรียนที่โรงเรียนนอกรั้วกัน ซึ่งอยู่ในความดูแลของสำนักผู้ตรวจราชการประจำเขตตรวจราชการที่ 12

สภาพปัญหาในการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ มีความแตกต่างกับการจัดการศึกษาในภาคอื่น ๆ คือ ในเรื่องของความแตกต่างของภาษา ศาสนา การสื่อสาร วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ค่านิยม และความเชื่อ ซึ่งเต็มไปด้วยสภาพปัญหาที่ยากลำบาก ปัญหาดังกล่าวมีความซับซ้อนและต้องใช้เวลาในการแก้ไขอย่างจริงจังและต่อเนื่องซึ่งนำไปสู่นโยบายการส่งเสริมการจัดการศึกษาตามแนวพหุวัฒนธรรม ทั้งนี้สามารถแบ่งประเด็นของปัญหาได้ดังต่อไปนี้ (ผ่องศรี วาณิชสุภวงศ์ และศศิธร สุวรรณมณี, 2545; นวรัตน์ รามสูต และบัลลังก์ โรหิตเสถียร, 2549; พลเดช ปิ่นประทีป, 2550; อำนาจ วิษยานุวัติ และคณะ, 2553; สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, ม.ป.ป.)

1. ด้านนโยบายและการเปลี่ยนแปลงนโยบาย

การจัดการศึกษา สภาพปัญหาในการจัดการศึกษาด้านนโยบาย ซึ่งเป็นปัญหาจากการที่รัฐใช้นโยบายการศึกษาพร้อมกันนโยบายพัฒนาทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดปัญหาการต่อต้านระบบการศึกษาของรัฐจากคนส่วนใหญ่ในท้องถิ่น ส่งผลให้ผู้ปกครองหันไปสนับสนุนให้บุตรหลานได้เรียนตามระบบการศึกษาวัฒนธรรมมลายูเองมีอยู่หลากหลาย เช่น โรงเรียนตาดีกา โรงเรียนปอเนาะมากขึ้น

2. ด้านคุณภาพการศึกษาเนื่องจากคุณภาพการศึกษาที่ไม่ได้มาตรฐานและมีแนวโน้มลดต่ำลง กล่าวคือ จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีผลประเมินต่ำกว่าพื้นที่อื่น ๆ ของประเทศไทยมาโดยตลอด ซึ่งผลการทดสอบแห่งชาติขั้นพื้นฐาน: O - NET พบว่าโรงเรียนในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ส่วนใหญ่ (มากกว่าร้อยละ 90) จะอยู่ในอันดับหลัง - หลังสุด อีกทั้งผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาต่างๆ ที่ประเมินโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ขององค์การมหาชน (สมศ.) พบว่า สถานศึกษาทุกประเภทในพื้นที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานอยู่มาก จึงถือว่าด้านคุณภาพการศึกษาเป็นปัญหาหลักที่ต้องหาแนวทางในการแก้ปัญหาเป็นอันดับต้น ๆ

3. ด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา สภาพปัญหาในการจัดการศึกษาด้านครูและบุคลากรทางการศึกษา คือ การขาดแคลนครูและบุคลากรทางการศึกษา ปัญหาคุณภาพของครูผู้สอน ปัญหาการย้ายออกของครูเป็นจำนวนมาก ทำให้ทางโรงเรียนมีครูอัตราจ้างเป็นจำนวนมาก ซึ่งครูอัตราจ้างดังกล่าวขาดประสบการณ์ในการสอน การผลิตสื่อนวัตกรรมที่นำมาใช้ในการแก้ปัญหาการเรียนการสอน และทำให้ความต้องการครูในการจัดการเรียนการสอนไม่เพียงพอไปด้วย ส่งผลต่อการจัดการศึกษาเป็นอย่างมาก

4. ด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ปัญหาสำคัญที่ยังพบทั่วไป คือ ความหลากหลายของโรงเรียนสอนศาสนา ซึ่งในปัจจุบันมีทั้งโรงเรียนเอกชนที่สอนศาสนา รวมถึงสถาบันศึกษาปอเนาะ ศูนย์การศึกษาอิสลามประจำมัสยิด (ตาดีกา) ที่แม้จะมีการสอนศาสนาอิสลาม แต่ก็ยังมีความหลากหลายในด้านคุณภาพและมาตรฐานการเรียนรู้ในหลักสูตร ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างโรงเรียนที่สอนศาสนาด้วยกัน เด็กจำนวนมากจบในโรงเรียนสอนศาสนา

แห่งหนึ่ง แต่ไม่สามารถเทียบวุฒิผลสัมฤทธิ์กับอีกโรงเรียนได้ ทำให้ต้องเรียนซ้ำ ถึงแม้จะมีความพยายามในการปรับปรุงหลักสูตรอิสลามศึกษาให้เป็นหลักสูตรกลาง ก็ยังเป็นปัญหาในเรื่องของช่องว่างของการถ่ายโอนหลักสูตรอิสลามศึกษาสู่การนำไปใช้ในโรงเรียนและการจัดระบบเวลาเรียนที่พอเพียง

5. ด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารสถานศึกษาปัญหาจากการให้บริการทางการศึกษาอย่างไม่ทั่วถึง ขาดเอกภาพ และภาวะผู้นำในการบริหารจัดการศึกษา และการประสานในแนวราบระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบ ไม่สามารถระดมทรัพยากรมาใช้ในการจัดการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. ด้านความสัมพันธ์ระหว่างชุมชน คือ ความอ่อนแอในความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชน โดยมีผลมาจากปัญหาความไม่ปลอดภัยในพื้นที่ ทำให้สถานศึกษาไม่ได้เข้าไปในชุมชนของนักเรียน ส่งผลให้จำนวนผู้เรียนลดลงอย่างต่อเนื่อง ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนให้ลดลงด้วย

ความหมายพหุวัฒนธรรมศึกษา

พหุวัฒนธรรมศึกษา ได้มีนักการศึกษาให้ความหมายของพหุวัฒนธรรมศึกษาไว้หลายท่าน ดังนี้

Banks และคณะ (2009) ได้ให้ความหมายของการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ไว้ว่า “การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมเป็นแนวคิดในการปฏิรูปการศึกษาและเป็นกระบวนการที่มีเป้าหมายสำคัญเพื่อที่จะเปลี่ยนโครงสร้างสถาบันการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนแต่ละเพศ ผู้เรียนพิเศษ ผู้เรียนกลุ่มเชื้อสายต่าง ๆ กลุ่มสีผิว และกลุ่มวัฒนธรรมทั้งหลาย ได้มีความเสมอภาคกันในด้านความสำเร็จในการเรียน”

Cortes (1996) กล่าวว่า “การศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม หมายถึง การจัดการศึกษาที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมให้อยู่ด้วยความเข้าใจกัน มีความร่วมมือร่วมใจกัน มองเห็นประโยชน์ที่แท้จริงในการพึ่งพาอาศัยกัน ความเสียสละ และความยุติธรรม การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมนั้น ไม่ได้ต้องการนำไปสู่ความแตกแยก การพัฒนาความเข้าใจการพึ่งพาอาศัยระหว่างกลุ่มคนอาศัยการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นว่าการแบ่งแยกทางสังคมนั้นเกิดจากการขาดวิจารณญาณของคนการศึกษาแบบพหุวัฒนธรรมจำเป็นสำหรับทุกโรงเรียน ไม่ใช่โรงเรียนที่มีเด็ก และ/หรือ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ที่มีความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมมากเท่านั้น เพราะทั้งผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา จำเป็นต้องแลกเปลี่ยนความหลากหลายทางวัฒนธรรมในชาติเดียวกัน เพื่อความเข้าใจกัน และพึ่งพาอาศัยกัน ดังนั้นโรงเรียนจึงควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนได้ขยายขอบเขตความหลากหลายทางวัฒนธรรมจากสิ่งที่ใกล้ชิดตัวออกไปสู่สิ่งที่ไกลตัว

Mitchell และ Salsbury (1999) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษาที่พยายามใช้แนวความคิดค่านิยมเชิงบวกเกี่ยวกับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์และนำไปสู่การปรับปรุงความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียนทุกคน

เอกรินทร์ สังข์ทอง (2551) ได้กล่าวไว้ว่า พหุวัฒนธรรมศึกษา คือ แนวคิดและแนวปฏิบัติทางการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้คนในสังคมมีความเท่าเทียมกัน ความเสมอภาค มีเสรีภาพและรักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ที่แตกต่างกัน โดยผ่านกระบวนการทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา และหน่วยงานทางการศึกษาต่าง ๆ ที่จัดการเรียน

การสอนและเตรียมผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่าง มุ่งมั่นบนพื้นฐานของความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะในการคิดเชิงวิพากษ์ เข้าใจ ยอมรับ และเคารพความแตกต่างกัน ทั้งด้านเชื้อชาติ สัญชาติ สถานะทางสังคม ความสามารถและบทบาท ทางเพศ ตลอดจนประสบความสำเร็จทางการเรียน และสามารถเข้าสู่สังคมได้อย่างมีความสุขโดยไม่แบ่ง แยกชนชั้นและวรรณะ

จากความหมายของพหุวัฒนธรรมศึกษา สรุปได้ว่า พหุวัฒนธรรมศึกษา หมายถึง การจัด การศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้คนในสังคมมีความเท่าเทียม กัน ความเสมอภาค มีเสรีภาพ มีการยอมรับซึ่งกัน และกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรม เช่น เชื้อชาติหรือกลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา ศาสนา เพศ ชนชั้นทางสังคม ได้เกิดการเรียนรู้ที่จะยอมรับในความ แตกต่างทางวัฒนธรรม ไม่มีอคติต่อกัน ไม่เกิดการ แบ่งแยกและการเลือกปฏิบัติ และลดปัญหาความขัดแย้งระหว่างกัน

ลักษณะการจัดการศึกษาตามแนวพหุ วัฒนธรรมศึกษา

จากความหมายของพหุวัฒนธรรมศึกษา ข้างต้น ได้กล่าวไว้ว่า พหุวัฒนธรรมศึกษาเป็น การจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้ผู้คนในสังคมมีความ เท่าเทียมกัน ความเสมอภาค มีเสรีภาพ มีการยอมรับ ซึ่งกันและกันของผู้เรียนที่มีความแตกต่างทาง วัฒนธรรม ซึ่งความแตกต่างทางวัฒนธรรมประกอบด้วย ความแตกต่างด้านการสื่อสาร ภาษา ความเชื่อ วิถีชีวิตความเป็นอยู่ จึงเป็นลักษณะที่สำคัญในการ จัดการศึกษาในสามจังหวัดที่มีลักษณะพิเศษแตกต่าง จากภาคอื่น จึงจำเป็นต้องใช้ลักษณะการจัดการศึกษา ตามแนวพหุวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งมีหลักสำคัญที่จะ ต้องศึกษาอย่างน้อย 3 ประการคือ (Cortes, 1996)

1) แนวคิดหรือมโนทัศน์ (idea or concept) แนวทางการปฏิรูปทางการศึกษา (educational reform movement) และกระบวนการทางการจัดการศึกษา ตามแนวทางพหุวัฒนธรรม แนวคิดทางพหุวัฒนธรรม จะต้องเพื่อผู้เรียนทุกคน โดยไม่แบ่งแยก เพศ ชนชั้น ทางสังคม กลุ่มชน เชื้อชาติ หรือลักษณะทาง วัฒนธรรม จะต้องมีความเท่าเทียมกันในโอกาสที่ จะได้รับการเรียนรู้ในสถานศึกษา และมุ่งให้ผู้เรียน ได้รับการเปลี่ยนแปลงที่ดีที่สุดในสถานศึกษา

2) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการปฏิรูปทางการศึกษา ซึ่งเป็นเรื่อง ยากมากในการเปลี่ยนแปลงสถาบันการศึกษาซึ่งมีผู้ เรียนจำนวนมาก หลากหลายชนชั้น มีความแตกต่าง ทางเพศ เชื้อชาติ และวัฒนธรรม เพื่อให้มีโอกาส เท่าเทียมกันทางการศึกษา ดังนั้น การปฏิรูปการ ศึกษาตามแนวการศึกษาพหุวัฒนธรรมจะต้อง เป็นการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ของสถานศึกษาในลักษณะองค์รวม ไม่ได้จำกัด เฉพาะการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเท่านั้น

3) การจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรม เป็นกระบวนการมีเป้าหมายเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ที่มีเสรีภาพและความยุติธรรม จะต้องมีการขจัด ความคิดที่เป็นอคติและการแบ่งแยกของกลุ่มต่าง ๆ ในผู้เรียนให้หมดไป โดยเป็นกระบวนการที่จะต้อง ปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มความเท่าเทียมกัน ทางการศึกษาแก่ผู้เรียนทุกคน

แนวทางการบริหารสถานศึกษาในสังคม พหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดน ภาคใต้

แนวทางการบริหารสถานศึกษาในสังคม พหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ต้อง คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยการจัดการ

ศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมต้องช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในความสามารถที่จะประสบความสำเร็จในการศึกษา สถานศึกษาต้องช่วยสร้างความเข้าใจและทัศนคติเกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม มีทักษะทางสังคมที่สามารถพิจารณาความแตกต่างของกลุ่ม สามารถปรับตัวเพื่อการอยู่ร่วมกัน และเรียนรู้ร่วมกันอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางสังคม ซึ่งถือเป็นบทบาทหลักในการบริหารของผู้บริหารที่ต้องจัดการศึกษาให้มีความสอดคล้องกับความแตกต่างทางวัฒนธรรม เพศ เชื้อชาติ กลุ่มชน วิถีชีวิตความเป็นอยู่ ศาสนา ความสามารถพิเศษ ชนชั้นทางสังคม โดยผู้บริหารต้องใช้หลักในการบริหารทั้งการบริหารสถานศึกษามีวิสัยทัศน์กว้างไกล ตามบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ การบริหารข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา โดยให้การอบรมพัฒนาตนเอง เปิดโอกาสให้มีการศึกษาต่อ สร้างแรงจูงใจและสร้างขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานของครูและบุคลากรทางการศึกษา บริหารฝ่ายวิชาการในเรื่องของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สื่อการเรียนการสอน สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศต่าง ๆ รวมถึงการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง ชุมชนในการช่วยพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามแนวคิดพหุวัฒนธรรม

ดังนั้นแนวทางจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ควรประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

1. ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรม

ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมถือเป็นแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีหน้าที่ในการพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพในทุก ๆ ด้าน ต้องสร้างความน่าเชื่อถือให้กับชุมชน ต้องมีองค์ความรู้หรือแนวทางในการ

ปฏิบัติสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เรา ชูสุวรรณ (2551) ; เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์ (2554) ; Bank (2007) กล่าวไว้ว่า ผู้บริหารที่ดีต้องให้โอกาสทางการศึกษา ต้องประเมินสถานการณ์เกี่ยวกับสถานะของปัญหาและความตึงเครียดที่เกิดขึ้นในโรงเรียน และต้องสามารถประยุกต์แนวทางจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลดช่องว่างทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่าง ครู ผู้เรียน ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างได้อย่างมีความสุข มีการกำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาร่วมกันทั้ง ครู ผู้เรียน และผู้ปกครอง ดังที่วรลักษณ์ ชูกำเนิด และคณะ (2557) ได้กล่าวว่า องค์ประกอบวิสัยทัศน์เชิงศรัทธาร่วมนี้เป็นผลสืบเนื่องจากระบบเปิดที่เอื้อให้คนมีความรู้สึกเป็นเจ้าของงานที่ต้องรับผิดชอบ อย่างตระหนักถึงคุณค่าในงานนั้น ๆ ทำให้เกิดแรงขับที่จะทำความเข้าใจกับทิศทางการทำงานร่วมกันอย่างมีเป้าหมาย พบว่าวิสัยทัศน์เชิงศรัทธาร่วม ประกอบด้วยลักษณะสำคัญ 4 ด้าน ดังนี้ (1) ความเชื่อร่วม (2) คุณค่าร่วม โดยเฉพาะคุณค่าแท้ที่มีความหมายสัมพันธ์กับชีวิตตนเองและวิชาชีพ (3) เป้าหมายร่วม เป้าหมายร่วมหลัก 4 ด้าน คือ พัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน การเรียนรู้และพัฒนาวิชาชีพครูเพื่อศิษย์ การรู้จักตนเองและพัฒนาวุฒิภาวะ และการเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข สุดท้าย คือ (4) การกิจร่วม อย่างไรก็ดีตาม วิสัยทัศน์เชิงศรัทธาร่วม ดูเหมือนจำเป็นต้องอยู่ในตัวผู้นำและครูที่ทำงานร่วมกัน เพื่อสะท้อนเป็นอุดมการณ์ทางวิชาชีพที่ใช้เป็นจุดยึดเหนี่ยวร่วมกันจนถึงจุดที่ทีมครูสามารถละตัวตนและอุทิศตนเพื่อเป้าหมายทางวิชาชีพร่วมกัน คือการเรียนรู้ของเด็กเป็นสำคัญ นอกจากนี้ วิจิตร ศรีสะอ้าน (2556) กล่าวว่า ผู้บริหารเป็นผู้ส่งเสริมการพัฒนาการศึกษา การ

วางแผนการศึกษา การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนรู้ การพัฒนาครู การประเมินผลและการศึกษาตลอดชีวิต

จึงสรุปได้ว่า ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารที่ต้องมีการแสดงออกถึงความสัมพันธ์อันดีกับชุมชนและผู้คนที่มีจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน โดยสามารถประยุกต์แนวทางการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นจากความหลากหลายทางวัฒนธรรม ลดช่องว่างทางสังคมและวัฒนธรรมระหว่าง ครู ผู้เรียน ให้สามารถอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความแตกต่างได้อย่างมีความสุข เป็นผู้กำหนดวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน มีเป้าหมายในการจัดการศึกษาเพื่อช่วยส่งเสริมให้การทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน เสริมสร้างความเท่าเทียมกันทางสังคม รวมถึงการจัดการศึกษาในเชิงบูรณาการกับวิถีชีวิตของคนในพื้นที่สามจังหวัดให้สอดคล้องกับความแตกต่างทางพหุวัฒนธรรม

2. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งในการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในปัจจุบัน มีสภาพปัญหาในเรื่องของการขาดแคลนครู ครูที่มีความเชี่ยวชาญในการสอนขยายออกนอกพื้นที่ส่งผลให้เกิดปัญหาคุณภาพของครูผู้สอน ซึ่งต้องจ้างครูอัตราจ้างมาสอนแทนข้าราชการครู หากแต่ครูอัตราจ้างที่ได้ทำการจ้างมาไม่มีประสบการณ์ในการสอนมากพอ และส่วนมากเป็นคนในพื้นที่ ทำให้การเรียนการสอนไม่ได้เป็นไปตามเนื้อหาของหลักสูตร (อำนาจ วิทยานุกูล และคณะ, 2553)

ครูที่ดีต้องมีคุณลักษณะในการสอน ดังต่อไปนี้ การกระทำตนเป็นแบบอย่างที่ดี ปราศจาก

ความอคติ ไม่ลำเอียงต่อผู้เรียนที่มีลักษณะแตกต่างจากตน ยอมรับแนวคิดในเรื่องของความแตกต่างทางวัฒนธรรมและการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลาย ครูต้องมีความเข้าใจและอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรมได้อย่างมีความสุข และครูต้องมีจรรยาบรรณความเป็นครู

ส่วนที่สำคัญอีกส่วนหนึ่งคือครูและบุคลากรทางการศึกษาต้องมีทักษะในการสื่อสารในชั้นเรียน โดยครูต้องมีความเข้าใจพื้นฐานในภาษาของการสื่อสารของผู้เรียนเป็นหลัก เปิดใจกว้างยอมรับข้อจำกัดในการสื่อสารระหว่างครูและผู้เรียน และศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองอย่างสม่ำเสมอ ทั้งด้านความรู้ ทักษะการคิดภาษาที่ใช้ในการสื่อสาร รวมไปถึงการบูรณาการการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน สร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเพื่อเอื้ออำนวยต่อการจัดการเรียนการสอนของครู มีการบูรณาการหลักสูตรสถานศึกษากับหลักสูตรท้องถิ่นเข้าด้วยกัน จัดกิจกรรมในบทเรียนอย่างเท่าเทียมและเสมอภาคกัน โดยใช้วิธีการสอนที่เน้นการมีส่วนร่วมของผู้เรียน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต่อไป

การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาในสามจังหวัดจึงควรมุ่งเน้นครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถ เป็นนักเรียนอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นให้ผู้เรียนในสังคมมีความเท่าเทียมเสมอภาค ในการได้รับการศึกษาที่มาจากหลายวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา เพศ ฐานะทางสังคม ทั้งความเท่าเทียมทางโอกาสของการได้รับการศึกษา และความเท่าเทียมของโอกาสในการประสบความสำเร็จทางการศึกษา

3. หลักสูตรและการเรียนการสอน

หลักสูตรและการเรียนการสอนเป็นแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้แนวทางหนึ่ง เนื่องจากใน

การจัดการศึกษาในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบันได้มีนักวิชาการเสนอแนวทางการแก้ปัญหาไว้มาก เช่น การปรับหลักสูตรสถานศึกษาให้มีความสอดคล้องกับท้องถิ่น มีการส่งเสริมให้มีการจัดการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งการศึกษาสามัญ วิชาชีพ และศาสนา มีการเรียนรู้แบบบูรณาการให้สามารถเทียบโอนกันได้ระหว่างการศึกษารูปแบบเดียวกันและต่างรูปแบบ จัดให้มีโครงการพัฒนาการเรียนการสอนอิสลามศึกษาระบบ 2 หลักสูตร ในโรงเรียนของรัฐ ทั้งประถมศึกษาและมัธยมศึกษา คือ หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และหลักสูตรอิสลามศึกษา โดยหลอมรวมบูรณาการ 2 หลักสูตรเข้าด้วยกัน โดยส่งเสริมให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนรู้ระบบสองภาษา (ภาษาไทยและมลายู) ในโรงเรียนได้อีกด้วย ซึ่งหลักสูตรสถานศึกษาดังกล่าวต้องมีการบูรณาการให้มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน ความหลากหลายทางวัฒนธรรม และวิถีชีวิต โดยบูรณาการวิชาสามัญ ศาสนา และวิชาชีพในสัดส่วนที่เหมาะสม (เสริมศักดิ์ วิศาลาภรณ์, 2554) หลักสูตรดังกล่าวส่งผลให้ผู้ปกครองมีความเชื่อถือส่งบุตรหลานเข้าเรียนในโรงเรียนของรัฐมากขึ้น

จึงสรุปได้ว่าหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เหมาะสมควรมีหลักสูตรสถานศึกษาที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน และท้องถิ่น รวมถึงการบูรณาการหลักสูตรสถานศึกษาตามขอบเขตของ ศาสนา ฐานะทางสังคม ความสามารถพิเศษของผู้เรียน และวัฒนธรรม ประเพณี เพื่อให้ส่งผลถึงความเท่าเทียมกันทางการศึกษาของผู้เรียนทุกคนด้วยการปรับปรุงหลักสูตร และเนื้อหาวิชาศาสนาให้สอดคล้อง สัมพันธ์กับการเรียนวิชาศาสนาในโรงเรียนประถมศึกษาของรัฐ และให้สามารถเทียบโอนผลการเรียนได้

4. ด้านการมีส่วนร่วม

ด้านการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการจัดการศึกษาตามแนวทางพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ แนวทางหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในสถานศึกษาตามบริบทสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ เอกรินทร์ สังข์ทอง (2551) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษา ในการประสานสัมพันธ์ที่กระหว่างชุมชนและสถานศึกษา โดยผู้บริหารต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน ทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการสถานศึกษาในรูปของคณะกรรมการสถานศึกษา การเปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาการเรียนการสอนของครูและนักเรียน การมีส่วนร่วมเป็นการส่งเสริมให้ชุมชนเข้ามาใช้บริการทางการศึกษามากขึ้น สร้างความสัมพันธ์อันดีให้กับโรงเรียนและชุมชน สร้างความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ของครูในพื้นที่ห่างไกล และรวมไปถึงการจัดเครือข่ายกับโรงเรียน หรือสถานศึกษาอื่น ในลักษณะของโรงเรียนคู่พัฒนา (อมัดไญนี ดาโอะ, 2551) การมีส่วนร่วมกับเครือข่ายผู้ปกครอง ชุมชน ท้องถิ่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรศาสนาและภาคเอกชน เพื่อความร่วมมือและระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษา

โดยทั่วไปการจัดการศึกษาต้องให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะมาเป็นผู้รับบริการทางการศึกษา และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนการสนับสนุนให้ผู้ปกครอง ชุมชน ภูมิปัญญา และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นสำคัญ ทั้งนี้ การพัฒนาคุณภาพทั้งในด้านผลผลิต กระบวนการจัดการ และปัจจัยต่าง ๆ โดยมุ่งหวังให้เกิดการพัฒนาทั้งระบบ

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ต้องมีความสัมพันธ์กับชุมชน โรงเรียนมีการพัฒนานโยบายและกำหนดแนวทางการพัฒนาโรงเรียนร่วมกับชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม มีการจัดกิจกรรมร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเพื่อการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง รวมไปถึงการจัดเครือข่ายกับโรงเรียนหรือสถานศึกษาอื่น ในลักษณะของโรงเรียนคู่พัฒนา

สรุป

ในการบริหารสถานศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้จำเป็นต้อง

คำนึงถึงบริบทที่มีความหลากหลาย ความแตกต่างในสังคม โดยศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะปัญหาคุณภาพการจัดการศึกษา คุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาด้านหลักสูตรในการจัดการเรียนการสอน ด้านการมีส่วนร่วมกับชุมชน รวมไปถึงด้านการบริหารสถานศึกษาของผู้บริหารสถานศึกษา ด้านการบริหารงานในภาวะที่มีความเสี่ยงและความละเอียดอ่อนต่อบุคคลในพื้นที่ที่มีความแตกต่างกันทั้งในด้านศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต จึงเป็นบทบาทหลักของผู้บริหารที่ต้องมีความเข้าใจ เข้าถึง และสามารถพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการเป็นอยู่ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. 2542. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- เครือศรี วิเศษสุวรรณภูมิ. 2552. การศึกษาที่เหมาะสมกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้: ตอนที่ 5. (ออนไลน์). จาก: <https://sites.google.com/site/kruasriviset/announcements/karsuksathihemaasmkabsamcanghwadchaydaenphakhtitxnthi5>
- นารัตน์ รามสูต และบัลลังก์ โรหิตเสถียร. 2549. ข่าวสำนักงานรัฐมนตรี 26/2555 รว.ศษ. มอบนโยบายการศึกษา. (ออนไลน์). จาก: <http://www.moe.go.th/websm/2012/jan/026.html>.
- ผ่องศรี วาณิชยศุภวงศ์ และศศิธร สุวรรณมณี. 2545. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความท้าทายในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในจังหวัดปัตตานี. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- พลเดช ปิ่นประทีป. 2550. ชุมชนในสถานการณ์ไฟใต้ (4): “พ.ร.บ. สันติमानฉันท์ ทางเลือกทองรอด”. (ออนไลน์). จาก: <http://www.prachatai.com/journal/2006/09/9670>
- เรชา ชุสุวรรณ. 2551. การพัฒนารูปแบบการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ. สำนักพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- วรลักษณ์ ชูกำเนิด, เอกรินทร์ สังข์ทอง และชวลิต เกิดทิพย์. 2557. รูปแบบชุมชนการเรียนรู้ทางวิชาชีพครูสู่การเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 บริบทโรงเรียนในประเทศไทย. วารสารหาดใหญ่วิชาการ 12(2): 123 – 134.

- วิจิตร ศรีสะอ้าน. 2556. 7 ยุทธศาสตร์การศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข: ยุทธศาสตร์การศึกษาพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ การศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข. (ออนไลน์). จาก: http://dlib.stou.ac.th/pdf/collect/Wichits/import/Wichit_Arti021/Wichit_Arti021.pdf.
- เสริมศักดิ์ วิชาลาภรณ์. 2554. รูปแบบการบริหารจัดการศึกษาในจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: วิ.ที. ซี.คอมมิวนิเคชั่น.
- สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.ม.ป.ป. การศึกษาเพื่อความอยู่เย็นเป็นสุข: แผนยุทธศาสตร์ การพัฒนาการศึกษาในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประจำปี 2551-2554 ของกระทรวงศึกษาธิการ. กรุงเทพฯ: ชุมชนสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- อามัดไญนี ดาโอะ. 2551. การสอนพหุวัฒนธรรมในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้...จำเป็นจริงหรือ?. (ออนไลน์). จาก: <http://www.saengtham.com/collum5.pdf>.
- อำนาจ วิษยานุวัติ, रेखा ชูสุวรรณ และธวัช แสงสุวรรณ . 2553. การพัฒนารูปแบบการบริหารการศึกษาของสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาการศึกษาเขตพัฒนาพิเศษเฉพาะกิจจังหวัดชายแดนภาคใต้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- เอกรินทร์ สังข์ทอง. 2551. ภาวะผู้นำเชิงพหุวัฒนธรรมของผู้อำนวยการโรงเรียนของรัฐในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้. รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- Bank, A. J. 2007. An introduction to multicultural education. 2nded. Boston : University of Washington, Seattle.
- Banks, J. A., Cherry, A., and McGee, B. 2009. Multicultural education: issues and perspectives. 6thed. New York: John Wiley.
- Cortes, C.E. 1996. The children are watching: how the media teach about diversity. New York: Teachers College Press.
- Mitchell, M. B., and Salsbury, E. R. 1999. Encyclopedia of multicultural education. British: Greenwood.

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

วารสารหาคะใหญ่วิชาการ เป็นวารสารที่จัดพิมพ์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง ของมหาวิทยาลัยหาคะใหญ่ รวมทั้งสถาบันและหน่วยงานอื่น ๆ ทั่วประเทศ โดยเน้นสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ซึ่งจัดพิมพ์เป็นราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ: ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม) รับพิมพ์ผลงานที่ไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร รายงาน หรือสิ่งพิมพ์อื่นใดมาก่อน และไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารอื่น บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสารนี้ ได้ผ่านการตรวจสอบเชิงวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิที่กองบรรณาธิการเรียนเชิญ จำนวน 2-3 ราย บทความที่ได้รับการตีพิมพ์ ผู้เขียนจะได้รับวารสารฯ จำนวน 2 เล่ม

ประเภทผลงานที่ตีพิมพ์

- (1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นผลงานที่เตรียมจากข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ผู้เขียนหรือกลุ่มผู้เขียนได้ค้นคว้าวิจัยด้วยตนเอง
- (2) รายงานวิจัย (Research Report, Research Notes) ผลงานจากการวิจัยกรณีศึกษา, รายงานวิจัยที่ขาดรูปแบบสมบูรณ์
- (3) บทความวิชาการชนิดอื่น ๆ (Technical Paper) เป็นผลงานที่เขียนจากข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) โดยแยกเป็นบทความปริทัศน์ (Review Paper) ซึ่งเรียบเรียงจากการตรวจสอบเอกสารวิชาการในสาขานั้น ๆ และบทความพิเศษ (Special Paper) ซึ่งเสนอความรู้ทั่วไปในด้านมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และสาขาอื่นที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นองค์ความรู้ที่ได้เรียบเรียง หรือสังเคราะห์จากการอ่านเอกสาร หนังสือ บทความวิจัย หรือสิ่งพิมพ์อื่น ๆ อย่างทั่วถึง และมีความทันสมัย

การเตรียมต้นฉบับบทความ

รับตีพิมพ์ผลงานทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ต้นฉบับพิมพ์ด้วยตัวอักษร Angsana New ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ขนาด 15 พิมพ์ 1 คอลัมน์ในกระดาษ ขนาด A4 พิมพ์หน้าเดียว เว้นขอบซ้าย ขอบขวา ขอบบน และขอบล่าง 1.25 นิ้ว ใช้ระยะห่างระหว่างบรรทัด 1.5 พร้อมระบุหมายเลขหน้าและหมายเลขบรรทัด พร้อมตารางและภาพประกอบไม่เกิน 15 หน้า ซึ่งรายละเอียดในบทความประกอบด้วย

1. ชื่อเรื่อง (Title) กระทัดรัด ไม่ยาวจนเกินไป

2. ชื่อผู้เขียน (Authors) ชื่อเต็ม-นามสกุลเต็ม ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ของผู้เขียนครบทุกคน พร้อมระบุตำแหน่งและที่อยู่สำหรับผู้เขียนที่ให้การติดต่อให้ใส่ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้ พร้อมหมายเลขโทรศัพท์/โทรสาร และ E-mail address และใส่เครื่องหมายดอกจันกำกับที่ชื่อผู้นำเสนอด้วย

3. **ชื่อเรื่องย่อ (Running head)** กำหนดชื่อเรื่องย่อเพื่อเป็นหัวเรื่องแต่ละหน้าของบทความที่พิมพ์

4. **บทคัดย่อ (Abstract)** จะปรากฏหน้าหัวข้อเรื่อง มีความยาวไม่เกิน 250 คำ บทคัดย่อประกอบด้วยคำนำอย่างสั้น ๆ ไม่เกิน 2 บรรทัด ตามด้วยวัตถุประสงค์หลัก วิธีการวิจัยโดยย่อ ผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย และผลสรุป บทคัดย่อมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การเขียนบทคัดย่อไม่ใช่หัวข้อและย่อหน้าโดยไม่จำเป็น และไม่ใช้เอกสารอ้างอิง

5. **คำสำคัญ (Keywords)** ให้มีคำสำคัญเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ 3-5 คำ

6. **เนื้อเรื่อง (Text)** ใช้หัวข้อดังนี้

(1) **บทนำ (Introduction)** เพื่ออธิบายถึงที่มาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย รวมถึงการตรวจเอกสาร (Literature review) เพื่ออ้างอิงในเรื่องเดียวกันที่ทำมาแล้ว พร้อมวัตถุประสงค์ไว้ในตอนสุดท้ายของบทนำ การตรวจเอกสารหลาย ๆ เล่ม เขียนแบบเชื่อมความที่อ่านต่อเนื่องกันให้ได้ความหมาย การอ้างอิงในบทนำให้ใช้ระบบนามปี (name-year system) เช่น สมรรัตน์ แก้วนิล (2547) พบว่าปัจจุบันนี้เกษตรกรมีอัตราการเป็นหนี้เพิ่มขึ้น และเกษตรกรที่ทำนามีอัตราการเป็นหนี้สูงกว่าเกษตรกรที่ทำสวน สอนอง โกศลวัฒน์ (2548) แสดงความเห็นว่าการให้เกษตรกรมีอาชีพเสริมมีส่วนทำให้การเป็นหนี้ลดลง บทความแต่ละเรื่องที่ใช้ไม่ต้องแสดงรายละเอียดมากเกินไปจนจำเป็น และหากมีผู้เขียน 2 คน ให้ลงชื่อผู้เขียนทั้ง 2 คน เช่น วันเพ็ญ ฉัตรอรุณ และสุวรรณ มณี (2546) และหากมีผู้เขียนมากกว่า 2 คน ให้ลงชื่อผู้เขียนคนแรกตามด้วยคำว่า “และคณะ” เช่น วันเพ็ญ ฉัตรอรุณ และคณะ (2554) หากเป็นเอกสารอ้างอิงภาษาอังกฤษ มีผู้เขียน 2 คน นอกวงเล็บให้ใช้ “และ” เช่น Fick และ Miller (1997) ในวงเล็บให้ใช้ “and” เช่น (Fick and Miller, 1997) ผู้เขียนมากกว่า 2 คน ให้ตัดเหลือคนเดียว เช่น Burton และคณะ (1997) ถ้าในวงเล็บให้เขียน et al. เช่น (Burton et al., 1997)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นการเขียนเพื่อแสดงว่าทำการวิจัยเพื่ออะไรในบทความวิจัยทางสังคมศาสตร์นิยมเขียนเป็นข้อ ๆ ข้อละ 1 ประเด็นปัญหา

กรอบแนวคิดของการวิจัย (ถ้ามี) เป็นแบบจำลองที่สร้างขึ้นโดยทฤษฎีหรืองานวิจัยในอดีต แสดงความเกี่ยวข้องสัมพันธ์สำหรับตัวแปรหรือปรากฏการณ์ที่ต้องการศึกษา เพื่อนำไปตรวจสอบการวิจัยครั้งนี้ ส่วนนี้ไม่จำเป็นในบทความวิจัยทางวิทยาศาสตร์

(2) **วิธีการทดลองหรือวิธีการวิจัย (Research Method)** อธิบายวิธีการวิจัย เครื่องมือวิจัย เขียนแบบเรียงความ ย่อหน้าเมื่อจบแต่ละหมวด แสดงวิธีการทางสถิติที่ใช้พยายามลดการเขียนเป็นข้อ ๆ

(3) **ผลการวิจัย (Results)** เขียนแบบเรียงความ เสนอผลการทดลองอย่างชัดเจน ตรงประเด็น ควรมีรูปภาพ และ/หรือตารางประกอบ การเสนอผลในตารางและรูปภาพต้อง

ไม่ซ้ำซ้อนกัน

(3.1) รูปภาพและกราฟ ในการส่งต้นฉบับให้แยกจากเนื้อเรื่อง โดยให้มี 1 รูปต่อ 1 หน้า คำบรรยายอยู่ใต้รูป บันทึกเป็นไฟล์ที่มีนามสกุล JPEGs ที่มีความละเอียด 300 dpi ขึ้นไปเท่านั้น ถ้าเป็นภาพถ่ายกรุณาส่งภาพต้นฉบับ (original) ไม่รับภาพประกอบบทความที่เป็นการถ่ายสำเนาหรือสแกนจากต้นฉบับ เนื่องจากจะมีผลต่อคุณภาพในการพิมพ์และจะพิมพ์ภาพสีเมื่อจำเป็นจริง ๆ เท่านั้น เช่น แสดงสีของดอกไม้ เป็นต้น ในกรณีที่ป็นรูปลายเส้นให้วาดโดยใช้หมึกสีดำที่มีเส้นคมชัด หมายเลขรูปภาพและกราฟ ให้เป็นเลขอารบิก คำบรรยายและรายละเอียดต่าง ๆ อยู่ด้านล่างของรูปภาพและกราฟ

(3.2) ตารางแยกออกจากเนื้อเรื่อง โดยให้มี 1 ตารางต่อ 1 หน้า หมายเลขตารางให้เป็นเลขอารบิก คำบรรยายอยู่ด้านบนของตาราง รายละเอียดประเภทตารางอยู่ที่เชิงอรรถ (footnote)

(4) การอภิปรายผล (Discussion) เป็นการอภิปรายผลการวิจัย เพื่อให้ผู้อ่านมีความเห็นคล้อยตาม เพื่อเปรียบเทียบกับผลการวิจัยของผู้อื่น เพื่อเสนอแนะแนวทางที่จะให้ประโยชน์ หาข้อยุติในผลการวิจัย ฯลฯ ควรอ้างอิงทฤษฎีหรือการทดลองของผู้อื่นประกอบ

(5) บทสรุป (Conclusion) สรุปประเด็นและสาระสำคัญของการวิจัย

(6) กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgements) อาจมีหรือไม่มีก็ได้ (เขียนอย่างสั้น ๆ)

(7) เอกสารอ้างอิง (References) ถ้ามีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ให้เรียงภาษาไทยขึ้นก่อนในแต่ละกลุ่มเรียงตามลำดับตัวอักษร บทความที่มีผู้เขียนหลายคนให้ใส่ชื่อทุกคน วิธีการเขียนตามตัวอย่าง ดังนี้:

หนังสือ

ธงชัย สันติวงศ์ และชัยยศ สันติวงศ์. 2548. พฤติกรรมบุคคลในองค์การ. กรุงเทพฯ: ประชุมช่าง จำกัด.

Furedi, F., and Federic, C. 1996. Population and Development: A Critical Introduction. New York: St Martin Press.

บทความวิจัยจากวารสาร

สุนทรี สุวิปกิจ. 2522. ปัจจัยที่ทำให้สตรียอมรับการคุมกำเนิดแบบต่าง ๆ. วารสารสังคมศาสตร์การแพทย์ 2: 71-77.

Callwell, J. 1996. Demograph and social science. Population Studies 50: 305-333.

Banker, R.D., Charnes, A., and Coper, W.W. 1984. Some model for estimating technical and scale in efficiency in data environment analysis. Management Science 30: 1078-1092.

(บทความวิจัยที่มีชื่อผู้เขียนหลายคน ให้แสดงชื่อผู้เขียนครบทุกคน)

บทความจากรายงานการสัมมนา

พิระศักดิ์ ศรีนิเวศน์. 2538. งานปรับปรุงพันธุ์ถั่วเขียวของประเทศไทย. ในรายงานการสัมมนาเชิงปฏิบัติการงานวิจัยถั่วเขียว ครั้งที่ 6. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี หน้า: 72-83.

วิทยานิพนธ์

อุษา เพื่อนกลาง. 2542. การปรับปรุงพันธุ์ถั่วเขียวโดยใช้องค์ประกอบผลผลิตและลักษณะทางลำต้น. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเทคโนโลยีการผลิตพืช มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นครราชสีมา.

ข้อมูลสืบค้นจากอินเทอร์เน็ต

ชื่อผู้แต่ง. ปีที่. ชื่อเรื่อง (ออนไลน์/On line) จาก: <http://www.>

การส่งต้นฉบับ

ส่งต้นฉบับ 2 ชุด พร้อมแผ่นบันทึกข้อมูลไฟล์ word และ pdf. และหนังสือแนส่งถึง บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่ 125/502 ถนนพลพิชัย อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา 90110 และขอให้เสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิที่มีคุณวุฒิระดับปริญญาเอก หรือมีตำแหน่งทางวิชาการระดับผู้ช่วยศาสตราจารย์ขึ้นไป จำนวน 4 ท่าน เพื่อประเมินบทความของผู้เขียน

คำแนะนำเพิ่มเติม

1. ขอให้ผู้เขียนตรวจสอบเรื่องวรรค-ตอน วรรคในประโยคเป็นวรรคเล็ก ระหว่างประโยคเป็นวรรคใหญ่ บทความที่ใหัวรรคตอนไม่ถูกต้องมากเกินไปจะถูกส่งกลับให้ปรับปรุงแก้ไข
2. คำหลังจุดทศนิยมใช้ 2 หลัก หรือ 4 หลัก
3. ในภาษาไทยไม่ใช่ % ให้ใช้ “ร้อยละ” หรือ “เปอร์เซ็นต์”
4. ในการพิมพ์เคาะ 1 ครั้ง หน้า-หลัง วงเล็บ, เครื่องหมาย $\cdot$, $+$, $-$, $\times$, $\div$, σ^2 , σ , $\&$, t , F , $\bar{X}$, μ , หน้า และหลังข้อความที่เป็นภาษาอังกฤษ
5. ในกรณีเป็นอนกรรณประโยคใช้ “และ” ในรายการสุดท้าย เช่น นายแดง นายดำ และนายขาว มาเรียนตามปกติ
6. ในการอ้างอิง ใช้ (Karl et al., 1970), Karl et al. (1970)
7. การอ้างอิงบทความจากวารสาร บอกเลขหน้าดังนี้ Hatyai Journal 12(1): 18-32. หรือ Hatyai Journal 12: 18-32. หรือ Hatyai J. 12: 18-32.
8. ต้นฉบับต้องมีเลขหน้าทุกหน้า แต่ละหน้าต้องมีเลขบรรทัด
9. ถ้ามีตาราง หรือรูป ให้แยกจากเนื้อเรื่อง รูป หรือตารางละ 1 หน้า

ใบสมัครสมาชิก วารสารหาดใหญ่วิชาการ
HATYAI ACADEMIC JOURNAL

เลขที่สมาชิก.....
เลขที่ใบเสร็จรับเงิน.....
(สำหรับเจ้าหน้าที่)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

เรียน บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ

ข้าพเจ้า(นาย, นาง, นางสาว).....นามสกุล.....

มีความประสงค์

☐สมัครเป็นสมาชิกวารสารหาดใหญ่วิชาการ.....ปี (1 ปี 2 ฉบับ 100 บาท)

☐ขออายุสมาชิก.....ปี (1 ปี 2 ฉบับ 100 บาท)

ที่อยู่(สำหรับจัดส่งวารสาร).....

.....

โทรศัพท์.....โทรสาร.....

มือถือ.....E-mail :

ออกใบเสร็จในนาม ชื่อ.....

ที่อยู่.....

.....

เงื่อนไขการชำระเงิน : โอนเงินเข้าบัญชีธนาคารกรุงไทย จำกัด (มหาชน) สาขาราษฎร์อุทิศ ประเทออมทรัพย์
เลขที่บัญชี 961-0-01258-2 พร้อมสำเนาใบโอนเงินไปยังกองบรรณาธิการจัดการ ทางโทรสาร 074-200383

ลงชื่อ.....ผู้สมัคร
(.....)

กรุณาส่งใบสมัครที่ : บรรณาธิการวารสารหาดใหญ่วิชาการ ศูนย์เผยแพร่ผลงานทางวิชาการ มหาวิทยาลัยหาดใหญ่
อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา 90110 โทรศัพท์ 074-200300 ต่อ 216 หรือ 074-424776
โทรสาร074-200383 E-mail : huniversity_journal@hotmail.com